శ్రీ

రాజపుత్ర తేజః పుంజము

(రాణా ప్రతాపసింగ్)

చారిత్రక నాటకము

విశాఖపట్టణమందలి సి. బి. ఎమ్. హైస్కూలులో
ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులును,
రసపుత్రవిజయ నాటక గ్రంథకర్తయు నగు
ఇచ్ఛాపురపు యజ్ఞనారాయణగారిచే
రచింపఁబడియె

ప్రకటనకర్త:
కురుకూరి సుబ్బారావు,
బుక్కు-సెల్లర్ అండ్ పబ్లిషర్,
భీమడోలు, కృష్ణాజిల్లా.

రెండవ కూర్పు 1000 ప్రతులు

కాకినాడ:
కోటమర్తి చినరఘుపతిరావుగారిచే
కాకినాడ ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపఁబడియె.
1925

 [వెల 1—0—0

నాటకమున వచ్చు పాత్రములు.

పురుషులు.

రాణాప్రతాప్‌సింగు—కథానాయకుఁడు, చిత్తూరు రాణా.
బాణభట్టు—ప్రతాపుని యనుచరుఁడు.
జయసింగు—ప్రతాపుని సర్దారుఁడు, మోహిని భర్త.
అమరసింహుఁడు—ప్రతాపుని పుత్త్రుఁడు.
అక్బరు—ఢిల్లీ పాదుషా.
సలీమ్—అక్బరు కుమారుఁడు.
గులామ్—సలీమ్ సేవకుఁడు.
మానసింగ్—జయపురపు రాజు, పాదుషా మన్సబ్‌దారు.
పృథ్వీరాజు—ప్రతాపుని బావ.
సాగర్జీ—ప్రతాపుని సోదరుఁడు.
అబుల్ ఫజల్—అక్బరు గురువు.
వజీర్—అక్బరుమంత్రి.
రణమల్లుఁడు—రత్నపూర్ రాజు, మోహిని తాత.
భిల్లులు, సిద్దీలు, అర్చకుఁడు, జాంఘికుఁడు మొదలగువారు.

స్త్రీలు.

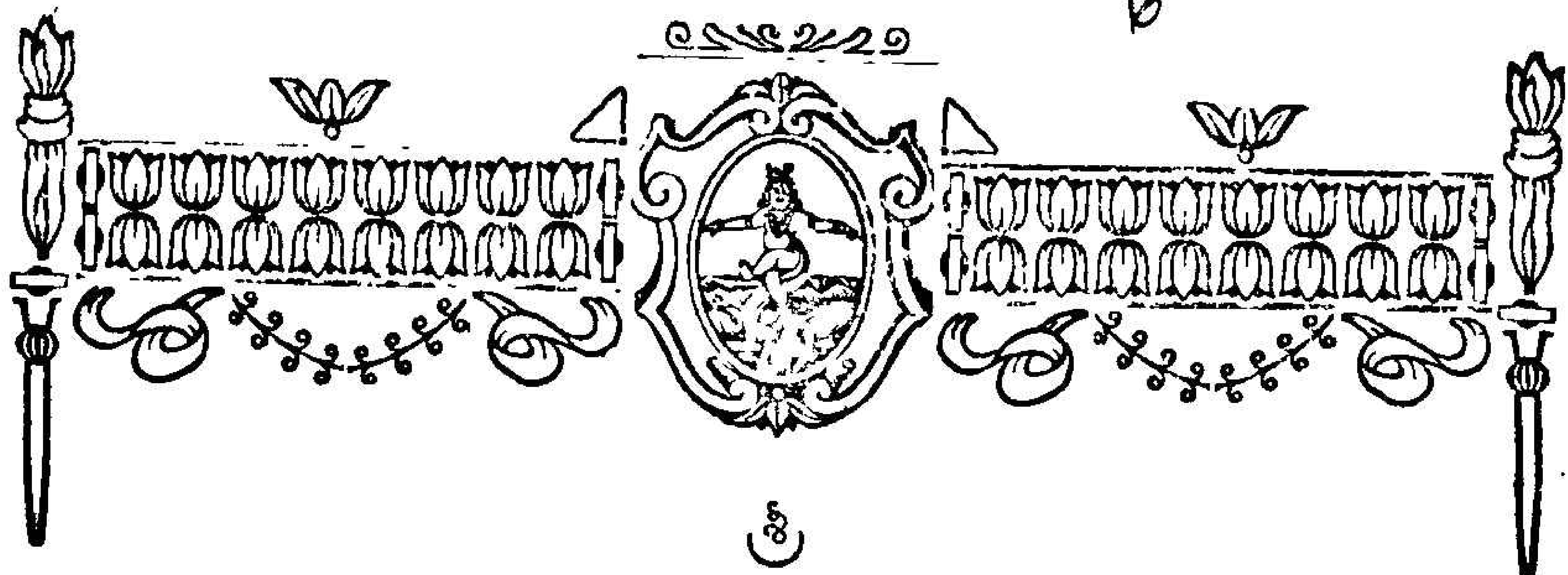
కరుణాదేవి—ప్రతాపుని భార్య.
కమల—ప్రతాపపుత్త్రి, పసిబిడ్డ.
మోహిని—రణమల్లుని దౌహిత్రి, జయసింహుని భార్య.
కమలాదేవి } పృథ్వీరాజు భార్య. ప్రతాపుని సోదరి.
చిత్రకారిణి }
చంద్రికళ—భోగముది. సాగరజీ యుంపుడుకత్తె.

సీ. నిజవాహినీమనో నిక్షిప్తనియతినా
నిఖలవాహినులలో నీరు తేఱ
నిజబలోద్ధతి రిపువ్రజ మట్టిలను మహా
బలరయోద్ధతి ఘనప్రతతి చెనక
గిరిశృంగములనుండి తెర తెరంబున ఝల్లి
ఝల్లంబులన చిత్తజల్లు గురియ
తనకీర్తిలతలు దిక్తటులఁ బూచెనో నాఁగ
ముమ్మరమ్ముగఁ దెల్లు పూలుపూయ
తఱినేతెఁగి వచ్చె నివె శరద్వాసరములు
ధైర్యనిధియైన రాణాప్రతాపసింగు
యవనకలభాశ్రియోరు దుర్గాళిఁ గొనఁగ
సమరసన్నాహములతోఁను సలుప నొయన.

నేఁబోయి ప్రదర్శనము జయప్రదముగావించు ప్రయత్నములో నుండెద.

(నిష్క్రమించును.]

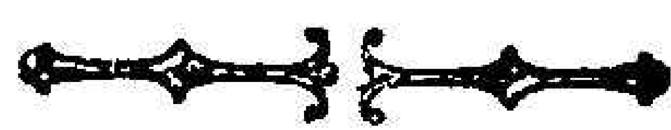

శ్రీ

రాజపుత్ర తేజఃపుంజము

(చారిత్రిక నాటకము.)

ప్రథమాంకము.

రంగము — కమల్మీరు దుర్గప్రాంతమున నరణ్యము.

[చిత్తూరురాణాయగు ప్రతాపుఁడుచితపరివారముతోడను భార్యాపుత్రులతోడను నొకచెట్టునీడను విశ్రమించియుండును.]

ప్రతా — మిత్రమా! బాణభట్టారకా!

శా. ఆలంబాదు మహేశ్వరాంశకరి ప్రతాపాఖ్యు స్వదిగల్పి ఢి
ల్లీలోనన్ రసపుత్రరాజ్యము మ్లేచ్ఛాలంచుఁ బేర్గొన్న శౌ
ర్యాలంకారిణి నాదుతల్లి యగు వీరాబాయి సత్కీర్తి శో
భాలాలిత్యముఁ బెంచి గూబుశము తీర్ప న్నేర్తునో నేరనో. 1

బాణభట్టు — స్వామీ! దేవరవారినోట నెన్నఁడు నెట్టియుక్కట్టులు వచ్చినప్పుడైనను వినలేనిమాటలు వినవచ్చుచున్నవి. రాసినకోలఁదిని వాడిఁదేరు శిశోదియాప్రాపు పాసి యెన్నఁడైన నుక్కువోవునా!

అమర — బాణభట్టారకా నీమాట నిశ్చయము.

గీ. కులిశహతి కొంత్రా భీతిల్లి కుధరపంక్తి
యబ్ధిలోనను గహ్వాళి యందొ డాఁగ
నగశిశోదియా శౌర్యాగ్నిధర మొకండె
రగిలిరగిలి విజృంభించి పొగలఁజిమ్ము. 2

చాణ—సెబాష్. రాజపుత్రా! చక్కఁగాఁ జెప్పితివి. సింహవిక్రములగు నీయట్టి కుమార వీరాగ్రేసరులు తనకడుపునఁ బొడముటచేత నేకదా మన చిత్తూరు నిశ్చయముగా వీరమాతయయినది. భ్రాతృద్రోహియగు సాగరజీ వంచించుటచే నొక్కపరి పరాజయము వచ్చిన వచ్చుఁగాక.

ప్రతా—చాణకవిశిరోమణీ! దేశద్రోహియగు సాగరజీ శత్రువుల నాశ్రయించెనని మే మధైర్యపడుచున్నామనుకొంటివా? అట్టివిచార మెన్నటికిలేదు. అట్టి పిటికి పందలు వందలకొలంది యున్నను నిష్ప్రయోజనము. పుప్పిపంటివలన నొప్పియే కదా మిగులు.

[అంత ప్రతాపపుత్రియగు కమల యేడ్చుచువచ్చి తల్లిని కౌఁగిలించుకొనును.]

కమల—ఆ! ఆ! ఆ! అమ్మాజీ! (ఏడ్చుచుఁ దల్లిని కౌఁగిలించుకొనును.)

అందఱు—(ఆత్రముతో) బిడ్డా! ఏమిసంభవించినది. భయములేదు చెప్పుము.

అమర—చెల్లీ కమలా! ఏడ్పుమాని సంగతి చెప్పుము.

కరుణా—కుమారీ! భయములేదు. ఇదిగో! బాబాజీగారును అన్నయ్యయును సమీపముననే యున్నారు. భయకారణమేమి? ఏడ్పుమాని చప్పునచెప్పుము. ఏమమ్మా! మాటాడవు?

కమల—ఉదయము నాకిచ్చినరొట్టె కొంచెము తిని మిగిలిన దాఁ చెట్టుతొఱ్ఱలో దాఁచు కొంటిని. కొండెపిల్లి యొకటి యెచ్చటనుండియో యతివలె వచ్చి దానిని తిని వేసినది.

అమర—అయ్యో! కమలా! ఇందుకేనా యింతవంత. పోనీ నావంతునకు వచ్చినరొట్టె నీకిచ్చివేతును లే. (చేరఁదీసి) ఛే! ఛే! ఇంతమాత్రమునకే యేడ్తురా?

ప్రతా—చాణభట్టారకా! మాయవస్థ చూచితివా?

గీ. ప్రతిభ చిత్తూరునకు మహారాజు నేను
రాణి సుకుమారి రమతూరు రాట్కుమారి
బిడ్డ లాకఁటికొక రొట్టె పెట్టలేక
పంచి యిడుచుంటి మహహా! మా బ్రతుకిఁ కేల? 3

ఆహా! కాలవైపరీత్యము! నిజమునకు మాయట్టి నిరుపేద లెందైన నుందురా?

చ. నిలువఁగ నీడలేదు కడు నెమ్మదిగా క్షణమాత్ర మేనియున్
కుడువఁగ కూడు లేదకట కట్టలకేసియుఁ బొట్టసింగఁగా!

తోడుగాఁగ గుడ్డలేకఁగద త్రొయ్యలికేనియు మేనునిండ! ఈ
ఫలమిడ బ్రహ్మకెంతఁగవారమొ, మ్లేచ్ఛులదెంతమాపులో!

కరుణా—ఓప్రాణేశ్వరా! దేవరవారే అట్లుతలంచుట భావ్యమా? మాకు మీరే సర్వైశ్వర్యములు. దేవరవారి సన్నిధానమే పెన్నిధానమని మే మూహించుచుండ తమరిట్టి వెలితిమాటలాడి మమ్ము కలతపెట్టెదరా?

శా. లోటెద్దానను లేదు; మీయశమె చాలున్నాకు; కామ్యప్రదం
బౌట న్మీదగు సన్నిధానమదె మాకౌఁబెన్నిధానంబు; ఆ
కోటల్ పేటలు శాశ్వతంబులె! యశఃకోటీరమే నిత్యమౌ
కోటీరంబదియబ్బునే యఁటికిఁ గోటానుకోట్లుండినన్. 5

ప్రతా—దేవీ! నీవెంతబేలవు! నీవి కృతయుగమునాటిమాటలు. ఈ కలికాలములో కీర్తి యెవ్వరికిగావలయును? చూడుము! అంబరుపురాధీశ్వరుఁడగు మానసింహుఁడు—

కరుణా—హృదయేశ్వరా! ఆకులపాంసనుని పేరెత్తకుఁడు.

గీ. కోటికి పడగెత్తియుఁ గీర్తిఁ గొనఁడొకండు
కాసు లేకున్న ధన్యతఁ గనునొకండు
దార నమ్మియు నూలకు దాసుఁడయ్యె
జగతి నుతిగాంచఁడే హరిశ్చంద్రవిభుఁడు. 6

ఇసీ! నశ్వరంబగు నీపాంచభౌతిక కాయమును పెంచునట్టిదియూ నిజమైనధనము పారలౌకికసౌఖ్యంధనము. శాశ్వతకీర్తికాయమును పెంచుమానధనమే వాస్తవమైన ధనము సర్వసౌఖ్యసాధనమగుంగాక. అది యటుండ నాథా! మీరు పేదలెట్లయితిరి?

గీ. ఓడ్డలను మ్లేచ్ఛులకు నమ్మి పేదవడిరె?
లేక తురకకుఁ దలనమ్మి లేమివడిరె?
మానధనులరు మీకు సమానులేరి?
ధనికులందెల్ల మీరలే ధనికులుసుఁడీ. 7

ప్రతా—దేవీ! నిజము. నిజము. (తనలో) అక్కటా! నేనెంత మందుండను. ఇటులధైర్యపడి వీరిని నింత బెగ్గడిలఁజేయుచున్నాను. ఎంత పొరపాటు! లేని నిబ్బరమునైనఁ దెచ్చుకొని యీబంధుమిత్రులనోదార్పకున్న ప్రమాదము సంభ

వింపదా? (ప్రకాశముగా) మిత్రమా బాణభట్టారకా! ఏదో మాటవరుస కంటినిగాని రాజ్యసుఖములు మాకింతకన్న వాంఛనీయములు కావు సుమా! నిశ్చయముగా స్వభావనిర్మితమగు నీయారావళీదుర్గమునందు వసించు నిపుడు గలుగు నానందములో శతాంశమైనను మాకు చిత్తూరు దుర్గమునందుండదు. ఎందు కంటువా?

సీ. వంశనిర్మాత బప్పారావళుఁడొట్టి
నిన్నమాజనయిత్రి చన్నవఱకు
ధీరశిశోదియా వీరులు చూపిన
మహితప్రతాపంబు మఱవమియును
అసహాయశూరుఁడై యందొక్కఁడొక్కఁడె నె
గ్గించిన సాహస కృత్యములును
దైవలోపమునఁ దత్కార్యభంగంబునఁ
బ్రాప్తించిన విపత్పరంపరయును
గీ. ప్రతిబలంబును శిలయు స ప్పర్వతముల
క్షణముక్షణమిచ్చు బల ప్రతిధ్వనులు వినఁగ
నొడలు కంపించు లోనెత్తు రుడుకెఁదొడఁగు
కంట నీర్గారు సౌఖ్యేచ్ఛ కరఁగిపోవు. 8

బాణ—ప్రభుచంద్రమా! ఆపౌరుషపాయుష్య మట్టిదే. ముఖప్రీతికిఁ గాదుగాని నిశ్చయముగా నీవిపచ్ఛోధనపరంపరలే దేవరవారి యప్రతిమాన పౌరుషవృద్ధికి కారణభూతములు.

సీ. రాపిడిసానపై రాపాడుపైఁగదా
వజ్రంబు నిజకాంతి బయలుపడుట
తతవహ్నికీలల తప్తమౌపైఁగదా
స్వర్ణంబు వర్ణాతిశయతఁ గనుట
పటుమేఘపటలిపై బారినపైఁగదా
దినకరు తేజంబు ద్విగుణమగుట

తొలుకరిమలిసంబు పలిచినఁబైఁగదా
నీలమేఘము వింత డాలుగొనుట

గీ. విధి విధించిన యీ విపద్విధి త్వదీయ
హృదయకుధరాంతరస్తమై పొదలుచోదిగి
అపరుబెదురేది యదనుకై యెదురుచూచు
త్వత్ప్రతాపాగ్ని ప్రజ్వలింపఁగనెసునుమ్ము.

[అంత సాళుంబ్రిధీశ్వరుండగు జయసింహుఁడు ప్రవేశించును.]

జయ—

ఉ. ఎన్నఁడుఁదా "జితో౽స్మి" యనుటేమొ యెఱుంగఁడు శౌర్యలక్ష్మికిన్
బెన్నిధిఁబూందితేఁడు కదు వీరుఁడు, సూర్జనసాలు, మానసిం
గన్నవలంబడెం, గొలిచె నక్బరు, మ్లేచ్ఛులఁజేరినాఁడిఁకే
మున్నది పౌరుషంబుగల యోధులకున్ రసపుత్రసీమలన్. 10

బాణ—జయసింహకుమారా! నీవిప్పుడు చెప్పినది బందెలఖండు సూర్జనసాలుమాట యేనా?

జయ—ఔ నా శూరమ్మన్యుఁడే. అంతయు మానసింహుని దుర్మంత్రము.

అమర—ఏమేమి సూర్జనసాలే దేశద్రోహియయ్యెనా?

గీ. 'మానధనుఁడను, దేశాభిమాన మనిన
నింటిలోమాకు నగ్గుత్తనిడినదె' యను
శౌర్యనిధిగాఁడె సూర్జనసా లనంగ!
తుదకు మ్లేచ్ఛుల జేరెనే తుచ్ఛబుద్ధి. 11

బాణ—అయ్యో! మనయుద్యమమున కిదికొంత యుత్సాహభంగమే కావచ్చును.

ప్రతా—ఓయి వెఱ్ఱివాఁడా! బాణభట్టారకా! మనమహోద్యమ మొక్కనితలమీఁదిదా యేమి? నాటి కురుక్షేత్ర సంగ్రామావసరంబున వీరశయనము నొందిన పవిత్ర క్షత్త్రియ రుధిరప్రక్షాళితంబులగు, ఈరసపుత్రక్షేత్రంబుల నొక్కరసపుత్ర కుమారుండుమాత్రమేమిగిలియుండుఁగాక! తుచ్ఛబుద్ధులగు మనవిపక్షమ్లేచ్ఛులకు స్వేచ్ఛయు సౌఖ్యంబు నంబరకుసుమంబులుసుమా! వానిబుద్ధి వెడతలంబట్టి యా

మూర్జనపాలు తుచ్ఛకలనాశ్రయించిన నాశ్రయించుగాక. ఇంతమాత్రమున మన
కేమికొఱంత ?

ఉ. పోవఁగఁబోవనిమ్ము! చెడిపోయినదేమి ? ఒకండు పోయినం
జేవ నశించెనేమనకు, 'జేజయకాళి' యటంచు బొందెలో
జీవము లుండుదాఁక రణసీమను కాలు కదల్పకుండి చా
వో విజయంబొ చూతమను వీరాధులుమీఁద వ్రసులింపఁబుండఁగన్. 12

కుమారా! జయసింహా! బూఁది తేఁకిబుద్ధి గడ్డితినునని మే మిదితఱికే యనుకొంటిమి.
చిత్తూరు క్షాత్త్రవార్తలేమి ? తత్క్షణమే వలసపోవలసినదిగాఁ బౌరు లందఱికిఁ గచ్చిత
ముగా నుత్తరువుచేసి వచ్చితివిగదా !

జయ—చిత్తము. మొన్నటి గొల్లనిపాటు చూచిననాటనుండియు నూరిపొలిమేరల
నుండు వ్యవసాయదారులుగూడ తమంతనే దూరగ్రామములకు పాఱిపోవుచు
న్నారు. ఇఁక చిత్తూరువార్తలకేమున్నది! సాగరజీకి పట్టముగట్టనిశ్చయమైనది.
మానసింహుఁడు స్వయముగావచ్చి పట్టాభిషేకము చేయునఁట.

ప్రతా—సంతోషమే!

బాణ—ఏమీ! సాగరసింహమహారాణావారిదా యిఁకమీఁద చిత్తూరుమహారణ్యపురా
ధిపత్యము ?

ప్రతా—మహారణ్యమైనమేలు. ప్రేతపురాధిపత్యమనుఁడు.

సీ. బ్రహ్మరాక్షసులు స్వస్తి వాచకులుగా
నక్కకూఁతలు తూర్యనాదములుగ
రాబందుపులుఁగులు రాజబంధువులుగా
కాకిగూబలు వందిగణముగాఁగ
జల్లేళ్ళ సేనలు జల్లుకొమ్ములుగాఁగ
బ్రహ్మదండులు బరాబరులుగాఁగ
కొఱవిబూచులు పల్లకుల వాహకులుగాఁగ
బైసాదమంట నివ్వాళిగాఁగ
గీ. మనుజుఁడనువాఁడొకండు పేరునకు లేక
వల్లకాఁడైన చిత్తూరు పట్టమునఁ దల

కట్టుకొమ్మను సాగరాగ్రణిని నేఁడు
మానసింగన్న మదిఁగోని మమతదీఱ 13

అమర—మిత్రమా జయసింహా! సాగరజీపై మానసింహున కంత యాగ్రహము పుట్టుటకుఁ గారణమేమై యుండును.

జయ—ఏమో దానియాథార్థ్యము నాకుఁ దెలియదుగాని లోకులిట్లనుకొనుచున్నారు.

ప్రతా—ఎట్లు ?

జయ—కలదుగదా సాగరజీకి ప్రథమకళత్రమువలన గలిగిన పుత్రి మోహినీబాయి. రత్నపురాధీశ్వరుఁడగు రణమల్లుని దౌహిత్రి, సంప్రాప్తయౌవన. ఆమెను మొగలాయిజనానాకు డోలాగాఁ బంపునట్లు సాగరజీతో మానసింహుఁ డేర్పాటుఁ జేసి తత్ప్రతిఫలముగా చిత్తూరుసింహాసన మీయ నుద్యుక్తు—

ప్రతా—హా! ఎంతదారుణ మెంతఘోరము! ఇదివఱకు మా శిశోదియావంశమున కిట్టి మచ్చ వచ్చియుండలేదు. హా! మానసింహా! దురభిమానసింహా! నాఁడు నీకు పంక్తిభోజనమీయని కార్పణ్యము నేఁ డిట్లా సాధింపఁ జూచితివి ! ఓరీ! అపాంక్తేయుఁడా! మ్లేచ్ఛదాసా! ఇంతమాత్రమున నీసంకల్పము సిద్ధించునా? ఓరోరి దేశద్రోహీ! రసపుత్రవంశపాంసనా!

చ. పురుషుఁడవై కులంబు చెడఁ బుట్టితివే ర! స్త్రీవె యైన ముం
గిరనిడి గాజులందొడి గగమ్యపుటంతిపురంబుఁ జేర్పమే
తురకలమీఁది మోహమున దూకియొ ప్రాకియొ పోవుగాక, యా
కొఱఁతదొలంగు నీతనువుకూలిన, ఇంతలు చేసియుండువే. 14

అమర—ఓరి చండాలుఁడా, మానసింహా! నాఁడు కమలమీయరుద్గమున మేముండగా నీవు వచ్చినపుడు మాబాబాజీగారు—

గీ. స్వాగతంబీయఁ దారె రారనుచు నలిగి
పఙ్క్తి భుజియింపలేదని పగ మనఁగొని
అనికి మేల్లుఁ దోడితె మ్మనుట కుడికి
గుండెలో మంట సిటులార్పుకొనఁ దలఁచితె. 15

ఔరా! ఇంతమాత్రమున నీకడుపుబ్బు తీరునా! ఏమో వెఱ్ఱిగా నాలోచించితివిగాని శిశోదియావంశమును జెఱుపుటకు నీప్రపితామహులు దిగిరావలయును సుమా !

పుట్టిననాటనుండియు మాతామహుని సంరక్షణలోనుండుట మోహినీరాయియం దెట్టి స్వామ్యమును సాగరజీకిలేదు. అది యటుండ నో కుటిలబుద్ధీ !

క. చిత్తూరుపురాటక్కులంబను
నుత్తమభూజప్రసూతుఁ డొకశాఖుఁడదే
గత్తిగొనిసల్వ నీదగు
నెత్తులు జిత్తులును సాగునే! ఛీ! కుమతీ! 16

కరుణా—అక్కటా! ఆదుశ్చరితుని కార్పణ్య మెంతటి దారుణములను జేయించు చున్నది.

క. ఆకూళ తాను చెనుటయె
కాక శిశోధియకులంపు గౌరవమెల్లన్
బోకార్ప నెంచె నిష్ఠురను
శోకంగోల్పడిన నక్కటశోకమునఁ గటా. 17

ప్రతా—అదియేమి! జయసింహా! నీచేతిలో నేదియో యుత్తరమువలె నున్నది.

జయ—ప్రభుచంద్రమా! నే చిత్తూరునుండి రత్నపురిమీఁదుగా వచ్చుచుండ నొక శిబి ముఖముఖంబునుండి యీలేఖయుఁ గంకణంబును నాకుం దొరకినవి. ఉత్తరము పై దేవరవారివిలాసముండుటచే నుత్తలపడ దీనిం గొని తెచ్చితి.

ప్రతా—ఏదీ! చదువుము.

జయ—సీ. శ్రీమన్మహారాజ! శ్రీరాజనాసురభూజ!
భూజనాప్త! ప్రతాపభూతలేంద్ర!

ప్రతా—బిరుదులమాటకేమి ? సారాంశమును జదువుము.

జయ—చిత్తము.

జామాతయే గర్భశత్రుఁడై రాజ్యంబు
కూఁతుకొడుకునకుఁ గూర్ప నెంచె
కోటచుట్టు నరాతికోటి కావలియుంచె
మానసింహునితోడు మదిఁ దలంచి
నమ్మినబిడ్డయు నా రాజ్యమును బోవు
నొంటరి ననదనై యుంటినిచట

అర్థమును మాన మొసంగి ప్రాణమొసంగి
పుక్కిటంబట్టియుంటి సన్నోక్కమాఖు
కాంచి విషమం దలంచి, సుఖంబొకపరి
కనఁదలఁచితేఁ వేవేగ కదలిరమ్ము. 18

ఇట్లు విధేయసామంతుఁడు,
రత్నపురీరణమల్లుఁడు.

ప్రతా—హా! బంధుద్రోహీ! సాగరా! చిత్తూరువంశవనధిహాలాహలా! ఎంతపనిచేసితివిరా ఓరి కుక్షింభరా! నీకు రాజ్యము కావలసిన నేనే సంతోషపూర్వకముగా నిచ్చివేసియుందునే. హా! హా! హా! (మూర్ఛిల్లును.)

బాణ—తల్లీ! శీతలోదకము. ప్రభువువారు మూర్ఛపోయినట్లున్నారు.
కరుణా—(శైత్యోపచారములు చేయును.)
ప్రతా—(ఉపచారానంతరము లేచి)

శా. ఏదీ శైత్యమునుపొందుచుఁ తుంటు దొరమ్మా; తద్దేశమో
ద్దష్టంబడి కాకిగద్దలకు భుక్తుల్ పెట్టెదన్ వంశమ
ర్యాదన్ సిగ్గిడి బుగ్గఁగల్పి యిఁక రాజ్యం బేలునే ద్రోహి రా
నీ దిక్కెయ్యది మానసింగో మరి ఢిల్లీసింగఁడో చూచెదన్. 19

పోనీ సోదరుఁడుగదాయని కనికరించినకొలఁది కులభ్రష్టున కెంతస్వాతంత్ర్యము ముదురుచున్నది. ఇదే! వాని పాతమార్చెదను. (లేవఁబోయి పతికిలఁబడి) ఆ! ఇదియేమి?
కరుణా—ప్రాణేశ్వరా! శాంతింపుఁడు. ప్రస్తుతము తమ శరీరములో స్వస్థతగా నున్నట్లు లేదు.

ప్రతా—జయసింహా! నీ వున్నపాటున నేపోయి—

శా. మీఁదెల్లప్పనుగాం, రాజ్యము భస్మీభూతమై పోవనీ
కాదేని సుకుమారమైనఁ జననీ, కంఠంబులో జీవమే
లేదో యద్దరుదాఁటిఁబోరి సతికిన్ మ్లేచ్ఛత్వముం బాపి మ
ర్యాదన్నిల్పఁగఁ బెట్టుమయ్య జయసింహా! సింహదోర్విక్రమా! 20

కరుణా—జయసింహకుమారా! మహారాణావారిపల్కులు వినుచుంటివిగదా!

ఉ. సైచె నతండు సంపదలు సర్వముఁ బోయిన, కొండకోనలం
దే చవి లేని కాయకసరే దిని సైచె, కుటుంబముక్తుఁడై
నీచులయిండ్ల కొండగవిని న్వసియింపఁగ సైచె, నెట్టులై
గాఁ జెడనో, రవంత కులగౌరవహానికి సైపఁ డెప్పుడున్. 21

ఇది మదినుంచుకొని రయమ్మున పొమ్ము. సఫలమనోరథుండవై చనుదెమ్ము.

జయ—దేవీ! మహాప్రసాదము.

ప్రతా—కవిశిరోమణీ బాణభట్టారకా! మన కీక న్యాయమణి మానరక్షణము చిత్తూరు కోటకన్న మిన్న కావున మీరు ఢిల్లీకిఁ బోయి మాబావ పృథ్వీరాజుం జూచి ప్రచ్ఛన్నవృత్తిని కార్యము మించకుండునట్లు చూచుచుండవలయును. పృథ్వీరాయనితో తీరిక గలదేని మేమొకసారి రమ్మంటిమని చెప్పుఁడు.

బాణ—చిత్తము. సెలవు. (అందఱు నిష్క్రమింప తెరజారును

2. రంగము—మానసింహుని యభ్యంతరమందిరము.

మాన—(ఆలోచించుచు విశ్రమించియుండును.) అహాహా! రాజనీతియఁట! నీతిరామఁట! నేతిబీరకాయలోని నేతిరీతిని రాజనీతిలోని నీతిరాజము రూపకిరీగా భావంబయి కేవలనామమాత్రావశిష్టంబయి పరమేష్ఠివిధంబున సత్ప్రతిష్ఠితంబయియుండు. ఇందలి సూక్ష్మార్థము ప్రభుచిత్తమునుబట్టి దేశకాలపాత్రోచితముగా సమర్థింపఁబడుచుండును. ఇయ్యది శిష్టమో, దుష్టమో, మాన్యమో, అమాన్యమో, వంద్యమో, నింద్యమో, యిదమిత్థమని నిర్ధారణచేసి చెప్పుట కిప్పటి నీషా విశేషజ్ఞులకు ప్రాజ్ఞత చాలదు.

మ. పవిధారాగ్రకఠోరమై నవసుధాప్రక్షాళితాంభోజ మా
ర్దవమై దుర్దమసిద్ధయోద్ధతగుణప్రాగల్భ్యమై సత్కృపా
ర్ద్రవిసమార్గముల భావపూర్ణతనుమై ప్రామాణ్యమై గోప్యమై
యవనిన్ వర్తిలు రాజనీతిగతి సత్యాసత్యసంయుక్తమై. 23

ఇది యెఱింగియే కదా మర్త్యలోకవాచస్పతియని చెప్పనొప్పు భర్తృహరి తన సుభాషితముల రాజనీతిని వారకాంతకు సరిపోల్చెను. ఔనౌను. అర్థసంగ్రహావసరంబున నుచ్చనీచపదవిచక్షణ మావంతయు లేక, స్వకార్యసంసిద్ధికై జాతినీతుల ననులోమవిలోమంబుల వాసి వీసమంతేని పాటింపక యొక్కచో బుద్ధునిమ్మఱపించు భూతదయయు, ఇం

కొకయెడ కసాయివానిం దీసిపోని కాఠిన్యతయును, ఒకదెస శిబికర్ణదధీచులం దృణీకరింపఁజాలు త్యాగశీలతయు, నొండొకదండ మలభక్షకుండగు లుబ్ధాగ్రేసరచక్రవర్తి నిన్మఱపింపఁజాలు పిసినిగొట్టుతనమునుం గలిగి సమయానువర్తనప్రవర్తిని యగు రాజనీతి వేశ్యకాంత కాదు వేశ్యమాత్రయే యేలకాకుండును. ఇంతయేల ? ఈపరమరహస్యములన్నబాహ్యాంతరచారిత్రముల నాదర్శప్రాయముగాఁ జూచుకొనుచుండుటచేత నేఁగదా మా యక్బరుచక్రవర్తి పులిపందివారడికైనడి జాతిమతవైషమ్యములం బెట్టుకొని యొండొరులంగనినంతనే భగ్గునమండిపడుచుండు యవనహిందూజనమాన్య సామాన్యులం దనన్యసామాన్య సౌజన్యము నందఁజాలి, ఆసేతుశీతాచల మహామహీతలంబు నెల్ల నేకచ్ఛత్రాధిపత్యంబుగా నేలి యిరుదెఱంగులవారి నొక్కదాటి నడపించుచున్నవాఁడు. ఆహా లౌక్యుఁడన నక్బరే పరమలౌక్యుఁడు. రాజనీతియన నాతనిదే రాజనీతి!

అట్టి యాతనివిఖ్యాతరాజనీతి కతీతంబగు నీతిరాజంబును చతుర్విధోపాయములఁ బ్రయోగించి దేశమాత నైదాఱుశతాబ్దములనుండి గోల్పోయిన స్వాతంత్ర్యమహాభాగ్యమును ఆర్యావర్తములోఁ బునరుద్ధారణము చేయుటకై తదీయరాష్ట్రాధిపతులఁ బ్రబోధించి శక్తివంతులం జేయ సమకట్టియే గదా హిందూమహమ్మదీయ సమ్మేళనమున కాదిని మాతండ్రిగారగు భగవాన్దాసుగారేమి ప్రస్తుతము మేమేమి శక్తివంచనలేక ప్రయత్నింపుచున్నారము. మా గసపుత్రులలోఁ గొందఱు ముఖ్యముగా మేవారువారీమా సంకల్పమర్మముం గ్రహింపఁజాలక మా మనోగతప్రీతులకు విపరీతవ్యాఖ్యాతలై మేమేమో వర్ణసంకరము చేయఁ గంకణము గట్టుకొన్నార మనియు, పతివ్రతాధర్మంబున సనాతనప్రఖ్యాతిగాంచిన రాజపుత్రసతీమణుల సతీత్వము మంటఁగలుపు చున్నార మనియు గంతశోషగాఁ బలుకుచున్నారు. చేతఁగాని ప్రతాపుని రీతిని సతీసుతాదులతోఁ గొండకోనలంబట్టి కూఁడుగుడ్డలకు మోమువాఁచి మానమో మానమో యని కోఁతి పిడికిలిని బట్టిన నణుమాత్రమైన లాభ మున్నదా!

ఇప్పుడాతని తమ్ముఁడే తనకూఁతు మొగలాయీ జనానాకు డోలాగాఁబంప సంసిద్ధుఁడైయున్నాఁడే. తానేమిచేయఁజాలెను! సాగరజీ తనతమ్ముఁడుగాఁడా, మోహినీబాయి తనవంశమునఁ బుట్టలేదా!

మ. అవివేకంబున నగ్నిపక్షి తనుడాయన్వచ్చు నవ్వారిక
న్గవ మూయన్మదిలోఁ దలంచి యిసుకం గంతంబుఁజొప్పించి త
న్నెవరుం జూడఁగ లేదటంచు నెదహాయింబొందుచుండాఁ దా
ను వసింజేరె సకే! కలంపుమశ వమన్యం జెంకనీ కాపెనే. 24

వాఁడు ప్రతాపుఁడేమయ్యెను! మాళ్వోదయావంశమునఁ బుట్టిన శివయోగియు నన్య మతిసంపన్నుఁడు నేవగించునగదా! ఇప్పుడేమనునో. చేతగాని ప్రగల్భములు! అఖిల భారతీయ మహాసామ్రాజ్య శాసనమునకంతకు నర్హుఁడనై యున్నవానిని చిత్రము వచ్చినట్లు కీలుబొమ్మవలె నాడింపఁజాలు మానసింహునితోడనా పంతముపట్టి నెగ్గించు కొనుట! ఎట్లయిన మోహినీబాయి నిచ్చటికి రప్పించితినా ప్రతాపునివంశప్రతిష్ఠ నామపాదాంగుష్ఠముక్రిందఁ బెట్టి నలిపివేసినవాఁడనే! సలీముం గులాముం గావించిన వాఁడనే! మదీయ భాగినేయుండగు కుసుమాయు భారతవర్ష మహాసామ్రాజ్య పట్టభద్రుం జేసి భవిష్యద్రాజ్యతంత్రంబంతయు నస్మదీయహస్తగతంబు గావించుకొనినవాఁడనే. ఇప్పుడా మాటలెందుకు! తనవారందఱను సాగరజీ వంగోవైరముగ నుసుకై పంప బడిన భూలోకాప్సరస చంద్రికళ యింకను రాలేదు.

[అంత సేవకుఁడు ప్రవేశించును.]

సేవ—మహారాజా! ఉదయపురమునుండి చంద్రికళ డోలావచ్చినది.

మాన—సరే! రావచ్చును.

సేవ—చిత్తము.

చంద్రి—అంబరపురాధీశ్వరా జోహారు! జోహారు!

మాన—ఓహో! చంద్రికళ! ఉదయపురమునుండియేనా రాక?

చంద్రి—చిత్తము.

మాన—ఏమయ్యెను? సాగరజీ నెంతవఱకుఁ దెచ్చితివి?

చంద్రి—సాగరజీ నాకు దాసుఁడయ్యెను.

మాన—ఎట్లు?

చంద్రి—గాంధర్వమున.

మాన—ఏమీ! నీ గాంధర్వవిద్యామహిమచేతనా?

చంద్రి—మదీయ గాంధర్వవిద్యాదాసుఁడై గాంధర్వవిధిని నన్నుం బెండ్లియాడ నున్నాఁడు.

మాన—ఏఁడీ! అతఁడెక్కడ?

చంద్రి—ఎక్కడనుండును! నన్ను విడిచి యొకనిమిషమైన నుండఁగలఁడా? నాతోడ నే వచ్చెను.

మాన—సెబాస్ చంద్రికళా! నీవెంత నెఱజాణవే! మోహినిసంగతి?

చంద్ర—మోహిని రేపటి నెల్లుటి మొగలాయీజనానాకు డోలాగాఁ బంపఁబడును. రత్నపూరు ముట్టడి జరుగుచున్నదిగదా! తమరు నటువైపు దయచేయుచున్నారని వింటిని.

మాన—ఏమో! ఆసంగతి నేటిదర్బారులోఁగాని తెలదు.

సేవ—(ప్రవేశించి) మహాప్రభూ! దర్బారునకు దయచేయుఁడని పాదుషావారి సెలవు.

చంద్ర—నే నిఁక సెలవుతీసికొనవచ్చు ననుకొందును.

మాన—సరే! సాయంకాలము సావకాశముగాఁ గూర్చుందము. నీసంగీతము వినవాకును చెవులూరుచుండును.

చంద్ర—(తనలో) ఈదిక్కుమాలినపాట నాకెక్కడ వచ్చినదోగాని అహోరాత్రము లరవైగడియలు నాకు సంగీతసభలకే చాలకున్నవి. రాజధానిలో కాలుపెట్టితినో లేదో గులామువేత సలీంరాట్కుమారుని వర్తమానము. పోతే మానభంగము! పోకుంటే ప్రాణభంగము! (పైకి) ఇప్పుడు దర్బారునకు నేను రాకతీరదుకదా!

మాన—అన్నట్లు నీవు సలీంరాకుమారుని యొద్దకుఁ బోయినప్పుడు మోహినీవ్యామోహా దోహదము పరాకుపడకు.

చంద్ర—అదిగో! హాచితిరా మతి? ప్రస్తుతము రాజకార్యములయందు గెలుపుకూడ ప్రబలులగు పురుషుల భుజబల బుద్ధిబలముల కసాధ్యమై మాబోంటి యబలల మీఁదనే పడుచున్నది.

మాన—చంద్రకళా! నీ వబలవా. ప్రబలులగు పూరుషుల వేయిమందిని జాపి పుట్టితివి

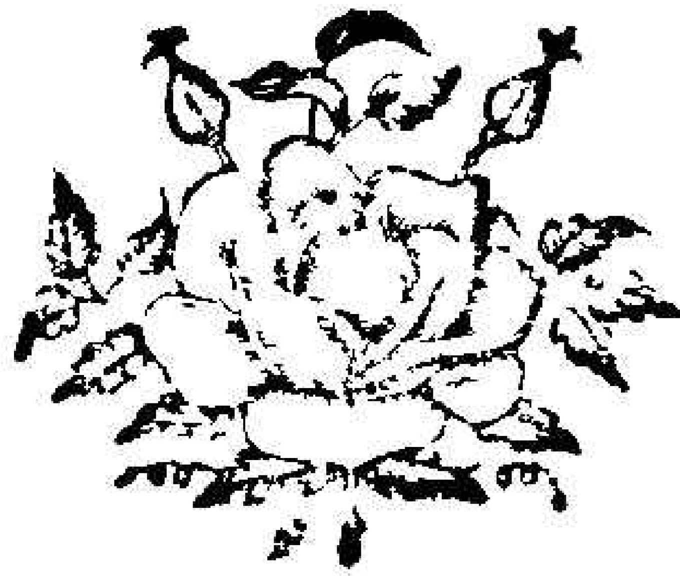
సీ. సంగీతరస మింత చవిచూపినం గాలి
పట్టి పండ్లిగిలించి భ్రాంతిపడును.
అభినయకళ నొక్క హాస్తంబుపట్టవి
ఘ్నేశుఁడైనను పెండ్లి కాశపడును
సరసప్రసంగవైఖరి కింత దొరకొన్న
శుకుఁ డేని యుప్రతంబు జూరఁబుచ్చు
మెఱుపుఁదీఁగంబోలు మేనిహొయల్ చూప
భీష్ముఁడేని యనంగపీడితుఁడగు

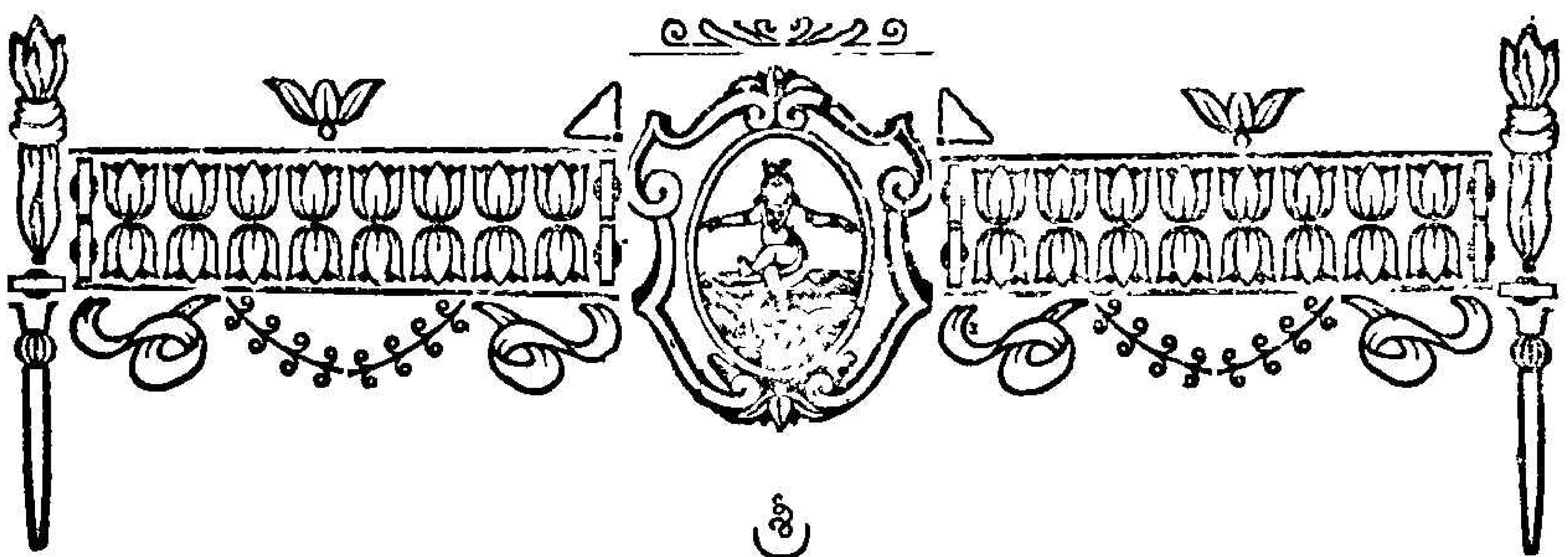
గీ. చక్రిచక్రంబు వజ్రివజ్రముఁ బినాక
పాణిశూలంబు కన్నను వాఁడిగాదె
చేఁడె నీయోరచూపను వాఁడితూఁపు
విటుల ధృతిఁజీల్చు నన్నచో వింత యేమి! 25

చంద్రి—సరే! ఇట్లే నన్నుబ్బించి చేయవలసిన పనులు చేయించుకొను చుండుఁడు. నేనిఁక సెలవుపుచ్చుకొందును.

(నిష్క్రమింపఁగాఁ దెరజాఱును.)

శ్రీ

రాజపుత్రతేజఃపుంజము

ద్వితీయాంకము.

రంగము — కోటలోనుండి షాదమాదర్బారుభవనమునకుం

బోవు ప్రత్యేకమార్గము.

[గులాం మలక్కాసెమ్మాయును, సలీం సారాసీసాయును

బట్టుకొని ప్రవేశింతురు.]

సలీం—అరే! గులాం! ఖుష్బూ చంద్రికశా కెప్పిన్ దోలమె పినీబాయి అంతె అంద వుందీరా?

గులాం—ఆ! అచ్ఛా! బలేలాయక్కేవుంది సర్కార్! మిహిరా ఉన్నిసాకి అంత హందం, సందం ఉందీ లేదూ అందర్ కొందర్ అంతార్.

సలీం—(బుడ్డీపిసరికొట్టి) చుప్రావ్! చోడ్దేవ్! ఉన్నిసాకి దీన్కి సమం చెప్తావ్. మిహిరాకి సమం జహాన్మే నహి. అందేకె దాన్కి నేమ్ నూర్జహాన్ ఖితాబ్ యిచ్చినామ్.

గులాం—జూటాబాత్ కాద్ సర్కార్! సాగర్జి జేటేబహుత్ లాయక్కేవుంది. కందూ లేని చందూదాని మొహం చందన్కె గందమ్మె హుంది దోహం. హందమ్మె సందమ్మె యెందరైనా సుందర్కె నహిబోల్ సక్తా సునో సర్కార్.

సలీం—అరేగులాం! అయితే అది అంతె అందమంది సెప్తావ్! దానితో హోష్యం స్నేహం చెయ్యాల. ఇందుకు మహాజీ రాజామానసింగుతో ఖాన్కెమే బందోబస్తుచేయ్యాల!

గులాం—అమ్మాజీ జోడాబాయి బేగమ్ తెంఫనే స్తే దరోబస్తు మణంలో అనకూలం అయిపోతాదీ సర్కార్.

సలీం—నహీ! నహీ! అక్డ బడేఅంటూవుంది. ఉన్నీసా కమామిష్ ఉల్టాసీదా అయింది యిందే. నీకీమాలుమ్?

గులాం—నహీనహీ సర్కార్ ! నాదిబుద్ధి మట్టీ ముద్దా. తెల్వాను.

సలీం—(వీపుపైగుద్ది) జారే! హైవాన్! నీకిబుద్ధియెక్డావుంది? (చెవిలోనేమోచెప్పి) మాలుమ్ రే!

గులాం—అచ్ఛా! సర్కార్! మాలుమ్. గల్లాఖాలీఅయిపోయి అల్‌పక్ బుద్ధీ అంతా ఏక్‌దం పైకీ వచ్చేసింది!

సలీం—హహ్హాహా గులాం జరూర్సే దారూఖానాకుజావ్. పరాంస్ దేష్‌బిలాతీసర్కార్ పక్కారకమ్ తాజాదారు వచ్చీవుంది విన్నామ్. తీన్ సీసా తీసుక్రా! ఈ కచ్ఛా కచ్చారకం మంచి నిషానేసేది లేదు.

గులాం—జీసర్కార్! ఉన్నామాఫక్ పోయి కొన్నాదంతా పట్కొస్తామ్ మాకీ క్యా ఫర్వా?

జరూర్సే హుషార్సే వెల్లిపోతామ్
పరాన్ దేషం సర్కారే‌ట్కొస్తామ్
బరాబర్ సర్కార్కే నిషాసేస్తామ్
నౌరోజా ఆవాకు సమాన్ సెస్తామ్॥

(గంతుచు పాడుచు పోయితెచ్చి యిచ్చును.)

సలీం—(త్రాగి) ఆ! అచ్ఛానిషాఅవుతూవుండాది. అరే గులాం! సీసా మాకీ ఫేంక్కె పోయి.

గులాం—(ఏకాంతముగా పోయుచుగా సలీం త్రాగును. గులాం మిగిలినది త్రాగును. గంతుచు పాడుచుందురు.)

పాట—పరాంస్ దేషం దారూపక్కా నిషాసేసి
బిక్కానీర్ కానాకి నికాలేస్తామ్
నౌరోజాపహార్సే కాశ్మీరావేషం వేసి
భేష్‌హార్సే పోషక్ తమాషాసేస్తామ్
సలీంసర్కార్ జీకి డోలానాసాయించి
తాజాజవ్హారిమే నజార్ కొట్టాం

జులుమ్ సే అలహాబాద్ కోటా లూటీ సేసి
హుజూర్ ఖజానా బజారీ పెట్ట్రాం.

(తెరయెత్తఁబడును.)

దర్బారు.

[లోపల అక్బరుపాదుషా మంత్రి సామంత పరివేష్టితుండై కొలువుతీర్చి యుండును. వంది మాగధ గాయన గాయకులు తమతమ పనులు నిర్వర్తించుచుందురు.]

అక్బరు—గాయన గాయనీశిరోమణులారా! మీమీ వినోదములింక విరమింపుఁడు. చంద్రికళా! అభినవంబగు నీయభినయ విద్యావైభవమెంతయు నభినందనీయము. దర్బారుముగిసిన వెనుక పారితోషికమందఁగలవు. ఈలోపున కార్యాంతరములున్న చక్కఁజేసికొనిరమ్ము. పొమ్ము.

చంద్రి—చిత్తము. పాదుషావారికి ఖుద్దుననొకయర్జీ దాఖలుచేసికొన వేచియున్నదాన.

అక్బ—ఏదీ! ఇటు తెమ్ము. (చూచి) సరే! నీకార్యములందప్రమత్తురాలవై మెలంగుము. నీకోరిక నెరవేఱఁగలదు. పొమ్ము.

చంద్రి—చిత్తము. దర్బారుముగియులోపల ఢిల్లీలోని పూర్వపరిచితములగు రాణివాసములకేగి యభ్యంతరమందిరంబునఁ బునర్దర్శనము చేసికొందును.

అక్బరు—మంచిది. (చంద్రికళ నిష్క్రమించును.)

అక్బ—మిత్రులారా! నేఁడు ప్రతాపునిచే పంపఁబడినదను సందేశము కడు సందేహాస్పదముగా నున్నది. అతుల ప్రతాప తేజఃపుంజమగు ప్రతాపుఁ డిప్పుడైన పశ్చాత్తాపతప్తుఁడయ్యెనని వినుట సంతోషమే కాని యీవర్తమాన మెంతవఱకు విశ్వసపాత్రమైనదియో బుద్ధిమంతులగు మీరే యోచింపుఁడు.

మానసింగు—సార్వభౌమచంద్రా! నమ్మకుండు టెట్లు?

అక్బరు—ఎట్లా?

చ. ఇరువదిహాయనంబు లిటులేగ నితాంతపు టష్టకష్టముల్
దరికొన నొక్కనాఁడు నిటు దైన్యపుటుత్తర మంపియుండె నే
శరణను నే ప్రతాపుఁ డనఁ జచ్చినఁ జచ్చునుగాక దీని నే
కరణిని నమ్మవచ్చు మఱికాదను టెట్టులు దక్కుతుండఁగన్. 25

మాన—ఏమో! మానవజన్మముగదా! అందులో నాదినుండియు సుకుమారముగాఁ బెరిగిన ప్రాణి. ఇప్పుడు మానహానియని యెంతకాలము తమానుషముఁ జూపఁగలడు.

చ. కొమరులుఁ గూఁతులుఁ సతియుఁ గూర్మి గుడ్డను మోముచాఁచి కా
ఆనవులనెంత కాలమొకొ హైన్యముతోఁ దనగంజూచి మోమ్చుఁ లో
బడవని మానవ మొబుగుఁ బాకముపట్టిఁ కెల్లునే సుఖం
పడ నెదఁగోరఁ జెప్పఁడి ప్రాణము నన్యజన్మమే గదా. 26

పృథ్వీరాజు—ఆర్యా! మానసింహా! అనన్యసామాన్య పౌరుషప్రతాపతేజఃపుంజమగు ప్రతాపుని ప్రకృతికిని సామాన్యమనుష్య ప్రకృతికిని హస్తిమశ కాంతరము.

మ. రిపుకోటిస్తవనీయకీర్తినిధి దోర్వీర్యప్రతాపోరుధై
ర్యపరీతుండగుగదా ప్రతాపుఁడన సర్వైశ్వర్యముల్ పోవనీ
త్రిపథోనాశి జనోస్మయామ వచనే తాశత్రుల స్వేచ్ఛనే
విపరీతంబిది నమ్ముటెట్లు? రవి యుష్ణాక్ వెన్నెలల్ గాయునే.

మాన—ఓహో! అంతటిమానధనులా మీబావగారు ప్రతాపసింహమహారాణావారు! ఇంతటి శూరమ్మన్య చక్రవర్తులు గావుననే కాంబోలు నిప్పుడు మహారణ్యములో బిడాలచక్రవర్తులయి తిరుగుచున్నారు. ఎందుకో యింకను మొండితనము.

గీ. విడిచె చిత్తూరు నుదయపూర్వాడిచినాఁడు
కమలమియరను దుర్గంబు కడను విడిచె
నిన్న నాహల్దిఘట్టున నన్నివిడిచె
విడువ లేకుండె ప్రాణమే వెఱ్ఱియగుట. 28

పృథ్వీ—మానసింహా! పరోక్షమున పరిహసించుట యా పౌరుషము.

మాన—ఇందు పరిహాసమేమున్నది? ఉన్న సంగతియే. చిత్తూరుకోటఁ గోల్పోలేదా, ఉదయపురముమాట ఉన్నదియా, హల్దిఘట్టున పలాయన మబద్ధమా; ఇఁక మన్న కమల్మియరు నిన్న మే మాక్రమించుకొనలేదా?

పృథ్వీ—ఓహో! కమల్మియరు మీరుపట్టుకొన్న ముచ్చటయే మెచ్చవచ్చును.

ఉ. వక్రమతిన్ కమల్మియరు భావినిద్రావెడి నీటిలో విషా
చిక్రమిదోహదంబున శ్వేళముఁ గల్పఁ దమంతపోయి రా
యక్రమమా నుతింతు కృతివై నిజమెవ్వరెఱుంగనట్లు! సీ!
విక్రమమా భవాదృశులు వీరులకున్ రజనీచరక్రియల్. 29

మాన—చాలులే! ఇట్టి కసుపుబ్బు మాటలు దర్బారులో నమ్మువారెవ్వరును లేరు. ప్రతాపుని ప్రస్తుతస్థితిం బట్టి యున్న మాటాడిన నీకంత యుత్సాహంబొందన మేల? నిజమునకు ప్రతాపుఁడే మానవంతుఁడై నిట్టిస్థితిలో ప్రాణపరిత్యాగము చేసికొనియుండును.

పృథ్వి—ఓయీ! అతఁడొకవేళ సద్యఃపాతియగు నీభౌతికదేహమును పరిత్యజించినను పరిత్యజించుఁగాక. జగద్విఖ్యాతమగు నాతనికీర్తికాంత మాత్రము క్షుణ్ణకుశోజ్జీవితమై శాశ్వతమై సజీవమై సకలదేశాభిమాన ప్రాతర్వందనీయమై అజరామరమై సమస్తచరాచర సమన్వితానేకవిశాలమహీతల నాట్యరంగస్థలంబున నఖండతాండవాయమానముగాఁ దాండవమాడుచుండును సుమా! ఇఁక కేవల లోకాయతమతప్రవర్తకులగు మనబోంట్ల మాటయే విచారణీయము.

మాన—ఓయీ! చుట్టరికముకతంబున నీవాతని బట్టుకలె పొగడుకొనవచ్చును మాయము బును తలపెట్టుట కేమి హేతువు?

పృథ్వి—ఇదియు నున్నమాటయే. అందుల కుడుకుఁబోఁతువన మేల?

అక్బరు—ఓ రసపుత్రవీరులారా! శాంతింపుఁడు. మానసింహుని మాటలో పొరపాటు లేదు. ప్రతాపుని ప్రస్తుతస్థితిం బట్టి యాతఁ డట్లూహించె.

మ. బలమా లేదు, ధనంబు సున్న, బలవద్వైరంబు సాధింపఁగాఁ
దలపోయుంగఁ బ్రతాపసింహునకుఁ జిత్తభ్రాంతియా యేమి? భి
ల్లుల మూకంగొని భిల్లనాయకు నెనర్కొనెంచునా కుక్కుటతోఁ
కలింబట్టుచు గౌతమీనదికడంకం దాటఁగా నెంతురే. 30

అసహాయుండయిన ప్రతాపుఁ డెంతధైర్యవంతుఁడైన నేమి ప్రయోజనము?

పృథ్వి—ప్రతాపుం డసహాయుం డెట్లగు? మొన్నటివఱకు మనకు ప్రక్కలో బల్లెముగా నుండిన జయమల్లుని పుత్రుండు జయసింహుఁడు మొదలగు సింహవిక్రములెందఱో కలరు.

మాన—(కోపముతో) ఓహో! అట్లనా!

మ. జయసింహుం డొకనీచుఁడే యగుచుఁ; దచ్ఛార్యాప్తిం గాంచి యా
సయుఁ జెందం దగునా ప్రతాపుఁ, డిఁక లచ్ఛాయనుంచుచు విగా మ్లేచ్ఛునా;
జయమేగాని మఱొండెఱుంగదిది, యస్మద్బాహుదండాసి మొ
ద్దయి పోలేదుగదా ప్రతాపుదెస నేలా వ్యర్థవాగ్జాలముల్? 31

అక్బరు—రాజా మానసింగజీ! మీయప్రతిమానప్రతాపంబునకు దుస్సాధ్యం బొండు కలదా! ఈసామ్రాజ్యమునం దర్ధభాగాధికము భవద్బాహుబలసంపాదితమే గదా! * * * *

ఆర్యా! పృథ్వీరాయా! ప్రతాపుని యుత్తరపు యథార్థోదంతంబులు దెలియం దమరొక్కపరి శ్రీమయనక కమల్మియర్ దుర్గమునకుం బోవలయును.

పృథ్వీ—చిత్తము. షాహుషావారు నాకుం బదునైదు దినములు గడువు దయచేయించిన నాయుత్తరపు నిజస్థితి నివేదింపఁగలను.

అక్బరు—మంచిది! రాజామానసింగజీ! రేపె మరల రత్నపురమునకు సలీంరాకుమారునితో నుచితబలసమన్వితులై పోవలయును. ఏడీ? సలీమెక్కడ?

అబుల్ఫజల్—అదిగో యువరాజసింహాసనము నలంకరించి యున్నారు.

అక్బ—కుమారా!

సలీం—(పరధ్యానముగా నూరకుండును.)

అక్బ—(రిచ్చపోయి) అయ్యో! చూచితిరా? సర్వకాలసర్వావస్థలయందు నిట్లే. మిహిరను పంపివేసిననాటనుండియు నీతనియవస్థ యిట్లేయున్నది.

అబుల్—సమయము కని చక్కచేసిన స్వస్థపడవచ్చును.

అక్బ—ఏమో! అన్నిటికిని మీదేభారము.

శా. ఆదిన్ బైరముఖాను పేసపడి చాన్నై యున్న యీ మొక్కకున్
బ్రోదిం గల్పనఁజేసె నా వెరుక మీరు న్మానసింహుండు పెం
పేదన్ సైనిక కార్యఖడ్గముల సద్వ్యాప్తిన్మనం జేసి రీ
పాదు న్నేతుహిమాద్రులంటుకొననీ పై భారము న్మీదియున్. 32

అబుల్—షాహుషావారినోట నిట్టి దైన్యోక్తులు వచ్చునంతప్రమాదమేమి సంభవించినది?

చ. చిన్నతనంబునం దుడుకు చేఁతలు చేసిన నట్టి యున్న, ఈ
తెన్నులు పెద్దయా కొలఁదిఁ దీఱవె, బాల్యమునందుఁ జెట్టలై
యున్న మనుష్యు లెందఱిల నూర్జితులై మనరే వయస్సు రా
నిన్నటికంటు పెసికయి నీమన మంచునఁ జింత మానుమా. 33

అక్బ—కుమారా! తెలివివచ్చినదా? మేము నేఁడే కార్యాంతరమునఁ బోవుచున్నారము. భవిష్యచ్చక్రవర్తి వగుటు నీతో నొకసంగతి చెప్పవలసి యున్నది.

సలీం—(లేచి చేతులుకట్టుకొని నిలువఁబడి తలవంచి) బరాబర్; సర్కార్!

అక్బరు—

చ. చటులాసేతు హిమాచలంబగు మహీచక్రంబు సర్వంబు ని
ష్కటుబాహుద్వితయంపుటూఁతఁ బనిల్పంబూనితిఁ సుమ్ము; ఇం
కెటులం గాచెదవో కుమార, విను మే వృద్ధుండనౌచుంటి మి
క్కుటమౌ కష్టములంది కూర్చితిదిసూ! కోల్పోకుమీ రాష్ట్రమున్.

ఆబుల్—సార్వభౌమచంద్రా!

చ. కొడుకునునంతవాఁడెయగుఁ గూర్చునురాష్ట్రము మొక్కవాజిహోఁ
దడయక హల్దిఘట్టునఁ బ్రతాపుని యంతటిశూరుఁ డోలఁడే
గడగడ లాడరే రిపులు కైదువు చేఁ గొని యంత సింగపుం
గటుపున నక్కఁ గూన బడునా చెడునా విడుమా విచారమున్.

వజీరు—సార్వభౌమచంద్రా! మనసామ్రాజ్యము ధ్వంసముచేయుట యంతసులభ సాధ్యము కాదు.

సీ. అసహాయశూరసాహస విక్రముండును ద
క్షిణభుజంబై మానసింహుఁ డుండ
కార్యఖడ్గముల కొక్కఁడె చాలు రాట్తంత్ర
వల్లుఁడౌ తోడరుమల్లుఁ డుండ
సహ్రామా జ్ఞానసర్వస్వ నిలయబుల్
ఫజలను దేశికప్రవరుఁ డుండ
సంగీత సాహిత్య శౌర్యంబులకు నిధి
బీరబలుండను వీరుఁ డుండ
నీదు రాజ్యంబునకు త్రినేత్రుఁడైన
తేఁ చూడంగలాఁడె విచార మేల?
వెడలిరమ్మింక వేగ దిగ్విజయయాత్ర
కొడన పూరింపుమీ జయప్రదము గను. 36

(ఆస్థానము గంటమ్రోగును.)

అందఱు—జయము. జయము. పరమేశ్వరుఁడు మనపక్షమునఁ గలఁడు.

అక్బ—మిత్రులారా! నేటికి దర్బారు చాలింతము. సేవకా! అభ్యంతరమందిరమునకు దారిచూపుము.

(నిష్క్రమింపఁగాఁ దెరజారును.)

రంగము—చిత్తూర్ కోట.

[దేవిడీయెదుట సిపాయిలాయుధపాణులయి కావలియుండ లోనగదిలో నొక మంచముపై రణమల్లుఁడు విశ్రమించియుండును. మనుమరాలు మోహినీబాయి యుపచారములు చేయుచుండును.]

రణ—బిడ్డా! ప్రతాపుఁడింకను రాలేదు. ఉత్తరమందెనో లేదో! నాశరీరస్థితి దినదినము క్షీణదశకు వచ్చుచున్నది.

మోహి—ఏమీ ఇంకను గడువు కలదే! మొన్ననే గదా నీవు వ్రాసిన యుత్తరము నొక శిలీముఖ ముఖంబున నశ్వారూఢుఁడై పోవు నా వీరాగ్రేసరున కందఁ జేసితి!

రణ—కుమారీ! నాకేయుపాయముఁ దోఁపకున్నది.

గీ. జగతి రజపుత్రుఁడుగా లేచఁజాల నేను
వైరు లరికట్టి రోములఁ బోవంగ నీక
తండ్రియే నిన్నుఁ దురకకుఁ దార్ప నెంచె
ఎవఁడు దిక్కింక నిను గావ నేదివెఱపు? 37

మోహి—దాదాజీ! నాకొకయుపాయము తోఁచుచున్నది. కోపగింపరేని మనవి చేయుదు.

రణ—బిడ్డా! నీపయి కోపమా! ఎంతపాపమమ్మా! ఆయుపాయమేమి? నిరపాయమేని నవశ్య మవలబింతము.

మోహి—నామూలమునఁగదా యింతచేటు వాటిల్లినది!

ఉ. మానము పోవనున్న యెడ మానవతీమణి కిఁక స్వకీయమా
ప్రాణము నీఁగుటే వెఱ వటంచును దెల్పిరి నీతికోవిదుల్
మానితకీర్తిసాంద్ర! వినుమా యనుమానము మాను, మింక మ
త్ప్రాణము ధారవోసెదఁ గృపాణముచే నిజమానరక్షకై. 3

రణ—(చెవులుమూసికొని) హర హర! హతోస్మి! హతోస్మి! కుమారీ! ఆఁడు బుద్ధిచే సాహసించెదవు సుమా!

ఉ. పుట్టినకూఁటిబల్గ మది పోషుచు నిన్నుచుండియే బిగం
బట్టితి ప్రాణ మింతవఱకు న్నిను బాసిన నాకు లోకమే
కట్టిది సాహసింప నని పల్కఁగను చేఁ జెయివైచి, నీకు నా
యొట్టుసుమీ తెగింపకుమి యోతనయా! వినయా! నయాన్వయా!

[అంత నొక యవనయోధుని వేషమున జయసింహుఁడు ప్రవేశించును]

జయ—(తనలో) అక్కటా! అప్పుడే కార్యము మించివచ్చినట్లున్నదే. నేనెంతత్వరితగతి వచ్చినను సమయమున కందఁజాలనైతిఁ గాబోలు.

ఉ. ఎయ్యెడ మ్లేచ్ఛసైన్యచయమే! అరికట్టిన కోట నప్పుడే!
దయ్యములు న్పిశాచములు తాండవమాడెను మేకలంగను, నా
కయ్యెడ కేగుటెట్లొ? రిపుహస్తమునం బడకుండఁ దానస్వాలిన్
చమ్యాసఁ గాచుటెట్లొ ... చందము శ్రీకృపఁ దిఁ కేటుచేయుదున్?

కానీ! ఇప్పటికీ వేషముననే కార్యము సాధించెదఁగాక. (కొంతదవ్వరిగి) అప్పుడే యర్ధరాత్రము కావచ్చినట్లున్నది. (ఇటునటు పరిశీలించి)

శా. స్కంధావారమదెల్ల మాటుమణిఁగెన్ గాపున్న సైన్యంబులున్
బంద స్తంభములట్లు నిల్చెఁ గడిగవ్రాంతంబులుం గూర్కెడిన్
గంధేభంబులు శాంతినొందె నిజఘీంకారంబుల న్మానియుం
గంధిదర్పము పేర్మి నే నిపుడె దుర్గద్వారముం జేరెదన్. 41

పోనీ పాణిద్వారమునఁ జొచ్చుట కింతకన్న సుగమ్యముగానుండు నేమో! (ఆలోచించి) ఛా! అదిపాడమనూన్యంబగు నాలోచన.

శా. సర్వాంశంబున గొన్న రాజసుతుఁడన్ శౌర్యప్రతాపోజ్జ్వల
ద్విద్వద్వాదితుఁడైన శూరజయమల్ పృథ్వీశపుత్రుండ, నా
పద్వర్గంబున నున్న వారి వెతఁ దీర్పన్వచ్చి యున్నాఁడ, సిం
హద్వారంబునఁ గాక వేఱొకతి డాయంజూతునే భీతినై. 42

(కొంతదూరము నడచి) ఇదిగో! నల్లమద్దులవలె నిచ్చట నిద్దఱు సిద్దీలు తుపాకుల

చంకనూఁదుకొని నిలువఁబడి నిద్దురపోవుచున్నారు. (సమీపించి) ఓరి మొద్దులా రా! ఇదియేనా మీజాగ్రత్త! కదలరు! మెదలరు! మీపట్టినిద్ర ప్రతాపు లే తుదవఱకుఁ గాపున్న నేనొక్కఁడనే కాదు దళపులకు దళములనే దింపివే యవచ్చును. ఇదిగో! ఈమొద్దులలో నొకఁడు కదలుచున్నట్లున్నది. సరే! నిద్దు రమైకముచే వీరిచేతితుపాకులు తమంతనే జారినవి. మొదట వీనిని జాగ్రత్తపె ట్టవలయును. (తుపాకులుతీసికొని) ఇంక లోనఁ బ్రవేశింతును. అభ్యంతరపర చెనా నాప్రతాపాగ్నికి వీఁడే ప్రథమాహుతియగును. (లోనికిపోవుచుండును)

మొదటిసిద్ది—కోఁజ్ హైరే అద్మి హైరో! హైరో!

జయ—ఫర్వానహీ! దోస్తి హై! (లోనికిఁబోవుచుండును.)

మొదటి—దోస్తి నై! నేస్తమ్ నై! అరెరేసిద్ది రాం! ఉటో! ఉటో! దగా! దగా!

రెండవసిద్ది—మహారైవ్. గడ్‌బిడ్ ఖాఁజ్. అర్ధారాత్రిఫారా నీకీ! ఆమీదమాకీ

మొద—అరే! ఉటోరే! బడేచోరం వచ్చాయే దగాఖోర్ జులుంచేసి తలాయిం చుక్కపోతువున్నాయ్. బిగుల్ వూమూరా దగుల్బాజీ! (జయసింహునితో) ఆగు! ఆగు! తలాయించుక్క యెంతదూరం పోతావ్. మాటా సెప్పు.

జయ—ఇదిగో! ఈకత్తిపోటే నీకుమాట.

(ఇరువురు కలియఁబడ నటికివేసి లోనికిపోవును.)

తమ్ములారా! ఇంక మక్కవైపు తిరిగి యత్నాను తలంచుకొనుఁడు. (లోపల ప్రవేశించి) అదిగో వృద్ధుఁడు మంచముపైబడి మఱుమాతేకాఁబోలు ఉపచారములు చేయుచున్నది. అయ్యయో! ఈమె కెంతదుర్దశ పట్టినది. హా! భ్రాతృద్రోహి! సా గరా! ఈసాహసబాధకు నీవే యుత్తరవాదివి సుమా! అక్కటా! చెక్కుగిరిన పాల్కారు నీసుకుమారశరీరిణి యా మొగలాయి జనానాకు డోలా యగుట. అక్కటా! ఈదీను రాలి ప్రస్తుతరూపమెంతజాలి పుట్టించుచున్నది!

చ. చిరిపోటి మాటల న్వసరి చీఁకునె కొఁదఁ గృశింపనీక ని
ష్కళంకులైన చూపు లెరుగు ల్వాలిప్రుచ్చఁగ నట్లొమాటి నే
రటులను పొంగివచ్చు ఘనబాష్పతరంగము లట్టె యాచి మి
క్కుటమగు వేగుమూర్తియనఁ గోమలి తాతపదంబులొత్తెడిన్.43

మోహి—దాదాజీ! ఎవ్వరో మనదిక్కునకే వచ్చుచున్నట్లున్నది. వేషము చూడఁ గాఁ దురుష్కయోధునివలె నున్నాఁడు. ఇఁక నేమి గతి?

రణ—బిడ్డా! భయపడకుము. ఏదీ నాకైదువు?

శా. ఓరీ! మ్లేచ్ఛకులాధమా! నిలువు మీ యున్మత్తతం జెందినా
వా! రాత్రిం జొచ్చి హాహాకారించితివి రాజన్యతేజఃపుంజంబిక బా
జారై పోయెనె నీకు, సాగంజి పుచ్ఛంబోలు నిన్నిట్లు; రా
రా! రక్తప్రసరప్రవాహము ను పారింజేతు నీమేనునన్. 44

జయ—అయ్యో! నాయీబహిర్వేషము వీరిని భ్రమింపంజేసినది. వీరబలా వృద్ధులు గదా! నేనెంతబుద్ధిమాలిన వేషము వేసితిని! (తీసివేసి)

చ. తడఁబడఁబోకు మోహిని గుణధన్య! తురుష్కుఁడఁగాను, నీపురుం
జడియకు మోహినీ భీకరస్వగణాబలిఁగోచర! వచ్చితిం బ్రితా
పుఁ డనుప నేను వీరరసపుత్రుఁడ, శ్రీజయమల్ సుతుండ, న
ప్పుడె మరపౌనె మొన్నగద, పోఁగని బాణముతోడఁ గొట్టవే. 45

మోహి—(చప్పునలేచి చివాలున చాటునకుఁబోయి నిలువఁబడును.)

రణమల్లు—(ఆత్రముతో చేతులుచాఁచి) నాయనా! జయసింహా! వచ్చితివా? ఏదీ నన్నొక్కమాఱు కౌఁగిలించుకొనుము మ్లేచ్ఛసైన్యముచే నరికట్టఁబడినయీదుర్గము నర్ధరాత్రము నెట్లు చొరఁగలిగితివి? దారిలో నెవ్వరు నడ్డగింప లేదు గద!

జయ—(దగ్గఱకూర్చుండి) అడ్డగించిన సిద్దీల నిద్దఱిఁ బెద్దనిద్దుర పొందించియే వచ్చితిని.

రణ—బళే! మంచిపనిచేసితివి.

మోహి—దాదాజీ! వారికళేబరములుపాఱవేయించినఁగాని ప్రమాదము వచ్చునేమో.

రణ—సరే! సేవకుల కాజ్ఞాపింతము.

జయ—(నవ్వి) అబల యగుటచే భయపడుచున్నది.

మోహి—(తలవాంచి) భయము కాదు. శవములు గుప్తముగానడపించుట మంచిది కదా!

రణ—జయసింహకుమారా! అటుగాదు.

గీ. బాలయయ్యును సుబుద్ధిశాలిని సుత
కుడిభుజంబట్లు నాకుఁ దోడ్పడుచు బరుల
నన్నిటికి దీనినే నమ్మి యున్నవాఁడ
దైవచిత్తం బదెట్టులు తనరఁగలదొ! 46

జయ—రణాలూల్ రాజచంద్రమా! ఇంకఁ దమస్వాంతంబున నావంటి కావంతేనియుం
జోటీయంజనదు.

గీ. భూతలసర్వాధిప ప్రతాపుఁడు గలఁడు
మేటిశూరుల యామీఁద మేము గలము
మూఁతిపై మీసములు మాకు మొలచి యుండ
నీసునన్నట్టఁగలఁడె తొలిసేతుఁ డైన. 47

మోహి—(జయసింహునిఁ జూచి సంతోషగర్వము నటించును.)

రణ—అందుకేకదా! ఈవిషమావస్థలో మీసహాయముఁ గోరుట. కుమారా! రాణావారెక్కడ?

జయ—రేపటనెల్లుటి సైన్యసమేతులై యిచ్చటికే వత్తురు.

రణ—నాయనా! చూచితివా మాదురవస్థ! నాస్థితి నేఁడో రేపో యనునట్లున్నది, కావున ననితరలభ్యంబులును, అమూల్యంబులు నగు రెండు వస్తువులు మీవశము చేయవలసియున్నది. అంతపర్యంతము నాయంతరాత్మకు శాంతి యుండదు. అఖ్యాతపవిత్రియు శిశోదియావంశాలంకారము నగు నీసుకుమార గాత్రి మదియదౌహిత్రి మానధనం బొక్కటి—

మోహి—సిగ్గుచే లోనికిఁ బోఁబోవును.)

రణ—బిడ్డా! సిగ్గేల? ఇట్టిప్రమాదస్థితిలోఁ జెప్పవలసిన సంగతులు చెప్పక మోమోటపడిన లాభమున్నదే! ఆగుము.

మోహి—లోపున చిన్నపనియున్నది. చక్కబెట్టుకొని యిప్పుడే వత్తును. (పోవును.)

రణ—కుమారా! ఇంక రెండవది పరమరహస్యము. (చెవిలోనే మోఁచెప్పి క్రింద గుప్తపరచిన యొక పేటికఁ దీసియిచ్చి) అయ్యా! ఇందుఁగలవి గడింపరాని వస్తువులు. మనవా రుదయపురము తిరిగి స్వాధీనము చేసికొనినవాఁడుగాని దీనిఁ దెఱపింపఁ జనదు. అంతవఱకు నిది ప్రతాపుని యధీనమున నుండవలయును.

జయ—చిత్తము. దీనిని ప్రతాపుని కందఁజేయువఱకుఁ బ్రాణతుల్యముగాఁ గాపాడుటయే నాపనిగాని దీనిలో నున్నవానితో నాకు సంబంధములేదు. దీనిని తెరమువిషయమై తమయుత్తరవులు రాణావారి కెఱింగింతు.

మోహి—(తిరిగి ప్రవేశించి) దాదాజీ! కొంచెము పానీయము పుచ్చుకొనకున్న నుదయమునకు నీరసమెచ్చగును. (ఇచ్చును.)

రణ—(పుచ్చుకొని త్రాగి) బిడ్డా! జయసింహుని జూచినంతనే నాకెక్కడలేని సత్తువయును వచ్చినది. ఇంకను నీరసమెక్కడ?

మోహి—ఆప్తసమాగమ మట్టిదియే. అందులో సామాన్యులు కారు. ఆపద్బాంధవులగు నాప్తులు. వేఱె చెప్పవలయునా!

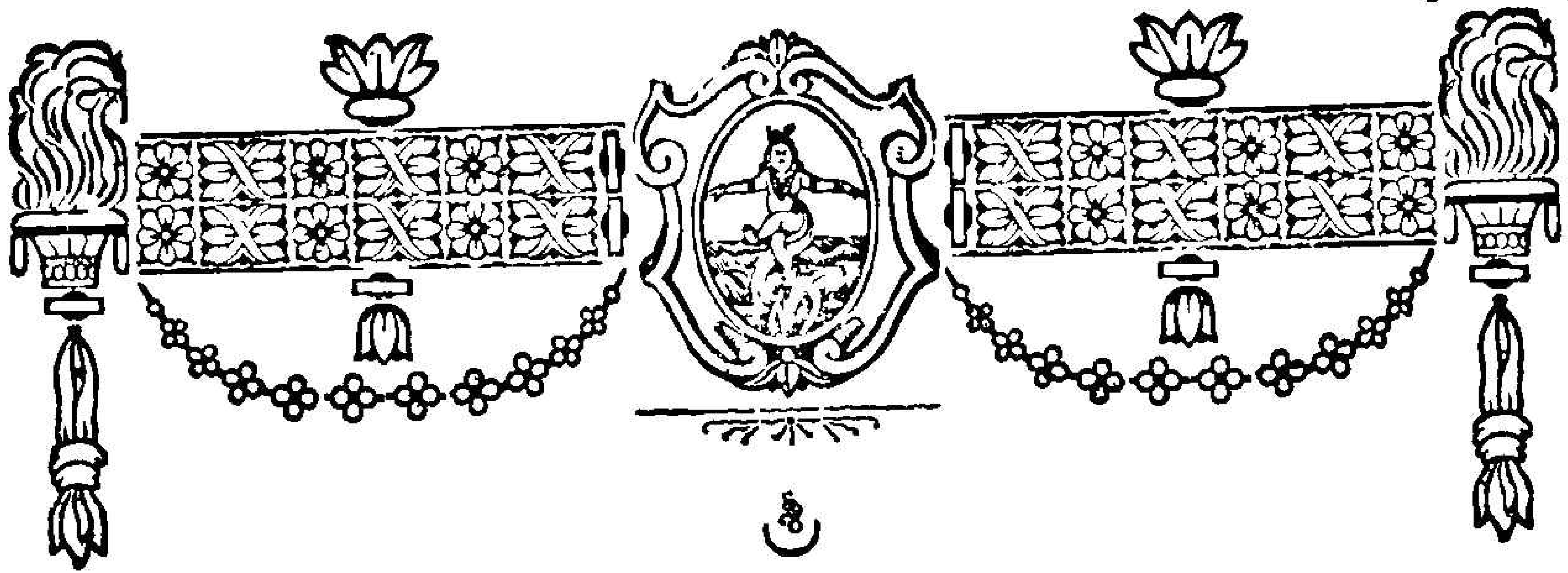
రణ—కుమారా! జయసింహా! నిన్న నాకొక పాడుకల వచ్చినదోయి! అది కలగాదు నిజముగా జరిగినదానివలె నిప్పటికిఁ గన్నులకుఁ గట్టినట్లున్నది. ఎవరో యొక రసపుత్రస్త్రీయఁట మనసన్నిహితబంధువర్గములోనిదేయఁట. ఢిల్లీలో జరుగు నౌరోజాషహారు మాడఁబోయినదఁట. ఎవఁడో స్త్రీవేషమున నందుసంచరించుచుండి యామెఁజూచి యరికట్టెనఁట. ఆమె నయమునను భయమునను వానిబుద్ధి మఱల్పఁ బ్రయత్నించెనఁట. అతఁడు వినక బలాత్కరింపఁజూచెనఁట. ఆమె తనయిలువేల్పు కాళీమాతం బ్రార్థించెనఁట. దేవి కత్తియిచ్చెనఁట. ఆమె కత్తి యెత్తి వానిం దెగవేయం బోయెనఁట. అంత నాతఁడామె కాళ్ళపైఁ బడెనఁట. అంతలో కాళీమాత బాణభట్టుగా మాఱిపోయె. ఆ ధూర్తుఁ డక్బరు షాహు సాయయ్యె. ఆపతివ్రతాశిరోమణి మన కమలాబాయియే. అక్కడ నేనుంటి నఁట. ఇక్కడ మాకోట కాలిపోయినదఁట. మోహిని యేమయ్యెనోయని నేను మిగుల నారాటముతో బరుగులెత్తుచుంటినఁట. ఇంక నే వేవియో యూహింపరాని యసందర్భములు గల కల వచ్చినది.

జయ—మనసు చెదరియుండునపు డిట్టి కలలే వచ్చుచుండును. దీనినిగూర్చి విచారింపక నేటిరే నిశ్చింతగాఁ బండుకొనుఁడు.

రణ—సరే! మీరును సుఖనిద్రం జెందుఁడు.

(తెరజాఱును.)

శ్రీ

రాజపుత్ర తేజఃపుంజము.

(రాణా ప్రతాపసింగు)

తృతీయాంకము.

---

1. రంగము—ఢిల్లీలో రజపుత్రసామంతులుండు వీథి.

[బాణభట్టు వ్యాకులచిత్తముతోఁ బ్రవేశించును.]

బాణ—(తనలో) ఆహా! కార్పణ్యము! ఈపిశాచ మావేశించిన మానవుం డెంతటి పాపకృత్యములకైన వెనుదీయఁడు గదా.

ఉ. హైన్యపుఁ జేఁతలా, వికృతులా, యతులాశ్రిత మిత్రఘాతలా,
శూన్యపుఁ జెత్తులా, యపరిశుద్ధప్రవృత్తుల, జీవహత్యలా,
కన్యలపాట్లు, కాఁపురపుఘాతల, తా నెదిచేయ లేదు! కా
ర్పణ్యముఁ గొన్న చిత్త మప్పురా! తలపోయునె పుణ్యపాపముల్.

పాపము! మాప్రతాపుఁ డెప్పుడో యీమానసింగునకు పంక్తిభోజన మీయలేదఁట. ఆ పగ మదినుంచుకొని యిప్పు డాతని కుటుంబమున కీనీచుఁ డెంతటి యుపద్రవమును జేయ సంకల్పించుకొని యున్నాఁడు. ప్రతాపుని సోదరియుఁ బృథ్వీరాజు భార్యయు నగు కమలాబాయికి రాఁబోవు నౌరోజా మహలులో మానభంగము చేయింపఁ బాదిషాను బురికొల్పి కార్యాంతరవ్యాజమున నామెభర్తయగు పృథ్వీరాజును బట్టణమునుండి పైకంపి, తాను రత్నపూరుపై దాడివెడలి ప్రతాపభ్రాత సాగరజీ పుత్రి మోహినీబాయిని మొగలాయీజనానాకుఁ బంపుటకై భగీరథప్రయత్నములు చేయుచున్నాఁడు. జ్యేష్ఠుండగు సలీమును గులామును గావించి తన భాగినేయుఁడగు కుస్రూకు రాజ్య

మిప్పించవలయునని చేయరానిపనులు చేయుచుఁ బడరాని కడగండ్లం బడుచున్న వాఁడు. పైకార్యసాధనోపాయము నిజభుజబల బుద్ధిబలంబుల కతీతంబగుటచేతఁ గాఁబోలు చంద్రికళయను నొక సానిదాని కాస చూపించి దానిచే నెన్నియో యకార్యములను గావించు చున్న వాఁడు. అదిగదిగో! చంద్రికళయే గాఁబోలు మానసింహుని మందిరం బుననుండి వచ్చుచున్నది. నిన్న సాముద్రికవ్యాజంబున దీనినోటినుండి కొన్ని రహస్యము లను వెడలగ్రక్కించితిని గదా! మంచిమాటలాడి నేఁడు మిగిలినవాని నూడఁ దీయ వలయును.

[అంత చంద్రికళ మానసింహుని మందిరమునుండి ప్రవేశించును.]

చంద్రి—ఓహో! సాధూజీ! ఇక్కడనే యున్నారా?

బాణ—ఆ! ఇక్కడకేవచ్చినారము. రాజామానసింగు లోపలనున్నాఁడా?

చంద్రి—ఆ! ఉన్నారు. నిన్ననే రత్నపూరునుండి వచ్చినారు.

బాణ—రత్నపూర్ మోహిని వచ్చినదా? ముసలిరణమల్లుఁ డెట్లున్నాఁడు?

చంద్రి—పాపము. రణమల్లుఁడు గతించెనఁట. మోహిని యింకను రాలేదు.

బాణ—(తనలో రిచ్చపడి పైకి) సరే! నేఁడు కాకున్న రేపుజరుగవలసినదే. నారోజా లో కమలాబాయి విషయమగు నుద్యమము మానుపించు ప్రయత్నము లేమైనఁ జేసితివా?

చంద్రి—చేసితిఁ గాని కార్యములేదు. ఆవిష మిప్పుడే పాదుసా తలకెక్కినది. ఇఁక దింపుట కష్టసాధ్యము.

బాణ—సరే! పశ్చాత్తాపమే పర్యవసానము. రేపే గాఁబోలు ఖుష్‌రోజు. నీ వాపని మీఁదనే వారియింటికిఁ బోవుచున్నా వనుకొందును. పొమ్ము. పొమ్ము. విశేష దోహదము చేసితివా నీకొంప మునుఁగు. జాగ్రత్త.

చంద్రి—అయ్యో! నిజమునకు నాకీపని యిష్టములేదు. ఏమిచేయను! వారు ప్రభువు లు. కాని స్వామీ! నాహస్తబలము పూర్తిగా సెలవిచ్చినారు కారు. కమలా బాయిగారియొద్దకుఁబోయి తిరుగుఁ దలలో మరల తమదర్శనము చేసికొందును. తమ రీప్రాంతముననే కదా యుందురు.

బాణ—నీహస్తబలము బహుప్రశస్తముగానే యున్నది. సావకాశముగా చూడవల యును. మంచిది పోయిరమ్ము.

(నిష్క్రమింపఁ దొడగుచును.)

2. రంగము—పృథ్వీరాజుమందిరము.

[కమలాబాయి విశ్రమించియుండును.]

కమలా—(తనలో) నేఁడే కాఁబోలు ఖుష్‌రోజు పండుగ. అందఱును స్త్రీలేయుందు రఁట. దేశములో లేనివస్తువుల నెల్ల తీసికొనివచ్చి విక్రయింతురఁట. ఒకమాఱు పోయి చూచినం దప్పేమి? ఇంతకు భర్తగారి యనుజ్ఞ నైకొంటిని. బాణకవి ముసలిపిచ్చచే లేనిపోని యనుమానములు పెట్టును. ఆ యనుమానముల కంతగా నాధారము కానరాదు. అదిగో బాణకవియే మరల వచ్చుచున్నాఁడు.

బాణ—(ప్రవేశించి) అమ్మా! చివరకుఁ బోవుటకే నిశ్చయించినారా?

కమలా—ఆ! అవ్వే. తిరిగి రెండుగడియలలో వత్తును.

బాణ—సరే! మీచిత్తము. ఏదేని నవసరము తటస్థించినపుడు మనయిలువేల్పు మృగేంద్రవాహనను బ్రార్థింపుఁడు. గుప్తఖడ్గము మఱువకుఁడు.

కమలా—మంచిది. మీయుపదేశము శిరసావహించెదను.

బాణ—దేవి మిమ్ము రక్షించుఁగాక. నాకు సెలవు. (నిష్క్రమించును.)

[చంద్రికళ ప్రవేశించును.]

చంద్రి—అమ్మా! సవారీసిద్ధమయి చాలసేపయినది. ఇంక నాలస్యమేల? మనము తిరిగి వేగముగా రావలయును గదా!

కమలా—ఇదే వచ్చుచున్నాను. (ఇరువురు గలిసిపోఁగాఁ దెరవాలును.)

బాణ—(పైకివచ్చి) సరే! మీరువెడలినారు. ప్రచ్ఛన్నముగ వీరిని వెంబడింపవలయును. స్త్రీలకుఁగాని ప్రవేశములేదఁట. మంచిది. ఆలోచించెదను. (పోవును.)

3. రంగము—అంతఃపురములో మహలు. మహలులో నొకగది.

చంద్రి—అమ్మా! ఈయంగడిలో చిత్రవిచిత్రములైన సరకులు ముద్దియను వస్తువులు, నగలు, నాణెములు, జరీచీరెలు, బుటేపరికిణీలు సమస్తము గలవు. రండు. ఎవర మ్మా ఈయంగడిలో? తలుపుతీయుండండి.

[స్త్రీవేషమునున్న యక్బరు తలుపుతీసి చంద్రికళను పొమ్మని సైగచేయును.]

చంద్రి—అమ్మా! మీరిక్కడనే బేరము చేయుచుండుఁడు. ఇదే పొరుగంగడికి నేఁ బోయి యొకవస్తువు ఖరీదుచేసికొని చిటికలో వత్తును.

కమలా—చంద్రికళా! ఉండుము. నా కిది క్రొత్తస్థలము.

స్త్రీ—అమ్మగారూ! భయమూలేదండి. లోనికీదయచేయండి. వచ్చికూర్చోండి. మీరు కోరినవస్తువు తీసికొనివచ్చి యిస్తా.

కమలా—ఇది స్త్రీకంఠమువలె లేదు. మోసమాయేమి చెప్పుమా!

అక్బరు—(స్త్రీవేషముతీసివైచి నిజరూపముతో) కమలా! ఇఁక దాఁపనేల? నే నక్బరును. నీదయఁగోరియున్నాఁడను. చేసినమోసము క్షమింపుము.

కమలా—(విస్మయస్తబ్ధయై కొంతవడి మాటాడనేరకుండును.)

అక్బరు—సుందరీ! నీముఖచంద్రబింబమునుండి మందహాసచంద్రికలం బఱచి నా నయనచకోరములకు విందుచేయుము.

కమలా—(చెదరినహృదయము కుదురుపఱుచుకొని తనలో) దైవసమానుఁడగు చారణకవి చెప్పినమాట యేల పొరపాటగు! ఆఁడుబుద్ధిచే సాహసించి యాపదలఁ దెచ్చికొంటిని. కానిమ్ము. ధైర్యమవలంబింపవలయును గాని మించినదాని గుఱించి విచారించుచుండిన లాభములేదు. సరే! చిత్తూరురసపుత్రికల చిత్తములెంతమెత్తనివో నేఁ డీయక్బరుషాదుషా యెఱింగెడింగాక (పైకి) సార్వభౌమా! ఇట్టి మోసముచేయుటలో నీయుద్దేశమేమి?

అక్బరు—నాయుద్దేశము నానోటనే చెప్పింపవలయునా? నీకొఱకే, నిన్నుఁగోరియే!

కమలా—ఓహో! ఆలాగునవా? నీస్థితి చూడ నాకు మిక్కిలి జాలి కలుగుచున్నది.

ఉ. పుట్టినదా తలంప మగపుట్టువు, వంశము తానమూల్యమై
నెట్టన రాజమౌక్తిక మణివ్రజ మీను మొగల్ కులంబు, చే
పట్టినదా యఖండమగు భారతరాజ్యరమాసుమాంగి సీ!
యెట్టు వేసితోయి! కడుహీనము నీమది యాఁడువేసముల్. 49

అక్బరు—సుందరీ! మీ స్త్రీజాతిని గౌరవించుటకే నే నీవేషము వేసితిని. దానికేమి? ఏదీ? నీకొఱకై వేసిన నా యీవేషమును బహూకరింపుము. రమ్ము. ముద్దిమ్ము.

కమలా—ముద్దా కావలయును? అయ్యా! మీరు పెద్దలు. భారతభూచక్రము నెల్ల నేకచ్ఛత్రాధిపత్యమున నింతదనుక మిగుల ప్రజారంజకముగా నేలుచున్న చక్రవర్తులు. నే నాఁడుదాన. విశేషించి మగనాల. ఇట్లుగ చాట్లఁబెట్టుట తగవుగాదు. ఇంతకు నిది వృథాశ్రమ! నన్నేల కష్టనిష్ఠురముల పాలుచేసెదరు?

అక్బరు—కష్టమా! నిష్ఠురమా! బాలా నీవెంత బేలవు?

చ. ఎఱుఁగవు గాక నీసిరి ఫలించియె గాదె సమస్తభారతే
శ్వరుఁడు తనంతఁ దావలచె, ప్రియపుటామని నిండుజవ్వనం

బరిగిన క్రిమ్మరం బొసఁగనౌనె సృజించిన బ్రహ్మకైన నీ
బిరుసువనాలుమూఁడి పదవే మునముందఁగఁ బాముపామొసఁగెన్.

కమలా—ఆర్యా! మూర్ధాభిషిక్తుండవగు నీనోట నిట్టిమాటలు వచ్చుటయు నే విని సహించుటయు నెంతకష్టముగా నుండును !

అక్బరు—ఏమీ! నామాటలు నీకుఁ గష్టముగా నున్నవా ?

చ. గరళము ద్రావ్రునుంటివె దిగంబరునుంటివె నిప్పునుంటఁగోఁ
గరిఁగొని యేపిత్తో మెడనుఁ గట్టితినో పెనుగండగత్తెఁ బెన్
పరువపుజాణవౌనవు సెబాసన నచ్చుచు పాముపాహికిన్
హారువగుచేతి గాఁజీలకవై నుద మొగమట గూడ కష్టమే.

ఓరమణీశిరోమణీ ! ఏరాజరాజేశ్వరుని కీర్తి డిండీరములు పూర్వాపరజలధిపరివలయిత మహామహీతలంబున పోటుపాటులు లేక నిరంతరము నాట్యమాడుచుండునో, ఏజగజ్జేతచేత నిలుపఁబడిన విజయపతాకావితానంబులు శీతాచలరత్నసానువులమీఁదను మేరుమహీధరపు గాలిగోపురములమీఁదను నెగురుచుండునో, ఏవసుంధరాధీశ్వరుండు స్వకీయరాజకీయ ప్రతిభాకౌశల్యముచే హిందూమహమ్మదీయ బృందముల స్వమత వైషమ్యముల నిమేషమాత్రములో నదృశ్యముఁజేసి రెండు తెఱంగులవారిని రెండుకన్నులుగాఁ జూచుచు నుభయుల మన్ననలకుఁ బాత్రుఁడగుచున్నాఁడో, ఏసర్వసర్వంసహాధీశ్వరుండు తన మహదైశ్వర్యసంపదచే శర్వుం దృణీకరింపఁజాలియు నిగర్వచూడామణియై మెలంగుచున్నాఁడో అట్టి భారతసార్వభౌముండు, హిందూస్థానపుసామ్రాజ్యలక్ష్మీ మనోనాయకుండు, అక్బరుచక్రవర్తి నీచెట్టఁబట్టి నీ సేవఁజేయు మహాభాగ్యము దయచేయుమని యనిర్వచనీయప్రేమపూర్వకంబుగా నిన్ను, శిశోదియావంశభూషణమవగు నిన్ను, చిత్తూరువంశక్షీరపారావార కమలాలయ వగు నిన్ను ప్రార్థించుచున్నవాఁడు!

కమలా—అయ్యా! స్వోత్కర్షమై దీర్ఘోపన్యాసముచేసి యెంతయు నలసియున్నాఁడవు. ఇఁక నామాటయువినుము. ఏవంశమునం దాణిముత్తెములంబోలు పతివ్రతాశిరోమణులును, అభిమన్యకల్పులగు యోధానుయోధులును, కుంతీదేవి కెనయగు వీరమాతలును, జనియించుచున్నారో, ఏరాజపుత్రశాఖ నేటిదాఁక తురుష్కసంపర్క కళంక దూరంబయియున్నదో, ఏరాట్కులమను రత్నాకరము స్వకీయమానసంరక్షణకై నిజప్రాణమైన తృణప్రాయముగా విసర్జించు

టకు లేశమాత్రమైన వెనుదీయని పతివ్రతాశిరోరత్నముల కాకరంబో, అట్టి శిశోదియావంశమునఁ బుట్టిన కమలాబాయి, అమిత ప్రతాపతేజఃపుంజమగు ప్రతాపసింహరాణావారి తోఁబుట్టువగు కమలాబాయి, నేఁడు ప్రమాదవశమున నీసామంతులలో నొకరుగానుండఁదటస్థించిన పృథ్వీరాట్ సత్కళత్రమగు కమలాబాయి, అమాయికలోకము నెల్ల నిటులనే వంచింపుచు మంచివాఁడ ననిపించుకొనఁ బ్రయత్నించు మేకవన్నె పులివగు నీవు, సార్వభౌముఁడవగుటచే స్వకీయాదర్శనమున సమస్తప్రజలను సన్మార్గమున నడపించు నుత్కృష్టబాధ్యత గల నీవు, సంసారసుఖసారమునెల్ల నిరవశేషముగా ననుభవించి విసిగి వేసారి నీయంత తనయులను మనుమలను కనిన నీవు, ఇట్టి తుచ్ఛపు, హేయపు, నీచపు, గోర్కె తగదనియు అందునను దానెంతమాత్ర మంగీకరింపఁజాలదనియుఁ త్రికరణశుద్ధిగాఁ జెప్పుచున్నయది.

అక్బరు—(తనలో) ఏమీ! సమస్తభారతోర్వీ సార్వభౌముఁడనగు నాతోడనే యింత నిర్భయముగా, ఇంతనిర్లక్ష్యముగా, ఇంతకచ్చితముగాఁ జెప్పుటకీమెకింత ధైర్యమెచ్చటినుండివచ్చినదో! ఆహా! అది వీరి చిత్తూరువీరమహత్త్వ సారము. ఆహా! భరతఖండమా! మేల్మేలు! నీక్షేత్రసారమెంత స్తోత్రపాత్రము! సరే! ఇది ప్రశంసలకుం దగినయదను కాదు. ఆఁడుదానిచే నిట్టి సూటిమాటలు పడి మిన్నకుండినచో నిఁక నన్ను గణించువాఁడెవ్వఁడు? ఎట్లయిన పట్టినపట్టు విడిచిపెట్టక వాకట్టి యీమెఁ జెట్టఁబట్టఁ బ్రయత్నింపవలయును. (పైకి) సుందరీ! ఏమనుచున్నావు? నాది హేయపు, తుచ్ఛపు, నీచపుఁ గోర్కెయా! నీదేమో పవిత్రపు, పరిశుద్ధపు, పారమార్థికపు వంగడమా? అవును. ఆత్మస్తుతియుఁ బరనిందయు నుగ్గుతో రంగరించి పోసినవియేగదా మీవంగడంపు నంగనాచులకు. దానికేమిలే నీవుచెప్పినట్లు నాకోర్కె తుచ్ఛమో స్వచ్ఛమో హేయమో శ్రేయమో యెట్టిదైన నగుగాక. నీవిప్పుడు దానికంగీకరింపక తప్పదు. వృథా ప్రయత్నములు మాని—

ఉ. బల్పపు తాలగోడలను భాసిలుమేడల హంసతూలికా
తల్పములం బ్రశస్త మణితార మణీమయ రత్నదీపికా
శిల్పరుచిన్ హసింపఁగ వశీకృత మన్మథ రాజ్యలక్ష్మివై
మెల్పునఁ బొల్పునం బెనఁగుమా! తగుమా! మొగమోటమేటికిన్.

కమలా—ఓహో! ఏమాసంపత్తి! హంసతూలికాతల్పములఁట! రత్నదీపికలఁట! తా
హారములఁట! ఎంతవెఱ్ఱివాఁడవయ్యా నీవు! ఎన్నఁడు నెఱుంగని గర్భదాసికిఁ
జెప్పినట్లు చెప్పుచున్నాఁడవు!

అక్బరు—అయ్యో! నీ వాగర్భశ్రీమంతురాలవే యగుదువు. పాపము! జయపూర్, బిక్క
నీర్, జోడ్పూర్ రాట్కుమారికలు గర్భదాసీలగుటనే కాఁబోలు మా జనానా
యందున్నారు. లేక వారికి నీపాటి చదువుసాములు రావో!

కమలా—రాకేమి? నాకన్న మిన్నగానే వచ్చును. అందుచేతనే చదువుసాములయందు
దమకు సమానపుఁ జేయివనఁదగు నీగండీయందుఁ జేరుచున్నారు. ఇంతకు శీలము
సాంప్రదాయమునుబట్టి యుండును.

అక్బరు—ఏమీ! వారిసాంప్రదాయ ప్రతిష్ఠలకన్న మీవంశప్రతిష్ఠ లుత్కృష్టతర
మైనవియా?

కమలా—ఏమో! ఎవరివంశప్రతిష్ఠలు వారివి. మంచిచెడ్డలు కాకులవలె లోకులు చెప్పు
కొనుచునేయుందురు. ఇంతకును నీవిపుడు చెప్పినట్లు నేను జయపూర్, జోడ్పూర్
బికనీర్ రాట్కుమారికలంత దర్జాగలదానను గాను, అంత జాణనుగాను! ఎం
దుకు నన్నుఁ రేఁపెదవు?

సీ. నీమాయమాట లన్నియు నమ్మి చెడిపోవ
బికనీరు రాట్కుమారికను గాను,
నీషాబుదర్పముల్ నిజ మనుకొని లొంగి
పో మానసింగు తోఁబుట్టువు గాను,
నీబెదరింపుఁ బన్నికల లోనై పోవ
జోడ్పురాధీశ్వరు సుతనుగాను,
మానాభిమానముల్ పోనాడి నిను గూడ
రైసింగు లఁబ్ధుచి రమణిఁ గాను,
గీ. మానరక్షణకై నిజప్రాణ మైనఁ
దృణగతి స్వీడ వెనుఁదీని ధీరతర శి
శోదియావంశభూషణమై దనరుచు
వెలయు చిత్తూరువిభు నింటి బిడ్డ నేను.

అక్బరు—ఓహోహో! చెప్పితివిగావు మీవంశప్రతిష్ఠ. నీమాటకుఁ దగినట్టులే ప్రత్యుత్తరమీయవలసివచ్చిన యెడల,

సీ. కమనీయరత్నముల్ గనులలోఁ దాఁచిన
రజతాద్రి మకుట మేరమణి దాల్చు
భూరిసింధుబ్రహ్మపుత్రా సరిద్రత్న
భుజకీర్తు లేబాహువులఁ దనర్చు
చారుభాగీరథీ తారహారమరీచు
లేయురస్థలమున నింపు నింపు
వలెవాటు వలెనున్న బర్మాంశుకాగ్రమే
కామ పయోధరమహీధ్రముల మాటు
గీ. ఇట్టి భారత భూకాంత యే మదీయ
పాణిఁగొని దేహళీపురవక్షమందు
నొప్పెను నమూల్యభద్రాసనోత్తమమున
నిలిపె నీవెంత, నీకున్న నీమ మెంత! 54

కావున నోవగలాఁడీ! ఇఁక శెట్టుసేయక పట్టుఁదలమాని నన్ను చేపట్టి వామన్ననలందుము. ఇంతకువచ్చిన తరువాత నూరకుండుట కక్బరంతచేతఁగానివాఁడు కాఁడు. నీవొక్కతవే మాటకారివియుఁగావు. చూఁచితివామాటకు మాటతెగులు! ఏలవాగ్వ్రియము?

కమల—అయ్యా! నాభర్త నీకు సామంతుఁడనియు, మేము నీరాజధానిలో నుంటిమనియు, సార్వభౌముండవగుటచే సర్వాధికారములు నీచేతఁగలవనియు గర్వింపకుము. నిజము. సమస్తభారతీయులకు నీవే యిప్పు డధికారివి. కాని నీమీఁది యధికారి దైవమున్నాఁడు. అతఁడు మనుష్యుల పుణ్యపాపము లనునిత్యము వేయిగన్నులతో పరిశీలించుచుండును. ఓయీ! నీయీపాపకార్యముల కాసర్వేశ్వరునియెదుట నేఁడు గాకున్న రేపు విమర్శింపఁబడక తప్పదు. ఇప్పుడు లోకులకన్ను బ్రామినట్లప్పుడు పరమేశ్వరుని కన్ను బ్రామి లేశమైన మభ్యపరచగలవా? ఎంతమాత్రము మభ్యపరచలేవు! చేసినత ప్పొప్పుకొనకతప్పదు. అప్పుడుగదా చూడవలెను ఢిల్లీపాదుషావారిస్థితి! నోటమాటరాదు. ఒడలు కంపింపనారంభించును. తల దిమ్మెత్తును. కనులనుండి సంతతధారగా నశ్రుబిందు

వులు రాలుచుండును. సిగ్గుచే మోమెత్తి నలువురి మొగములు జూడఁజాలరు!

అక్బరు—కమలా! ఈమెట్టవేదాంతములతో నాకిప్పుడు పనిలేదు. ముమ్మాటికి జెప్పుచున్నాను విను. చప్పున నొప్పుకొననిచో బలాత్కరింపవలసి వచ్చును.

కమలా—ఏమేమి బలిమిచేతఁ బట్టెదవా? నీపదవిని నీవయస్సును ఆలోచింపకొ వెండియు సిగ్గుపడుము. పవిత్రశిశోదియావంశసంజాత నీతిమాలిన నీ బెదరింపు లను నదలింపులను నించుకేనియు సరకుసేయదు. ఏమి! పశుబలమున నాదు మా భంగము చేయుదువా?

ఉ. ప్రాణము గొందువా యొడలిపైఁ బొఱఁజీల్తువ ప్రాణముండఁగా
మేనుఁ గీలుకీలునకు మేకులు దింతువ కేల ఱంపముం
బూనుచుఁ గాలుసేతులును మొండెముఁ జెండుదువా యొనర్పుమె
ల్లేనియు మానభంగ మొనరింపఁగ నీతరమా దురూహకా! 55

నీ వెప్పుడును స్వచ్ఛతరశిశోదియావంశ సంజాతయగు మేవాడ రసపుత్రకాంతల స్వాంతరంగము పరిశోధించియుండలేదు. శాంతస్వాంతుండవై తల్లక్షణములు వినుము. ఏదీ! నీచేతను చంద్రహాసమున్నదా!

సీ. ఖండింపు మీరెండు కరములు ముంజేతు
లూడ్చు మోచేతు లల్లాడుచుండు
కమల తా నప్పుడైనఁ గదలదు మెదలదు
దుఃఖింప దించుక తొట్రుపడదు
ఇఁక నొక్కమాట నే నిటసిల్తు ఆపము
తెమ్మ తెచ్చియు శరీరమ్ము రుగడ
నెడకోఁత పెడకోఁత లిడికోయఁదొడగు ప
టుత్వంబు సడలు నిస్సత్వమొదవు
కంఠనాళముల రక్తము జుమ్మ్మని చిమ్మ
చిమ్మనగ్రోవి నీర్ చిమ్మునట్లు
అప్పుడేనియుఁ గమల నీయడుగులఁబడి
యడుగు మిది నైపనోప నంచడుగఁబోదు

అడిగెనేనిఁ దాను శిశోదియాన్వయంపు
క్షత్రియకుమారి కాదు తార్కాణమిదియె ! 56

ఇంతయేల? తమ తమ భర్తలసంగరరంగంబుల కనిపి వారివిజయముంగూర్చి యనుమానము కలిగిన వెనువెంటనే పవిత్రులగు రసపుత్రశుద్ధాంతఃపురకాంత లెంతమంది నిర్భయముగా, నిర్లక్ష్యముగా, భగభగ మండుచున్న యగ్నికుండములంబడి తమ ప్రాణములం దృణప్రాయముగా నాహుతిచేసి యతిపవిత్రంబగు జహరవ్రత మాచరించి నిజమానరక్షణము చేసికొనుటంగూర్చి నీవు వినలేదు. నేను నట్టివంగడంబునం బుట్టినదాననే సుమీ!

అక్బరు—ఓసీ బేలా ! ఇవియన్నియు నేనెఱుంగని సంగతులుకావు. నీవును నన్నెఱుంగనిదానవుకావు. కావున నిఁక నెందుకు సందియము. ఇదిగో యీసారంగమార్గమున మన యంతఃపురమునకుం బోవుదముగమ్ము. ఇఁక జాలముచేసితివా నేఁడు బలాత్కారము తప్పదు.

కమలా—ఏమీ ! నీ మొఱకుఁదనము. ఇంతచెప్పినను నన్ను సామాన్యస్త్రీవలె నూహించి బలాత్కరింతునని భయపెట్టుచున్నావే. పొరపాటు. నాతండ్రి వీరవర్యుఁడు; నాతల్లివీరమాత ! నేనో వీరకాంతను. నీచేతభంగపడి యూరకుండుటకంత మొక్కవోయిన వంగడముకాదు మాది. కావున నామాటవినుము. ఇప్పటికి మహమ్మదీయచక్రవర్తులలో నెల్ల మిగుల మంచివాఁడవని పేరు సంపాదించియున్నాఁడవు. నీతాతముత్తాతలకన్న నుత్తమతర నీతికోవిదుఁడవనియు ధర్మమూర్తివనియుఁ బ్రఖ్యాతిపొందినాఁడవు. సామాన్యమానవుఁ డెవ్వఁడేనియు నిట్టి యసత్కార్యములు చేసినచో నది లెక్కలోనికి రాదు. నీవు సామాన్యుఁడవు కావు. ఒకదేశపుఁ జక్రవర్తివి. ప్రపంచకమునందన్ని దిక్కులనుండియు లెక్కకు మిక్కిలియగు కన్నులు నిరంతరము నీనిక్కనం జూచుచున్నవి. నీనోటవచ్చుమాట, నీనడచెడి నడక, నీచేయుపని, వేయేల బాహ్యాంతరములగు నీకార్యము లన్నియుఁ జరిత్రకారులు తమ తమ లేఖినులచే లిఖించి శాశ్వతధ్రువములుగాఁ జేయుచుందురు. నీవు గతించినను నీచరిత్రము మాత్రము గతింపదు. ఇట్టిదౌర్జన్యముల కొడిగట్టిన నీజీవితచరిత్ర మెంత తేలికయైపోవును ! ఎట్టి పరిహాసములకు పాల్పడుదువు ! నీసొమ్ముఁ దినుచుండుటచే మహమ్మదీయ చరిత్రకారు లిట్టి నీలోపములనే గుణములుగా ప్రశంసింతు రనుకొందువేమో? నిజము నిలుకడపై బయలుపడకతప్పదు. ఓ భారతసార్వభౌమా ! నీకీర్తికొఱకు, దేశముకొఱకు, ప్రజలకొఱకు నిన్ను బ్రతిమాలుకొందును. నామాటవిని, నన్ను

మన్నించి, నాహితములను చెవియొగ్గి, నీహితముకోరి, నీవంశహితముకోరి, నీసంతతి హితముకోరి, ఇట్టి హేయపు, హీనపు, తుచ్ఛపుఁగోర్కె నిప్పటికైనను విడిచి బుద్ధిదెచ్చికొనుము. నీదారిం జనుము. నను బోనిమ్ము. దారిలో లెమ్ము (పోవుచుండును)

అక్బరు—(దారికడ్డముగావచ్చి) సుందరీ! ఈనాలోజామహయలో నాకిట్టి మ... రానే వచ్చినది. ఇఁక నిన్ను విడిచిపెట్టువాఁడను కాను. ఆగుము (అరికట్టున...

కమలా—ధూర్తా! తొలఁగుము. నీకట్టికోర్కెలుండిన వేశ్యాకరితోఁ దీర్చికొనుము

ఉ. నందలు వేలునుందురు సెబాసని నిన్వలపించువారు న
న్నెందుకు బాధపెట్టెదవు; నీసిరి రాజ్యముఁ జూచి యూఁకు వా
రెందఱు? నీకుఁ గాంత లరుదే, పరకాంత నను న్గలంచ కో
మందమతీ! నశించెదసుమా విరుమా వనితార్తి సోఁకినన్. 57

అక్బరు—ఓ యిట్టి శ్రీరంగనీతులు నేను నెఱుంగుదును. (వినిపించుకొనక ... వచ్చి కొంగుపట్టుకొనును.)

కమలా—(తప్పించుకొని పెనఁగులాడి దూరముగా నిలిచి) హా! భక్తవత్సల...! ... జనమాన సంరక్షిణీ! కాత్యాయనీ!

పాదప. హైమవతీ! మగనాలను దీనన్
కామవశ రాద్చులు కిన్నులు గప్పన్
పాముకుఁ డక్బరు బల్మినిఁ బట్టన్
గా మది నొచెను గావుము దేవీ!. 58

అక్బరు—నీదయ్యములు, సైతానులు ఢిల్లీశ్వరు నాప నేరవు. (పట్టుకొన బోవును.)

కమలా—క. ఏను పతివ్రత నేనిన్
నానాథుఁడె దైవమని మనంబున నెపుడున్
నే నిమ్మఁగొలుతు నేనియు
నీనీచుం డిపుడు శక్తి హీనుం డగుతన్. 59

(సారంగములోనుండి శక్తి ప్రత్యక్షమగును. అందఱు స్తంభులగుదురు. అక్బరు మూర్ఛపడి యుండును.)

శక్తి—పుత్రీ! ఇదే యసిపుత్రిక. దీనిచే భవన్మానసంరక్షణము గావింపుము (కత్తియిచ్చును.)

కమలా—(త్రుచ్చుకొని వీరావేశముతో) ధూర్తా! ఇకనైన బుద్ధితెచ్చుకొని తొలఁగి పొమ్ము. లేనిచో నాకత్తి నీమస్తుక ను త్తరింపఁగలదు.

అక్బ—(తనలో) ఆహా! ధర్మమునకు దర్పమునకు నిదియేఁదావాసి! (పైకి)

ఉ. దర్పముచే నసాధ్యరిపు తండము గెల్చిన నేఁ గోరఁగాఁ
గూర్పఁగరాని దేది యసిక్రొవ్వి మదించుచున్న నాకిటన్
నేర్పితివో సతీ! మఱువ నెరసి పాఠము; ధర్మవేదినన్
దర్పమొకర్ప లేదెదియుఁ దథ్యము, తథ్యము, తథ్యమిద్దియే. 60

సతీతిలకమా! క్షమింపుము! ఇదిమొదలు నీవునాకు సోదరివి. ఒక్కనీవేకావు. మా శిశోదియావంశసంజాతలగు రసపుత్రికా శిరోమణులందఱు నాకుఁదోఁబుట్టువులే. మీ వంశపవిత్రతను బరిశోధించుటకే నేనిట్టి పనిచేసితిని. ఈచిడిముడి నీకడుపులోఁ బెట్టుకొనక నన్ను మన్నింపుము. (తెరజాఱును.)

6. రంగము—ఢిల్లీనుండి యుదయపురమునకు వచ్చుమార్గము.

[కమలాబాయియును బాణభట్టును బ్రవేశింతురు.]

కమలా—ఆర్యా! నేనీయుదయపురములో నాలుగుపూట లాగెదను. ఇప్పటిలో వారిమొగము చూడఁజాలను.

బాణ—దేవీ! ఏమట్లు సంకోచింతురు! విజయగర్వముతో మీరుభర్తగారిసందర్శనము చేయవచ్చును. రాణావారును ఈవృత్తాంతము విన్నచోఁ దమసోదరి నభినందింతురుగాని నిందింపరు. సమస్తభారతసార్వభౌముండగు నక్బరంతవానిఁ దృణీకరించి క్షణములో మంచిదారికిఁ దీసికొనిరా మీరుఁగాక మఱియెవ్వరికిఁదగును!

కమలా—ఆర్యా! లోకులు కాకులవంటివారు. వారి కీలోపలి సమాచారమంతయు నెట్లుగోచరంబగు!

బాణ—గోచరముకాకేమి? ఒకవేళ నీలివార్తలు గాలిలో వ్యాపించినను నిజము నిలుకడపై బయలుపడక తప్పదు.

కమలా—అందుకొఱకే నాలుగుదినము లిక్కడనాగెదనంటిని. మీరుమాత్రి మీద్రవ్యమెట్లయినను వారికందఁజేయవలయును. నాసొత్తని చెప్పిన మాయన్నగారు పరిగ్రహింపరు. స్త్రీధనము! అందులోపుట్టినింటియాఁడుబిడ్డవిత్తము! కావున మీరు వేఱొకరిదని చెప్పుఁడు.

బాణ—చిత్తము. కాని మీ రీపట్టణమువ నెక్కడబసచేయుదురు?

కమలా—రాజనగరునకుఁబోను. ప్రచ్ఛన్నముగ నుందును.

బాణ—చిత్తము. ఒకవేళ మోహినీబాయిని సాగరజీప్రభృతు లిచ్చటికిఁ దీసికొని వచ్చినయెడల నామెవిషయమై కొంచెము కనుగలిగియుండఁగోరెద. చంద్రికళ యిక్కడనే యున్నదఁట. సాగరజీ దానిని బెండ్లిచేసికొనునఁట. చూచుచుండుఁడు! విని కని యెఱుఁగని విడ్డూరములు మనయుదయపురములో త్వరలో జరుగనున్నవి.

కమలా—సరే! నేనును వానినారయుచుందును. అగత్యమైన తత్క్షణమే మీకెఱిఁగించుచుందును.

4. రంగము—కుటుంబముతో ప్రతాపుఁడుండు గుహాముఖము.

[ప్రతాపపృథ్వీరాయ లొకచెట్టునీడను బండఱాతిగద్దెపై విశ్రమించి యుందురు.]

పృథ్వీ—ఆశ్చర్యము! రాణావారిముఖమునం దెన్నఁడు లేని విచారము ద్యోతకమగుచున్నది!

ప్రతా—ఆర్యా పృథ్వీరాయా!

ఉ. జంకును గొంకు లేని పటుశౌర్యధనుల్ రసపుత్రులే నిరా
తంకముగాఁ దురుష్కరచితంబగు సాంకిలిన్ సువర్ణపుం
గంకణమట్లు దాలిచి సుఖంబున నెంతయుఁ గుల్కుచుండఁగాఁ
గంకణముల్ కనుంగొనలఁ గాల్వలు గట్టవె కీర్తికామికిన్. 61

పృథ్వీ—ప్రభుచంద్ర! నేనొక్కమాట యాడెద. కోపగింపరుగదా!

తే. గీ. మహితసంగునకుఁ మీకు మధ్య భీముఁ
డుదయసింహుఁడు పుట్టక యుండెనేని
మ్లేచ్ఛసర్దార్లు తమకు సేవింపఁ గొలుచు
దీనగతి పట్టియుందునే దేశజులకు! 62

ప్రతా—ఇందు కోపకారణమేమున్నది. అంద అనుకొనుమాటయే. దానికేమి? రాజధానివిశేషములేమి? పాదుషాయొద్ద మనవారిచనవు మనవు లెట్లున్నవి?

పృథ్వీ—రాణావారెఱుంగని సంగతులేమిగలవు నానోట విననలతురేని మనవిచేసెద.

సీ. సోదరి వర్జించి ఘామసాదియ గాంచి
మానసింగు గతాభిమానియయ్యె
యవనులతో వియ్యమంది వింతలు పొంది
మాలదేవుఁడు పచ్చిమాలఁడయ్యె
సుతమానమమ్మి విస్తృతరాజ్యముం గొని
కళ్యాణమల్ల మాంగళ్యుఁడయ్యె
కులసతిమానంబు కుష్రోజు పాల్వేసి
రైసింగు కులయశోభ్రష్టుఁడయ్యె
పేరు మోసిన రసపుత్రవీరులెల్ల
స్త్రీలమానంబుఁ దురకల పాలుచేసి
మురియుచున్నారు కానంత పరువుపోక
పరువుఁ గోరెడువారికే బ్రతుకులేదు. 63

పరితా—సరియే. ఇవన్నియు విన్న సంగతులే. కాని ఆర్యా! వీరాధివీరులని పేరుపొందిన వారుగదా మీరిప్పుడు పేర్కొనినవారు. ఇట్లు పౌరుషము జారఁబుచ్చుటకుఁ గారణమేమయియుండునో?

పృథ్వి--కారణమా! (నిందాగర్భముగా.)

సీ. రాజ్యభారంబు దుర్భరమంచు నొదల
వైచి మ్లేచ్ఛుల కప్పగించినారు
కాసులకొరకుఁ గష్టమంచు ధనంబు
మొగలఖజానాలఁ బోసినారు
స్త్రీలమానముఁగానఁ జాలమేమోయని
తురకజనానాకుఁ దోలినారు
రణరంగమందు దుర్మరణమేల యటంచు
నెంచి యక్బరు నాశ్రయించినారు

గీ. పిఱికికండయె లేనట్టి బిరుదుమగలు
రాజపుత్రకు లిన్ని కారణములెన్న
దీర్ఘకాలస్వతంత్రప్రదీప్తి గోసి
పారతంత్ర్యంబు చవిఁజూడఁ గోరినారు. 64

ప్రతా—సెబాష్! పృథ్వీరాయా! చక్కఁగాఁ జెప్పితివి. అక్బరు తనవెనుక రాజ్య మెవరి కీయనున్నాఁడో?

పృథ్వీ—సలీమున కీయవలెనని యక్బరునకున్నది. వానినెట్లయినను దాగ్రిగుంబోతుఁజేసి తన మేనల్లుఁడగు ఖుస్రూనకిప్పింపవలయునని మానసింగు భగీరథప్రయత్నములు చేయుచున్నాఁడు. కాని సాఁగదు.

ప్రతా—సాఁగకేమి? అక్బరున కతసిమాట గురుపదముఁ కే.

పృథ్వీ—ఎక్కడైన బావగాని యిక్కడమాత్రము కాఁడు. అతఁడు పరమ లౌకికుఁడు.

ప్రతా—మానసింగిప్పు డెక్కడనున్నాడు?

పృథ్వీ—సలీముతో వెడలి రత్నపూరు ముట్టడించుచున్నాఁడు. తత్కారణ రహస్యము మీరెఱింగియే యుండవచ్చును.

ప్రతా—ఎఱుఁగుదును. ఎఱిఁగి తత్ప్రతీకారము చేయుచునేయున్నారము.

పృథ్వీ—ఇఁక నొక్కసంగతి దేవరవారి నడుగ సంకోచించుచున్నాఁడను.

ప్రతా—సంకోచమేల? నిరభ్యంతరముగా నడుగవచ్చును.

పృథ్వీ—(చెవిలో నేమోచెప్పును.)

ప్రతా—ఓయీ వెఱ్ఱిబావా! నేనక్బరును శరణువేడి యుద్ధమునకుఁ గొంచెము కాలావధిఁ గోరితినా? ఎవరన్నారు! ఈ త్తది నాస్వభావమెఱుఁగని దొసంగున మాన సింగు ప్రభృతులు నమ్మిరేమో! సర్వమెఱిఁగిన నీవెట్లు మోసపోయితివోయి?

చ. జననము నొందినాఁడనఁట స్వచ్ఛతరంబు శిశోదియా కులం
బుగ, రిపుహస్తిసింహబలబొప్పఁ డమీరుఁడు మాకువంశ భూ
షణుఁడట, సంగరాణ రిపుజైత్రుఁడు నాకగు తాతయంట, మ్లే
చ్ఛపదు శిరంబునందుమునె తుంవ్రసుఖంబుఁకై మొకప్పుడుఁగా.

పృథ్వీ—దేవా! మీరంతకన్న నధికులే. నిజము మనవిచేయుదు. చిత్తగింపుఁడు.

మ. కులమర్యాదలు మేము గోల్పడిన సద్గోత్రంబు నిల్పంగ ని
ర్మలబీజంబు త్వదీయవంశమున నే ప్రార్థించుచుగా యంచు పు

ట్టైన నాసంగొని యున్నవార మికఁ మీరే కీర్తిఁగోల్పోవ నే
జలధిం జొత్తుము రాజపుత్రకులశౌచంబంతటఁ దీఱదే. 66

ప్రతా—ఆర్యా! నాబొందెలో ప్రాణముండ, నాబుద్ధి యీబొందెం బొందియుండ లోకనిందితంబగునట్టి పనిపుట్టదు. అదియేమి? చేతిలో నేమో యున్నట్లున్నది.

పృథ్వి—ఇదియొక యుత్తరము. దేవరవారికొక రసపుత్రసామంతుఁడు శ్రేయోభిలాషి యను మారుపేరున వ్రాసియున్నాఁడు.

ప్రతా—ఏదీ! దయయుంచి చదువుము.

పృథ్వి—చిత్తము. (ఉత్తరముతీసి యిట్లు చదువును.)

దండకము—శ్రీమన్మహారాజ! చిత్తూరుసామ్రాజ్యలక్ష్మీమనః
పద్మమిత్రా! పవిత్రోర్విరాసారవత్ భారతీమాతృగర్భంబునం
దుద్భవం బొందు పుణ్యంబు గన్నట్టి హిందూజమీందారి బృందమ్ము
నాదర్శిగా మిమ్మునే నమ్మియున్నార మంబర్ పురాధీశ ము
ఖ్యాదిభూమీంద్రులు స్వీయ వారంచు మం బేరుకోనేల పెద్దవ్వ వీరాధి
పుల్ కులాచార మర్యాదలన్ వాసి కాసించి పోఁద్రోసి మాయాంస
తల్లన్ నిరాశల్ పొనర్పన్ ప్రతాపా! భవత్కీర్తి నే నమ్మియున్నార
ముద్యత్ప్రతాపా! మహాసంగరాణా! హమీర్ బప్పరావల్ జగజ్జేత
విఖ్యాతమూర్తుల్ చిరస్థాయిగా నింక స్థాపించి యున్నట్టి సత్కీర్తిడిం
డీరముల్ సప్తవారాశిత్రోయంబులన్ నాట్య మాడంగ నేఁడక్కటా!
దిక్కులేనట్టు లీరాజపుత్రుల్ స్వవంశాభిమానంబు పోనాడి స్వస్త్రీ
లపావిత్ర్యముల్ మానముల్ లజ్జనాకోటులో మ్లేచ్ఛసర్దార్ల పాల్సే
యుచున్నారయో మొన్నమాజ్ఞాతి రైసింగు భార్యాచరిత్రంబు విన్నట్టి
యేరాజపుత్రుండు దామూఁతిపై మీసముల్ పూని మోమెత్తఁగా
నేర్చు మాగౌరవంబుల్ ప్రతిష్ఠల్ సదాచారసంపత్తు లీరీతిగా నగ్గిలో
బుగ్గిగా నౌదుమమ్మా! యటంచున్ స్వగర్భంబునం గన్న కూఁతుండ్ర
నుం గట్టుకొన్నట్టి యిల్లాండ్రఁ దోఁబుట్టులన్ సంతలోఁ బెట్టి తన్మాన
ముం గొల్లగా నమ్మి యార్జించుకొన్నట్టి విత్తంబునం బొట్ట పోషించుకొం

చు న్మదం బొందుచున్నార మీవంశమం దొక్క మీరే కులాచార
మిందక్క రక్షించియున్నారు, రక్షించుచున్నారు, రక్షింపనున్నారు;
సుక్షత్రియా! పూతచారిత్ర! మీశీల సౌందర్యతుల్యంబుగా నెంచు
కొంచుం దమిం జేయు నాచిన్ని విజ్ఞాపనం బున్నదాలింపుఁడీ! సుప్ర
సిద్ధంబు సన్మానసంపత్సమృద్ధంబు నిష్కళంకంబు మీవంశపున్
సాంప్రదాయం బయో! నేఁడు నౌరోజ్ బజార్ లోపలన్ బెట్టవద్దం
చు వేమాఱు ప్రార్థించెదన్ సర్వసంపత్తియున్ లౌకికోద్యోగ సద్యోగ
చిహ్నంబులున్ నశ్వరంబుల్ సదా శాశ్వతంబై మనుంగీర్తియొక్కండ
యో! సర్వసర్వస్వముం గోలుపోవన్ స్వదారప్రజానీకమున్ దైన్య
మొందన్ మహాఘోరదారిద్ర్యదుఃఖంబు నేఁ బొందుచున్నానటంచు
న్విచారింతురా! మీకు నిప్పట్టునన్ నష్టమైనట్టిదెల్లన్ యశోవృద్ధిచే
రెట్టియై నట్టుగా నెంచుఁడీ, నేఁడు పేరాసచే మ్లేచ్ఛసంపర్కసంతోషి
తస్వాంతులై పొంగుచున్నట్టి యీరాజులే వచ్చి మీకాళ్ళపై వ్రాలి
మాజాతి మాకీయుఁడీ! మాబహిష్కారముం బాపుఁడీ! యంచుఁ బ్రా
ర్థించుకాలంబు దూరంబుగా లేదు; మేవారువీరాంతరంగాగ్నిభూమీధ్ర
గర్భంబుల న్నిద్రితావస్థయం దున్న శౌర్యోగ్రగంధాశ్మవాతాగ్నులం
బ్రజ్వలింపింప మీఖడ్గధారామహద్ఘర్షణం బొక్కటే తక్క వేఱొ
క్క దిక్కెద్దియున్ లేదు మమ్మాఁటికిన్ మిమ్మునే నమ్మియున్నార మో
బప్పరాయాన్వయా! కార్యదీక్షాప్రపూర్ణంబు మీచిత్తమున్ స్వ
సద్గారవాసక్త మావృత్తమున్ వజ్రవజ్రాయుధం బేని నిర్జింపఁగాఁజా
లు మీచేతి ఖడ్గంబులే ముఖ్యసాహాయ్యకర్త్రుల్ సహాయంబు వేఱొం
డు లేదంచు శంకింపఁగాఁ బోకుఁడీ! ధర్మ మెచ్చోఁ జెలంగున్ జయం
బందు తథ్యం బటంచు న్వినన్ లేదె భూమీధవా! ఘామసా నేము సం
గ్రామకాలావధిం గోరినా రంచు నేకింవదంతి న్వినంగల్గుటం జేసి మిమ్మిం
త ప్రార్థింపఁగా వ్రాసితిన్ దైవమే మీకు సాహాయ్యమౌఁగాత మీ

ఖ్యాతి రక్షించుతన్ శత్రురాడ్మర్దనా కీర్తిసంవర్ధనాంగా జయస్తే!
జయస్తే! జయః! 67

ప్రతా—ఆర్యా! ఎవరువ్రాసిననేమి? కవితాబద్ధమగు నీయుత్తరముం గనినంతనె నాకు వేయేనుఁగుల సత్తువవచ్చినది. చూడుఁడు. ఈమాటలచేతనే,

మ. జయలక్ష్మిన్నలరింతు నీక్షణమ, రాజస్థానసుక్షాత్ర భూ
జయశశ్శంఖలలర్పవర్ష ఘనఘోషల్ నాఁ జెవింజొచ్చె న
న్నియు ఢిల్లీశ్వరుఁడేని నన్నెదురనీ, నేఁడే చిరస్థాయిగా
జయశాలీయని పాఁతినానిదె జయస్తంభంబు మేవారునన్! 68

పృథ్వి—జయము! జయము! మహారాణావారి ప్రతిజ్ఞ యప్రతిహతమగుఁగాక!

భామ—(ధనపుఁ బెట్టెలతో ప్రవేశించి) జయము. జయము. మహాప్రభూ!

చ. జయము! ప్రతాపభూప! తమసన్నిధికంపె ధనంబు యుద్ధపుం
వ్యయమున కాఱుకోటులు సువర్ణము లివ్వియె!

పృథ్వి— ఎవ్వరా యుదా
రయశులు?

భామ—పూర్వపున్ సచివరత్నము భామసి!

ప్రతా— మంచిదే! రణ
వ్యయమొనరింపుఁడీ! యిపుడెపంపుఁడిమంత్రికిమన్నమస్కృతుల్.

పృథ్వి—కవిశిరోమణీ? ఈధనము మనకెంతకాలము వచ్చునో లెక్కవేసి చూచితిరా?

భామ—చిత్తము! ఇరువదివేల సైన్యమునకు పండ్రెండు సంవత్సరములకు-

ప్రతా—సరియే! విత్తపుమొత్తముమాట కేమిగాని యుపశ్రుతి మన కత్యంతోపకృతి చేయుచున్నట్లున్నది. ఇఁక మహూర్తము స్థిరపఱ్చుకొని జైత్రయాత్రకు వెడలుటయే తడవు. ఈవిత్తమా యుత్తమగు సెల్వున భద్రపఱ్చుఁడు. రండు! లోనికిఁబోవుదము. (అందఱు లేవఁగా లోనితెర యెత్తఁబడును. లోపల ప్రతాపుని బిడ్డలును భార్యయు విశ్రమించి ప్రసంగించుచుందురు.)

కమల—అమ్మాజీ సర్కార్! రత్నపూర్ సమాచారము లిటీవల నేవయినఁ దెలిసినవా?

కరుణా—లేదమ్మా! పాపము! కుక్షింభరుఁడగు నల్లుని మూలమున రత్నవల్లునకు ముసలికాలమున మిక్కుటములగు చిక్కులు రానైయున్నవి.

కమల—అమ్మాజీ! పాప మక్కయ్య మోహినీబాయి యిప్పు డెట్టి యవస్థయం దున్నదో గదా!

కరుణా—ఏమియుఁ బ్రమాదము రాకూడదు.

అమర—భయములేదు. సింహవిక్రముఁడగు జయసింహుఁ డామె రక్షణకై పోయియుండెను. ఆమె వానినివరించి కంకణముఁగూడఁ బంపియుండెను గదా! తన్నే నమ్మికొనియున్న కన్యాశిరోమణి రక్షణ నుపేక్షించుటకు మనజయసింహుఁ డంత మగటిమిలేనివాఁడు కాఁడు. అదిగో బాబాజీగారు సమిత్రబాంధవముగా నేవియో పెట్టెలు పట్టించుకొని యిందు విచ్చేయుచున్నారు. మీరు లోనికరుఁగుఁడు. (కరుణాదేవియును కమలయును లేచి లోనికరుగుదురు. అంత ప్రితా సాదులు పూర్వోక్తరీతిని బ్రవేశింతురు.)

పృథ్వి—అబ్బా! ఈగుహాంతర్భాగము పోవుట కెంతదుస్తరముగా నున్నది! ఒక్కమానిసియేనియు ధారాళముగాఁబోవుటకవకాశమున్నట్టులేదే!

ప్రితా—ఆర్యా! చిలుకపిల్లలను పిల్లులు మొదలయినవాని బారిఁబడకుండఁ బంజరములోఁబెట్టి రక్షించుచుండుట యెఱుఁగుదువుగదా! భయావహంబగు ప్రస్తుతప పాలనంబునను నట్టే మనపిల్లలను మ్లేచ్ఛసైనికశార్దూల జాలము వాతఁబడకుండనట్టి గుహాపంజరములలోఁబెట్టి బంధింపవలసి వచ్చెను.

పృథ్వి—ఆర్యా! ఇట్టికష్టములు తమవంటికీర్తికాములకు మాత్రమే గదా!

ప్రితా—అవును. ఏధనముఁ గోల్పోయినను మానధనముమాత్ర మిట్టిపెట్టెలలోఁబెట్టిమే కడుభద్రముగా రక్షించుకొనుచున్నాము. ఆర్యా! భద్రము. ఈయడ్డబండ నానుకొని కడుజాగ్రత్తగా నీబండఱాతిపైఁ గాలువేయుము. కాలుజాఱిన పాతాళముఁజొచ్చియున్న యీకొండకాలువలోఁతు చూడఁగలవు.

బాణ—ఆర్యా! చేయూఁత యొసంగుదునా!

పృథ్వి—వలదు. వలదు. నేనే మెల్లఁగా దాఁటెదను. (దాఁటి) అబ్బా! నేటికి ప్రమాదము తప్పినది. (అందఱు గుహాలోఁ బ్రవేశింతురు.)

ప్రితా—ఆర్యా! పృథ్వీరాయా! తిలకించితివా మాసంపత్తి?

శా. సత్పుణ్యాగ్రప్రభఁ బుష్టిభోగులయి రాజ్యశ్రీసుఖంబొంది సం
పత్పూర్ణానుభవ ప్రమోదములు గూర్పరాజులు మేరారు భూ
భృత్పుత్రుల్ గద వీరలీకరణి దారిద్ర్యంబు ప్రాప్తింపఁగా
మృత్పాత్రంబులఁ దొట్టెయుయ్యాలల బాళింబోవుటం గంటివే.

పృధ్వీ—మహానుభావా! ఇదియొక లేమి కాదు.

మ. అభిమానంబును మానము న్యశము మ్లేచ్ఛాధీనముం జేసి శ్రీ
లభియింప న్మదమొందు మాదృశిరియేలా, కాల్పనా, సద్యశ
శ్శుభసంధాయకమౌ రమున్నిలిపి నీచుల్గోరు కాలాగ్ని స
న్నిభమౌ ద్రవ్యము జాఱఁబుచ్చితివహా! నీకేవి దారిద్ర్యముల్.

ప్రతా—ఏమో మీరందఱి ట్లభిమానించుటయే మాకుఁ గావలసినది. మిత్రులారా! రండు విశ్రమింపుఁడు. కవిశిరోమణీ! ఢిల్లీపురవిశేషము లేమి?

బాణ—ఢిల్లీవిశేషములు విశేషముగానే యున్నవి. మొన్న నౌరోజామహోత్సవములో నొక విచిత్రము జరిగినది. పవిత్రక్షత్రియవంశ సంజాతయు పతివ్రతా శిరోమణియు నగు రసపుత్రకాంత యొకర్తుక యందందఱు స్త్రీలే యుందురుగదా యని తనభర్తగారి యనుజ్ఞ నంతకుముందే పొంది యుండి కుతూహలముచేత నుత్సవము చూడఁబోయినది. అందక్బరు స్త్రీవేషమును ధరించి సంచరించుచుఁ దొలకరి మించుం దృణీకరించు నామించుబోణి మేనిహొయలు గాంచి మించువిలుకానిచే నంచితుండై-

మ. అరికట్టం జెడుబుద్ధి నాసతిసుసాధ్యంబౌను నూహించి సు
స్థిరసాధ్వీమణి దైవదత్తమగు కత్తిం దీసి ఝుళిపించి ము
ష్కరుఁడా! రా యిఁక నంటుచున్న నిన పశ్చాత్తాపతప్తాత్ముఁ డ
క్బరుతుమ్మోహ్యాస్మియటంచుఁ దానరిగెఁ దత్పాదంబుల వ్రాలుచున్.

ప్రతా—సెబాస్! సెబాస్! వీరపత్నీవంశసహజంబగు పని చేసితివి.

పృధ్వీ—హాయి! హాయి! కాంతాశిరోమణీ! నిను గట్టుకొన్న యాతఁ డెంత ధన్యుండై యుండఁబోలును.

ప్రతా—ఎవరోయి జగత్కీర్తనీయ కీర్తిశాలిని యగు నాపతివ్రతాశిరోమణి?

బాణ—అట్టివారు వీరశిశోదియావంశమునఁ గాక యెందుఁ బుట్టనేర్తురా. ఆసాధ్వీమణి దేవరవారి సోదరి కమలాబాయి దేవిగారు.

పృధ్వీ—ఏమేమి? కమలయా! నీ ముఁదక్క రెంతపని కొడిగట్టెను? ఆమె యిపుడెచ్చటనున్నదో?

బాణ—ఇఁకను ప్రాణముండఁగా ఢిల్లీపురప్రమట్టి త్రొక్కనని ప్రతిజ్ఞఁబట్టి యుదయపురముఁ జొచ్చినారు. నేఁడో రేపో యిచ్చటికి రానున్నారు.

పృథ్వీ—దేవా! ఇంతవచ్చినతరువాత వింకను పేక్షింతురా!

ప్రితా—ఉపేక్షయేది? సైన్యములు సర్వసన్నాహములై సన్నిహితముగానే యున్నవి. ముందు కమల్‌మియరు, ఆమీఁద రత్నపురము, పిమ్మట నుదయపురము స్వాధీనముచేసికొనుట కేర్పాటు—

బాణ—చిత్తము.

[అంత ప్రితాపపుత్రుఁడగు నమరసింహుఁ డొక యుత్తరముపట్టుకొని ప్రవేశించును.]

ప్రితా—కుమారా! ఆయుత్తర మెందునుండి?

అమ—జయసింహుని యొద్దనుండి. చిత్తగింపఁదగు. (ఇచ్చును.)

ప్రితా—(పుచ్చుకొని చూచి) కుమారా! మామాజీగారిఁ దోడ్కొని నీవు లోనికిఁ బొమ్ము. కవిశిరోమణీ! మీరు నాతోరండు. ఆర్య పృథ్వీరాయా! వీడ్కొని త్వరలో మరలవత్తును. (పైకిరాఁగాఁ దెరజాఱును. బూరా యూఁదఁగా భిల్లులు మూఁకలు మూఁకలుగాఁ బ్రవేశింతురు.)

పాట—రారే! రారే! మీరా! (పల్లవి)
ధీరప్రతాపు, బూరావినంబడె॥ రారే॥

1. దారుగా కిత్తిక । టారులనూఱించి
దారి మొగలగాసి । వైరులనరికట్ట ॥ రారే ॥

2. తురక మూఁకలజూసి । చెలుకుగెకలలీం
చరుకు చరుకున నరికి । దొంగాఁటకిర్పింప ॥ రారే ॥

3. ఘాటీలు దాటుచో । మీఁటవాలఁబన్ని
బాటపూటకాగఁ మీఁటల వెడలింప ॥ రారే ॥

1. భిల్లు—బాబూ! బాణకవిబాబూ! బుద్ధి బుద్ధి! రాణాగారితో ముందుసామీఁద సెప్పాల. దేవిడీకాడ మామిడైన నక్కపోఁతు ధాకలు సేసికొన్నాను. నిన్ననే మాయిారకోడు మాటొగ్గియేసినాడు.

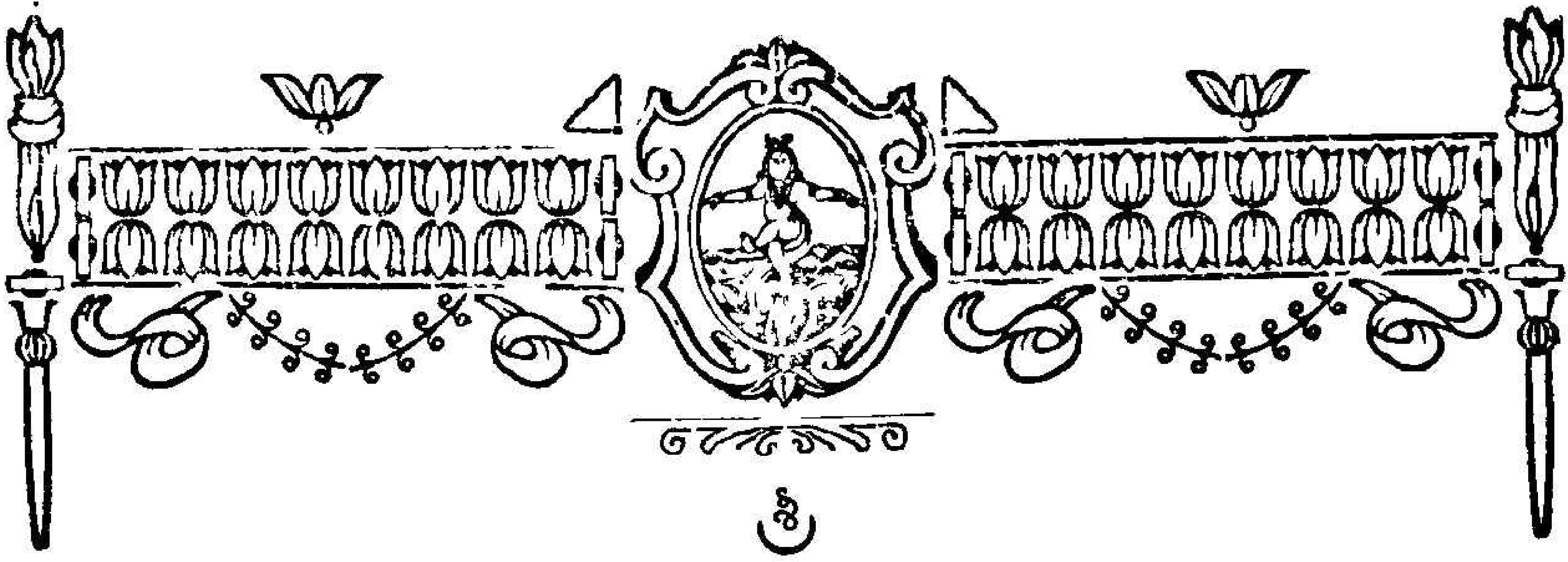
2. భిల్లు—కవిబాబూ! బుద్ధి బుద్ధి! ఈదొప్పలో యిప్పత్తేనె మాజగిలిఁడొంతు. ఇదిగో యీదొన్నెలోంది సిన్నిపూదేనెనాది. ఆడికింద నాపేరు సెప్పాల బాబయ్యా!

3 భిల్లు—బానయ్యబాబోరూ! బుద్ధి బుద్ధి! ఇదిగో గోరోజనం, కస్తూరి, పుణుగు, జవ్వాజి నజరుపట్టుకొచ్చినాను. పెద్దపెబ్బుగారితో సెప్పాలిబాబూ

బాణ—ఓరీ! భిల్లులారా! మీమీ కానుకలు పేరు పేరువరుసనను దెలిపెదను. కాని మనరాచవారి బలములను, తక్కినవారి నందఱిని రేపిక్కడకు వచ్చునట్లు మీ రున్నపాటున నూరూరు పల్లెపల్లెకుఁబోయి రాణావారిమదలచెప్పిరావలయును. రేపేదర్బారు. ఇదివఱలో మొహానత్ గా పనిచేసినవారి కినాము లీయఁబడును.

భిల్లులందరు—చిత్తం. బాబోరూ. బుద్ధి బుద్ధి. (సమస్కరించి పైపాటనే పాడుచు నిష్క్రమింపఁగాఁ దెర వాలును.)

శ్రీ

రాజపుత్ర తేజఃపుంజము.

(రాణా ప్రతాప్ సింగు)

చతుర్థాంకము.

1. రంగము—రత్నపూరుకోటలోని ప్రమదావనము.

[మోహినీబాయి యేడ్చుచు జయసింహ ద్వితీయయై విశ్రమించియుండును]

మోహి—హా! దాదా! నామీఁద క్రోధమా! ఒక్కమాఱు నాతో మాటాడరాదా! నీకు దయలేదా! దాదా! దాదా!

జయ—బాలా! ఊఱడిల్లుము ఊఱడిల్లుము ఎంతకాలమిట్లు దుఃఖించిన కలసివచ్చును!

మోహి—మిత్రరత్నమా! మాదాదాను ఆమూషట్టు చెట్టుక్రిందనేగదా మగుడలేవని పాన్పునఁ జవళింపంజేసివచ్చితివి. ఒక్కమాఱుచూపరాదా! దిక్కుమాలిన నాపయి నీకు నక్కటికములేదా! దాదా! హాదాదా!

జయ—రాజపుత్రి! ఇది నీవంటిప్రాజ్ఞురాలికి చెల్లా! చెల్లా! ఒక్కించుకయు ధైర్యము చిక్కంబట్టుము.

మోహి—ప్రియమిత్రమా ఎట్లుచిక్కఁబట్టఁగలను? మాదాదా అందఱు తాతల వంటివాఁడు కాఁడే!

సీ. చిన్నప్పుడే నాకుఁ గన్నతల్లి నశింప
నగ్గువాల్పోసి నన్నోమినాఁడు
కండనా నస్సిట్లు కొండను గావించి
కొంపంగ కొని పొంగు చుండువాఁడు

నాతోఁడిడే యెల్లభూతలం బంచు నా
ముద్దుల చెల్లించి మురియువాఁడు
జవ లేసి తఱి తల్లి చావ్రపిల్లను నన్ను
పొత్తిట నిడుకొని ప్రోచినాఁడు
వినుము నాకింత చీమ కుట్టినను దనకుఁ
దేలు గుట్టినలీలఁ జింతించువాఁడు
నెపుడు నాసౌఖ్యమే మది నెంచువాఁడు
నెనరు గలవాఁడు మాదాద నేఁడు లేఁడు. 78

జయ—బాలా! ఈలీల పనవి పనవి దుఃఖించిన కొంచెమైన లాభమున్నదే?

మ. శతవృద్ధై చనె తాత నీవిటులు సజ్జన్ ఘోరమం చేడ్వ నా
మతిపోవుం గతియేమి? యూఱడిలు లేమా! గర్భనిర్భేద్యమీ
వెతకుం బారముగద్దె, దైవవిధి యుర్విం దప్పనేముందు సం
గతియోచింపఁగవద్దె, యొక్కత్రుటిచిక్కంబట్టుమీ ధైర్యముం.

మోహి—కొండంత తాతనే మ్రింగివేసిన మొండికట్టియను, ఈ దుఃఖము మాత్రము దిగమ్రింగఁజాలనా? ఇదిగో దుఃఖమంతయు నడచిపెట్టి నిబ్బరముగానుంటిని. ఏమిచేయుమందురో చెప్పుఁడు.

జయ—సుందరీ! ఈ మందమతుల మందరి యాలోచనయేమియో నీకుం దెలియునా?

మోహి—తెలియకపోవుటేమి? దుర్గమాక్రమించుకొందురు. అటుపిమ్మట చేఁజిక్కిన నన్నెత్తుకొని ఢిల్లీకో, ఉదయపురమునకో గొంపోవుదురు.

జయ—అది కలలోనిమాటలే! దానికేమి? నేఁట రేపట వారుచేయనిశ్చయించిన కార్యముమాట చెప్పుచున్నాను విను.

మోహి—ఆనిశ్చితమేమి?

జయ—కోట కాల్చివేయుట.

మోహి—కారణము?

జయ—ఎంత వెదకినను మనజాడ కానరాని కార్పణ్యమున.

మోహి—హా! ఎంతపని! (తనలో) రణమల్ రాజచంద్రా! నిశ్చయముగా నీవదృష్టవంతుఁడవు. ఈ దుష్టచేష్టితములు చూడకమున్న నీవారింబట్టితివి. (జయసిం

హునితో) రాజకుమారా! ఏమీ! కోట కాల్చివేయుదుగా? నావిషయమగు తుచ్ఛపు టూహతో నాతండ్రియు మానసింహుఁడును, ఇక్కడ యవనచమూ సమూహముతో నేముహూర్తమున కాలుపెట్టిరో యాగడియయందే కాలిపోయి నదే రత్నపూరుకోట !

సీ. కన్నతండ్రియె యిటు గావించె నని భోరు
మని యేడ్చునాదు శోకాగ్ని చేత
అల్లుఁడే తనయింటి కంతకుం డయ్యెఁగా
యని డిట్టు తాత శాపాగ్ని చేత
కుక్షింభరతఁ గిన్నకూఁతు మ్లేచ్ఛుల కమ్మ
నైయున్న తండ్రి పాపాగ్ని చేత
ఎఱయేదొ చూపిసోదరుఁ జీల్చినద్రోహి
యా మానసింగు దోషాగ్ని చేత
దగ్ధమైపోయె నీకోట తనర నాఁడె
మ్లేచ్ఛు లిట నేక్షణమున కాల్పెట్టినారొ
బొగ్గుమాత్రంబె మిగిలె నిప్పులనునార్పి
సంచయనకర్మ తగునింక సాగరునకు.

అయ్యో! దాదాజీ! అపారానిధైయెంత దిగమ్రింగినను సముద్రతరంగముల భంగి తెరతెరలుగా పొంగి పొంగి పొరలివచ్చు నీయగాధ బాధ నెట్లు భరింతును. ఈయపార విచారపారావార మెట్లు తరింతును! హా! దాదా!

చ. బ్రతికితి నెన్నఁడేడు లిలపైఁ గులగౌరవ మొక్కనాఁడునున్
వదలక చీకుకామమున నాకతన న్వెతగల్గె, ప్రాణముల్
హృది కరమంచి నిర్మలతనీఁగెడు సౌఖ్యము లేకపోయె నేఁ
గద కత మూన్ప్రధావ్యధకుఁ గాల్పనె నాతనువింక భూమిపై 76

హా! దాదా! చిన్నతనంబుననే కన్నతల్లి కఱవైపోవ నన్నిటికి నీవయై యేకొఱంతయుఁ జేరనీయక కొండంతాసతో కన్నులఁగద్దుకొని కాపాడుచుండినందుకు నావల్ల నీకుఁ దుదకు మంచిసౌఖ్యమే కలిగినది.

జయ—శాంతామణీ! ఇంత కడుపు పగిలి శోకించుట న్యాయమా! దురంతమగు నీవిచారకాసారమునకు పరీవాహ ముండవలదా! ఇంతకు మీతాతగారు నిశ్చింతగా నస్తమించినారు. ఇఁక శాంతిఁబొందుము.

చ. మగువరొ గడ్డమూని బతిమాలెద నివెత మానుమింక తే
నగునఁటె యెంత మొత్తుకొన నాతని సీతనువుల్ తిరంబు లే
జగమున చావుపుట్టుకలు జ్ఞానుల కొక్కటియే సుఖిగా శమిం
పఁగదె సుధీనిధీ! నతగుణా! తగునా! తెగునా వగందిగుల్! 77

మోహి—శూరాగ్రేసరా! మాదాదాజీగారు తమయవసాన సమయమునఁ దనుతో నేమయిన చెప్పియుండిరా? నేనప్పుడు కార్యాంతరమున లోనికిఁబోయియుంటిని.

జయ—శూరుల కుపదేశింపఁదగిన రహస్యము లనేకము లుపదేశించిరి. తరువాత నీవిషయమును గొంచెము చెప్పిరి.

మోహి—మిత్రరత్నమా! కరుణించి నస్గుటించి దాదాగారేమి వినిపించిరో యానతిచ్చెదరా?

జయ—సుందరీ! సాంతముగాఁ జెప్పవీలులేదు.

మోహి—(చనవుతో) పోనిండు. వీలయినంతవఱకే సెలవిండు. అతికుతూహలమునకు క్షమింపుఁడు.

జయ—సుందరీ! ఇందు క్షమించుటకేమున్నది! వారు నాతోఁ జెప్పినదంతయుఁ జెప్పెదవిను.

ఉ. తల్లి గతింప నీలలనఁ దల్లియుఁ దాతయు నౌచు మల్లికా
పల్లవి నాఁగఁ బెంచితిని; పాతకుఁ డల్లుని వల్ల చేటువా
టిల్లఁగనుండె; నెయ్యెది ఘటించెదొ వత్సుఁడు కీర్తి నిల్ప మా
పిల్లయు రాజ్యమింక విసిపింపఁగ నేరను నీకుఁ బైకథన్. 78

మోహి—(తనలో) అంతటిభాగ్యమా! ఈమందభాగ్యురాలికి. (పైకి) పోనిం డింతవఱకు విన్పించితి రిందులకే కృతజ్ఞురాల. పైరహస్యములు నాకేల?

జయ—సుందరీ! నీవిషయమై దాదాగారు చెప్పిన పద్యోత్తరముం జెప్పివేసితినిసుమా! ఇంచుకంతయు దాఁచియుండలేదు.

మోహి—మీరిప్పుడు "ఇంక వినిపింపఁగ నేరను నీకుఁ బైకథన్" అనుటచే నేమేని దాఁచియుంచిరేమో యనుకొంటిని.

జయ—అదియు దాదాగారు చెప్పినమాటయే. అంతవఱకే వారికి మాటాడుశక్తి యుండె.

మోహి—హా! దాదా! కనుపులోని యూహ పూర్తిగా వెలువరించుటకైన నవకాశము లేకపోయెనా! హా! దౌహిత్రీవత్సలా! ఇంక నేమిని చెప్పియుందువో గదా! దాదా!

జయ—యువతీ! మరల నేడ్పులోనికి దిగితివా! కొంచె ముపశమించితివేని దాదాగారు చెప్పిన పరమరహస్యమొక్కటి చెప్పెద. ఇందాకఁ జెప్ప మఱచితి.

మోహి—ఏదీ! ఏదీ!

జయ—మఱి యూఱడిలుము. (నలుదెసలు పరికించి) ఇందెవ్వరును లేరుగదా! ఆమూ పట్టు చెట్టుగుబురు జొంపములలో గలగల నేదో చప్పుడైనది.

మోహి—(చనవుతో) ఎవ్వరును లేరు. ఏవోపక్షుల ఱెక్కల చప్పుడై యుండవచ్చును.

జయ—పక్షుల చప్పుడట్లుండదు. చెట్టుపై నెవ్వఁడో మనుష్యుని సడియైనది.

మోహి—ఏమానిసి సడియుండగాదు, అబ్బా! నన్నూరింపక చప్పునచెప్పుఁడు.

జయ—సుందరీ! అపాయసమయమున మనమిచ్చటినుండి తప్పించుకొని పైకిఁబోవుట కదియొక సుళువైనమార్గము. ఈకోటపాణిద్వారమునకుఁ బడమటికొమ్మున నొకపుష్కరిణి కలదుగదా! తద్గర్భగతంబగు సోపానములక్రిందినుండి యొక సురంగమార్గము గలదు. తద్ద్వారమునఁ బోను పోను వెల్లడియై యేనూఱుబారల దూరములో నొక నేలమాలియయుం గాలికాలయమునుం గలవు. ప్రస్తుతమచ్చటికిఁ బోవుటయే కర్తవ్యముగాఁ దోఁచుచున్నది.

మోహి—మిత్రరత్నమా! చిత్తము! ఎల్లెనీప్రమాదస్థలమునుండి బయలఁబడినఁజాలు.

జయ—సరే! నేటిరాత్రియే ప్రయాణము. నీనగలను నాణెములను జక్కఁబెట్టుకొనుము.

మోహి—అన్నియు సిద్ధముగానే యున్నవి. మీసహాయమువలన నొక్కనగం గాపాడుకొనినంజాలు. అది యాత్మగౌరవము. అవగను విలువలేదు. తక్కిన నగలు నాకంతలెక్కింపఁ దగినవి కావు.

జయ—కాంతాశిరోమణీ! అంత నిస్పృహ బూనుటకు నీకిపుడువచ్చిన భయమేమియు లేదు. నీగదిలోనికి రమ్ము. నీవస్తువులలో విలువగలవాని నాచేతికిమ్ము. లెమ్ము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

గులాం—(చెట్టునుండి దిగి పిఱికితనముచే బెదరి బెదరి చూచుచు) ఆ! అచ్ఛారే! దోనోంకీ చెల్లయూ! పర్వానహీ! మాదీమంచిహాదృష్టమ్. దొంగా దొరికినాఁడు.

పాట—దొరికినాఁడుదొంగ దొరకినాఁడుమాకి.
దొరకినాఁడుచోరు । దొరికినాఁడురా ॥
దొరకిసెప్పిమాను । సరిఖవేయిస్తాము ॥ దొరికి ॥
మెల్లిగా బెల్లించి । మీటీమాటలాడి ।
పిల్ల దాన్నియీఁడు । పెళ్ళాడా సూస్తాడు ॥ దొరికి ॥
హుజూర్కి పోతామ్ । హుషారీ చేస్తామ్ ।
కాఫీర్ దగాసెప్పి । ఖైదూ సేయిస్తాము ॥ దొరికి ॥
(పాడుచుఁబోఁగాఁ దెరజాఱును.)

2. రత్నపూర్—కోటనుండి కాళికాలయమునకుఁ బోవు రహస్య మార్గమున

[మోహినీ జయసింహులు ప్రవేశింతురు]

మోహి—అమ్మయ్యో! ఎంతభయంకరముగా నున్నది. అగ్గిరక్కసుండు దుర్గమెల్ల నొక్కగుక్కం గబళించుచున్నవాఁడు.

తే. గీ. శిరమునందుండి ధూమకేసరము లెగయ
మంటలను నాల్కలను జదలంటఁ జాఁపి
చటచటధ్వని దంష్ట్రలు పగులఁజేయు
చగ్గిరక్కసి మ్రింగు సౌధాళినెల్ల. 79

జయ—సుందరీ! భయములేదు. మనము ప్రమాదస్థలము దాఁటి కడుదవ్వు వచ్చితిమి. నా వెనువెంటనే రమ్ము. గమ్యస్థానము సమీపముననే కలదు.

మోహి—ఇదే వచ్చుచుంటి. (కోటవంకఁ జూచి) అయ్యో! సమయమున హోరుగాలి కూడ దాపరించినది. ఆర్పరానిదై యగ్నిహోత్రి మంటకంతకు విజృంభించుచున్నది!

జయ—అవునట్లేయున్నది.

లయవిలాసిని, భుగభుగశిఖజ్వాల, గగనానిలజ్వలిత
ఖగబింబమోయనఁగ, నగరులను గాల్చున్

పొగలెగయఁ గానగ్గి, సెగమాడి మ్రోడువడి
దిగులంది బొగ్గగుచుఁ, బగలగుమి మ్రగ్గఁ
ఖగతతి వగంగూలి, గగనాపగం దటియ
నగునంచుఁ బాఱుగతి నెగులు వినువీథిఁ
భగభగ వియద్వీథి, కెంబ్రాకు మంటసెగ
వగనింపి ఖేచరుల బెగడువడఁ జేయున్. 80

మోహి—ఓహోహో! మ్లేచ్ఛసిబ్బందుల మందు గిడ్డంగి యంటుకొన్నట్టున్నది. ఈ మాఱు జ్వాలాజిహ్వుం డొకంత శాంతించునట్లు లేదు. అగ్నిదేవునకు వాయుదేవుండు సహాయభూతుండు కాఁగా మంటలు నల్దట్టుల నొక్కపెట్టునఁ జుట్టుముట్టినవి. పాపము. రాఁకపోఁకలకు వీలుచిక్కక యవనచమూసమూహం బంతయు నొక్కముహూర్తంబున హుతాశనువాతఁబడునట్లున్నది. జ్వలనా! హవ్యవాహనా! శాంతింపుము. హా! హా! స్కంధావారములందు హాహాకారములు మిన్ను మ్రోయుచున్నవి. శిఖిజ్వాలలు మ్లేచ్ఛశిబిరంబుల దెస క్రేళ్ళు వాఱుచున్నవి.

జయ—దంతిగమనా! వీతిహోత్రుని శాంతింపుమని వేఁడుచుంటి వెంతబేలవు. పలుగాకులకు నీ కాకిమూకలపాటు దెరవులేదనియా విచారించుచుంటివి. ఎంతసత్యకాలము!

తే. ధీరరసపుష్టి నాశప్రదీప్తి నగు
నిన్ను బట్టఁగ వచ్చి రీనీచమతులు
దివ్యోపప్లవ ముద్దిశ దివురుమినుత
యగ్నిఁబడి దగ్ధమౌఁగాక హాయిఁగను నే! 81

వనజముఖీ! మనసైనిక నికాయంబు సర్వంబును మానసింహు కైదుచేసి యుదయపురమునకుం బంపివేసెనంట. పోనిమ్మది యుమేలే. ఇక్కడనే యుంచినచో వీరిపాట్లే మనవారికిని తటస్థించి యుండును.

మోహి—వీరవర్యా! అగ్నిహోత్రుఁ డింకను శాంతించినట్లు లేదు.

జయ—లేదు. లేదు (అగ్నికభిముఖుఁడై కేల్మోడ్చి) హుతాశనా! సర్వభక్షకా! సంపూర్ణాహుతిఁ గొనక శాంతింపవు.

మ. జ్వలనా! కాల్చుము కాల్చుము మిక్కనిట్టుమర్యాద్యపారములూను పా
పుఁబు లేకుండఁగఁ జేయుచూ గొనుము సంపూర్ణాహుతిన్ స్వర్గమున్
ఖలుఁడౌ సాగ్రజి వంశవైరి నొకగ్రుక్కన్ మ్రింగుచూ హాయిమ
న్చుమంగంబోవుము సర్వభక్షకుఁడ నీనోటంబడెన్ పూతుఁడౌ. 82

(ఇరువురు నిష్క్రమింపఁ దెరజారును.)

3. రంగము—(రత్నపురికోటముందటి మైదానము.)

[సాగరజీయును మానసింహుఁడును బ్రవేశింతురు.]

మాన—ఆర్యా! సాగరజీ! ఆజయసింహుఁ డెంతమోసముచేసెను!

సాగ—అతఁడు జయమల్లుని కుమారుఁడుగదా! ఎంత సాహసకార్యమునకైన వెనుదీయువాఁడు కాఁడు. దుర్గదాహము వానిపనియేయని నాయనుమానము.

మాన—కోటకు నిప్పంటించి ఏయర్ధరాత్రిమపుడో వాఁడిందుండి దాఁటివేసి యుండవచ్చును.

సాగ—నాకు నదేయనుమానము. ఏదేని రహస్యమార్గమున వాఁడు తప్పించుకొని యుండవచ్చును.

మాన—కోట నాల్గుప్రక్కలను, ఆమీఁద పట్టణము నాలుగుదిక్కులను మనసిబ్బందులు కనుగలిగి కావలిగాచుచున్నవే. ఎక్కడికిఁ బోఁగలఁడు? ఎట్లుపోఁగలఁడు?

సాగ—జయసింహుఁడు కడునేర్పరి. అతఁడెట్లిందుఁ బ్రవేశించెనో మన మిదివఱ కూహింపఁ గలిగితిమా! ఎట్లుప్రవేశించెనో అట్లే నాఁటిరేయి యుండవచ్చును.

మాన—అయినఁ గావచ్చును. అదే సలీంఖానుమామ దత్యుత్సాహముతో నిటు వచ్చుచున్నాడు.

సాగ—వారి కుత్సాహము లేనిదెప్పుడు! చిదానందపురుషులు!

సలీం—(ప్రవేశించి) మామాజీ! హుషారీమే దర్యాప్తు చేసి మోహినీబాయి సమాచార్ అవుర్ దగాఖోర్ జయసింగ్ పరారీకూపీ చమత్కార్మే పైకితీసినామ్.

మాన—ఎక్కడ? ఎందున్నారు?

సలీం—బోలోరే గులాం! బోలో!

గులాం—అచ్ఛాసర్కార్! ఖల్ రాత్కా ఖానీకామె ఖిల్లాఖాలీనేసి ఖందక్మే ఖాళీగుడ్కే యళ్ళినార్ యిన్నామ్. సర్కార్.

సాగ—చి త్తగించి వారా! మన మూహించి నట్లే.

మాన—సరే! అయియుండవచ్చును. నీ కీసమాచార మెవరుచెప్పినారు?

గులా—మాకీ యీరెండు నేత్రాల్ ప్యాయమ్ సూస్నార్ సర్కార్. ఖల్ ఫూల్ బాగ్ మే జయసింగ్ మోహినీబాయ్ దోనోబీ ఖానీకామే బడే కమామిష్ సేస్తూవుంటే సెట్టూమీదనుండి యిన్నామ్ సర్కార్. జూటీబాత్ బోలేతో జూతీసే మార్ మహారాజ్!

మాన—సరే! మేమిప్పుడే ఆసురంగమార్గమునం బోయి నిజ మెఱింగివత్తుము.

సలీం—మామాజీ! మాకీ రావాల్నీ హుద్దేసం ముఖ్యంగా వున్నాది.

మాన—కుమారా! వద్దు. వద్దు. అందొకవేళ శత్రుసైన్యములుండిన నుండవచ్చును. లేదా, మోస మేనియుంగావచ్చును. భవిష్యత్సార్వభౌముండవగు నిన్నట్టి ప్రమాదస్థలమునకుం దోడ్కొని పోరాదు. మిత్రులూ! సాగరజీ! ఆయుధపాణులయి మీరు నావెంటరండు!

సలీం—మామాజీ! జయసింగ్ కీ జేడీల్ యేసి మోహినీబాయికీ మేనాపర్ యేసి హావమ్యం పట్కారావాల.

మాన—సరే! వారచ్చట నున్నచో నట్లే చేయవచ్చును. మీరుమాత్రము శిబిరమున మిగుల భద్రము. (సాగరజీతోం గలసి నిష్క్రమించును.)

సలీం—అచ్ఛా! అరే! గులాం. దారూ జరూర్నేలే ఆవు.

(ఇరువురును త్రాగుచుండగాం దెరవాలును.)

4. రంగము—కాళికాదేవ్యాలయము.

[మోహినీబాయి తదేకచిత్తముతో విగ్రహము నెదుట ధ్యానించుచు మోకరించి యుండును.]

మోహి—భుజంగ. భవానీ! మృడానీ! శివా! నీలవేణీ!
భువినన్నీవె దిక్కంటిం బోషింపు మా న్
ప్రవాళాధరీ! నన్ గృపం జూచు నా శౌ
రు! వేగావ రావే! సరోజాక్షి దేవీ!

ఓ కాత్యాయనీ ! ఆర్తజనాభయప్రదాయినీ ! సదా త్వదీయపదారవిందంబులే మదీయ హృదయ మందిరమునందుం బొందుపఱిచి నిఖిలప్రపంచమున్మఱచి నీవే సర్వమ్మని నమ్మికొనియున్న దాన. కడుదీన. మతిహీన. నడిసముద్రములోని పడవ వడుపున సుడిగాలి కడగం ద్లేదిక్కునకీడ్చిన నాదిక్కునం బోవుచు నేగడియనో దరిగానరాని యీవిచారంపు గడలిం గడువనేరక దీని కడుపునం బుడుంగునంబడి యడుగంటనున్న దాన. చిన్నప్పుడే కన్నతల్లి కఱవైపోయె. కన్నతండ్రి దయావిహీనమానసుండయి మానాభిమానములు పోనాడి కుక్షింభరత్వముచేఁ గన్నకూఁతురని యించుకేని సంకోచింపక కులభ్రష్టంజేయ నుద్యుక్తుండయి యున్నవాఁడు. పుట్టిననాటం గోలె కన్న సంతానముకన్న మిన్నగా నెన్నికొనుచు నెండకన్నెన్నఁడేని నెఱుంగనీయక కన్నులనద్దుకొనుచుఁ గంటిఱెప్పవలెఁగాపాడు మాతామహుండు, మహనీయసదాచారపరాయణుండు మాయదారిమిత్తి వాతంబడి మటుమాయమైపోయె. కన్నవారికిని బెంచినవారికింగాక యేకాకినై వీకదక్కి తమోమయంబై సర్వశూన్యంబగు నీలోకమున దారి తెన్నులు గానరాకూరక పరిభ్రమించుచున్నదాన. ఓజగజ్జననీ ! జగదేకరక్షిణీ ! ఆర్తజనాపన్నివారిణీ ! దుష్టసంహారిణీ ! నాయవస్థంగని కనికరింపుము. కరుణింపుము.

అర్చకుఁడు—(తొందరగాఁ బ్రవేశించి) రాజపుత్రీ ! మీతండ్రిగారగు సాగరజీయును జయపురాధీశ్వరులగు మానసింగుగారును లోనికివచ్చుచున్నారు. ఏమిసెలవు ?

మోహి—ఇఁక సెలవేమి ? నాకడపటిగడియలు సమీపించినట్లున్నవి. అయ్యో ! సమయమున రాజయసింహ కుమారుండును లేకపోయెను. కోటలోని పూఁదోఁటలో దాదాగారిచ్చిన లోహపేటిక పఱిచివచ్చుటచేఁ దిరిగి దానిఁ దెచ్చుటకచోటికిఁ బోయియుండెను. పోనీ ! నామాటకేమి ? దారిలో నాతనికేమియు నపాయము రాకుండిన నాకదియేపదివేలు !

శా. దేవీ! పావనరూపిణీ! భగవతీ! దేదీప్యమానప్రభా
వా! విశ్వాత్మకదేహినీ! శరణు నీపాదాఁబుజాతంబులే
నావిజ్ఞాపన మాలకించి కృపల న్నామావశిష్టంబుగా
గావింపం గదె భక్తవత్సల జగత్కల్యాణి కాత్యాయనీ!. 84

(మోకరించి తదేకచిత్తయై ధ్యానించుచుండ సాగరజీమానసింహులు ప్రవేశింతురు.)

మాన—మిత్రమా ! దేవీవిగ్రహము నెదుట మోకరించి తదేకదీక్ష ధ్యానించు నామిం చుబోణియే మీకుమారీరత్నముకాఁబోలు ! అహా ! ఏమి యామె దైవభక్తి ! మీ కన్నియ చక్కఁదనముల కెక్కయేగాదు. గుణాఁకుప్పవలెఁగూడ నున్నది.

గీ. రాజ! యిటువంటి పుత్రికారత్నములను
పొసఁగ వారసమె రత్నాకరుఁడను
నర్థ మిచ్చెను నాగరాహ్వయము మీరుఁ
బెట్టినారేమొ మీవారు పుట్టినపుడె. 85

సాగర — ఆర్యా! ఇది కేవలము కవితాబద్ధమగు ప్రశంస. మాకుటుంబమునం గాప్రేముండియుఁ దమకుఁగల వాత్సల్యముచే నట్లందురుగాని మేమేపాటివారము!

మాన — మిత్రమా! ప్రశంసకుఁ గాదుగాని మీపుత్రిక సర్వోత్కృష్టచరిత్రవలె నాకుం గనుపట్టుచున్నది. మంచిరూపవతి; తదనుగుణ్యమగు గుణవతి, వివేకవతి, వినయవతియునై యుండఁబోలు. ముందుగా మీరుకన్నడి పుత్రికాస్నేహమునఁ బ్రసంగించి యెట్లయిన నిచ్చోటువాసి యుదయపురమునకుఁ దోడ్కొని చను బందోబస్తు చేయుఁడు. ఇందు బహిరంగముగా నేను జోక్యము కలుగఁజేసికొనుట యతిక్రాంతమర్యాదగా నుండును. జయసింహుఁ డిప్పుడిందు లేనట్లున్నది. అతఁడిప్పు డెక్కడికిఁ బోయినదియు నెందున్నదియు విస్పష్టముగా కనుంగొనవలయు. నే నిందే యుండెద. మీ కసాధ్యమైనచో నేనువత్తును. మతిపోందు పనిపండించుకొనిరండు.

సాగర — చిత్తము. మనచేతిలోనిపని. సాధించుటకేమికష్టము! వెఱపు తెరువులు నాలుగుకదా! మొదటిమూఁడు నిరర్థకములైన తురీయోపాయ ముండనే యున్నది.

మానం — గోటం జిదుగుఁదగువానికి గొడ్డండ్లేల? పోయిరండు. నేనిందే యుండెద.

సాగర — (పోయి దేవీగృహము నెదుట మోకరించియున్న మోహినిని సమీపించి) బిడ్డా! ఇక్కడనా యుంటివి! అక్కటా! ఇంతదిక్కుమాలి యుండ నీకేమి కర్మమమ్మా. లెమ్ము. మనయింటికి పోదమురమ్ము.

మోహి — అయ్యా! నాదిక్కునకు రాకుఁడు. నా కీలోకములో నెవ్వరును లేరు. లోకులతో నాకు జోక్యములేదు.

సాగ — అదేమమ్మా! అట్లనెదవు నీమనసు సరిగానున్నట్లులేదు. ఆపదలపై నాపదలువచ్చుటచేఁ గాఁబోలు మది బెదరి చెదరిపోయినది. మోహినీ! మది కుదురుపఱచుకొనుము. నేను నీతండ్రిని. మనయింటికి పోదమురమ్ము.

మోహి — నాకుఁ దండ్రియును లేఁడు తల్లియులేదు. భక్తజనకల్పవల్లియగు నీసతీమతల్లియే నాతల్లి. ఇతరులెవ్వరును నాకుఁ గారు. నేనితరులకుఁ గాను. కరుణించి

మీదారిని మీరుపొండు. మీరెవ్వరో దేశద్రోహులవలె నున్నారు. మిమ్ము చూడ నాకుభయము- కాదు- అసహ్యముగా నున్నది. అదిగో మ్లేచ్ఛశార్దూలముల నాశ్రయించుకొన్న తోఁడేలు ఆపదను పొంచియున్నది. దానిమొంగిలిడిను నీదుమ్ములకంను నాకుఁ దండ్రియుఁట. ముందుగా పసిఁబట్టుటకిక్కడికి బంపఁబడినది. దుష్టసత్త్వములారా! పొండు! పొండు! తెలియదా ఇది మృగేంద్రవాహన యుండుచోటు. మీయాట లిచ్చోటసాగవు.

సాగర—ఆర్యా! మానసింహా! ఇటురండు. ఈమె చిత్తము స్వస్థముగనున్నట్లులేదు.

మాన—(సమీపించి) ఇవియన్నియు వేషములు. మీరూరకుండుఁడు. నిమిషములో నేఁ జక్కఁజేసెదను. (మోహినితో) ఓ రాజపుత్రీ! ఇట్టిపిచ్చివేషములవలనఁ బ్రయోజనములేదు. నీతో నొక రాజద్రోహి యరుదెంచెనఁట. ఆతఁ డెందున్నాఁడో చెప్పుము. లేకున్న నీకుఁ బ్రమాదించును.

మోహి—రాజద్రోహియా! దేశద్రోహులు, వంశద్రోహులు, స్వామిద్రోహులు, భ్రాతృద్రోహులు, లోకములో మీకు మించిన ద్రోహులీప్రపంచమునందు, కాదీములోకములందును లేరు. పొండు, పొండు. మీరుతప్ప మఱియెట్టిద్రోహు లిప్పట్టునలేరు.

మాన—ఓనంగనాచీ! దొంగవేషములుమాని గజదొంగయు రాజద్రోహియును దుర్గదాసుఁడును నగు జయసింగెందులేఁడా! చప్పునఁ జెప్పుము. లేనిచో నాతని తప్పు నీమాపుగంబడి నీకు ముప్పుఁదెచ్చిపెట్టును.

మోహి—అయ్యా! నీవేనా మానసింగవు? మీసోదరియే కామా పామసాష్ట్రపదేం! పాపము! మీచిన్నిమేనల్లుని యాటసామానే కాఁబోలు, షోలాపురినుండి వచ్చుచుండఁగా దొంగలెత్తుకొనిపోయిరి. ఆదొంగతనమూ యిప్పుడు జయసింహునియం దారోపించుచున్నావు?

మాన—వగలాఁడీ! అధికప్రసంగముమాని జయసిం గెందున్నాఁడో చూపుము.

మోహి—ఓహో! మీకు జయసింహుఁ జూపింప వలయునా!

మ. జయసింహుం గనిపింపఁగా వలయునా? జాడే నెఱింగింప ని
ర్భయులై పట్టఁగలారె! మెచ్చఁదగు; సేబాష్! యోధులే! పైకర
ద్వయముం బట్టి యొసంగు మేమటుపయిన్ బాధింపఁగా నేర్తుముం
చయయో! పల్కెదరేమొ! నాకలవియౌనా! అంచుదానంగదా!

మాన—అబలవుగదా యని మిన్నకుండిన కొలందిని నీవతిక్రాంతయస్యావ వసుచుంటివే.

వినుచుంటివా! జయసింహుఁడు రాజద్రోహి. దుర్గదాహకుఁడు. ఆత
యిక్కవలెఁజెంగియు నిక్కఁడును మఱుంగుపఱచిన నీకు మరణదండన తప్పదు
మోహి—అయ్యో! నన్ను చంపివేయుదునని భయపెట్టుచుంటివా! నీవు రసపుత్రవం
శసంజాతుఁడవేనా? రసపుత్రులకు చావోకభయకారణమా! నీకు మరణ
మన్న నంతభయమా? ప్రాణమన్న నంతతీపియా! ఓరిమానహీనుఁడా!

సీ. మానంపురమకు జన్మస్థాన మౌ దేశ
మాతను శత్రుకను మనుపుకన్న
తోఁడఁబుట్టువులఁ గూఁతుల బజారునఁబెట్టి
కులవిహీనుల కమ్ముకొనుటకన్న
గోమాంసమును మద్య మామోదమునఁ దిను
మ్లేచ్ఛపంక్తిని విందు మెసపుకన్న
అడియాసలను జెంచి యన్నఁదమ్ములఁ జీల్చి
కూటికై యితరులఁ గొలుచుకన్న
తే. గీ. మరణమే కష్టతర మని మదిఁ దలఁచితె
ఉట్టికట్టుక యూగుదే యుర్విమీఁద
నిట్టిబెదరింపులం గట్టిపెట్టు మొకట
మాన మేదిర నీకు దుర్మానసింగ! 87

[తెరలో జయసింహుఁడు]

చ. నళిన పు నెజ్జ భద్రమని నమ్మిసుఖంబున నున్నహంసికా!
మెకువతో మెలఁగు మిఁక మ్లేచ్ఛని వేల్పు, కళంకుఁడున్ ద్విజా
తులపగవాఁడు, దేశికవధూవ్రతభంగరతుండు, సోదరీ
నిలయముఁగూల్చు రాజిటకు నేర్పునవచ్చెఁ జలింపకుండుమా.

మాన—(విని) అదిగో! రాజద్రోహి జయసింహునిమాట వినవచ్చుచున్నది. నేఁబోయి వానిబంధించి ప్రాణముతో ఢిల్లీకిఁ గొంపోవలయును. మీరన్నట్లులీమెకు చిత్తచాంచల్యమే కలిగినది. లేకున్న నిట్టిప్రేలాపనపట్టదు. ఈమె నెట్లయినను వనము ప్రస్తుత మదయపురమునకుం గొఁపోయి తగిన చికిత్సఁ జేయింపవల

యుండును. ఇంతలో నే నీ జయసింహుని హతమార్చివచ్చెదను. జాగ్రత్త.

[నిష్క్రమింపఁ దెగఁజూడఁగా ముందునుండి జయసింహ మానసింహులు చెరియొకవైపునను బ్రవేశింతురు.]

జయ—ఓరీ! మానసింహా! యుద్ధకార్యములో నీచాకచక్యమింతియేనా?

చ. నిలువెడులోఁతు గర్తముల నిల్చి తుపాకుల పూాతులించుకే
వెలి కగుపించ కుప్పమయి పేల్చుట పోరఁటరా! దూరంబునం
జిలువము బలమ్ము తెల్లముగఁ జేసెయిఁ గల్పి ముఖాముఖిందమిం
దలపడి పోరి గెల్చికొనఁగన్, గనఁనౌ నిజదర్ప మప్పుడున్. 89

మాన—దారిదోపుఁడవగు నీతోఁ జేఁ జేసికొని యుద్ధముచేయుటయే మావంటి వీరులకుఁ బరువుతక్కువ. ఇదిగో నీదర్జాకుఁ దగిన వారినిం బంపెద నుండుము. (బిగు లూదును.)

జయ—ఎవరిని? మేనల్లునింగాఁబోలు. ఓరీ పిరికిపందా! ఇంతమాత్రమున నిన్ను విడిచి ఫ్రత్తుననుకొంటివా?

చ. నిలు! నిలు! పోకు! పోకు! మిఁక నీచపుటీ ధృతిమాలి, చాలనాఁ
కలిఁగొనె నాదవాలు చిరకాలము నుండియు రాజపుత్ర మో
గలకుల రక్తమాంసముల ఖాదన మబ్బక; రమ్ము! కీల్ ఫిరం
గుల మునిముందు నిల్పుకొని కోటలు మీటుటయా రణంబనన్.

మాన—మీయోధుల కట్టి యుద్ధసాధనములు లేమిఁజేసి యభావమునందు నీకట్టి విరక్తిం జూపుచున్నావు. సమయమునకుఁ గేలనుండి వాలు జారిపోయినది. లేకున్న నీపాటికంఠము మొండెమునుండి వెడలి నీకట్టి యుత్కంఠోక్తులాడనేరకయే యుండును.

జయ—ఏమి! కేలనుండి వాలుజారినదా! సరే! అవకాశమిచ్చితిని. పౌరుషముకలదేని క్రమ్మఱ వాలుంగొని శస్త్రయుద్ధమునకుం గడంగుము.

మాన—నీవు నిజమైన రసపుత్రుఁడవేని యిక్కడనే నిలువుము. నీకుత్తుకఁగోసి నెత్తురు ద్రావు వేఱొక్క కత్తిందెచ్చి నీయుక్కడగించెద.

జయ—ఓహో! ఇట్టులైన నెచ్చరికమ్ము. నీవు వచ్చునంతకు నేనిచ్చోట వాయనలే

మాన—వగవాఁడవైన నిచ్చటనుండి కాలుకదల్పఁగూడదు సుమీ! (పోవును.)

జయ—అయ్యో! నేబుద్ధిమాలినపని చేసితినే మోగదా! ఈదేశద్రోహియెడ యుద్ధనీతి నాలోచించితిని.

మాన—(తిరిగివచ్చి యుద్ధమునకు సిద్ధపడుచున్నట్లెదురుగా నిలఁబడ నిద్దఱు సిద్దీలు వెనుకనుండివచ్చి జయసింహుని బంధింతురు.)

జయ—హా! ద్రోహీ! ఆఁడుదానిపని చేసితివిరా!

మాన—(సిద్దీలతో) కదలకుండునట్లు కాలుచేతులు గొలుసులకట్టి పెట్టుఁడు.

జయ—ఛీ! ఛీ! ఆఁడుదానిపని చేసితివిరా, రసపుత్త్రకులకళంక!

ఉ. కైపున చేయిజాఱి కడఁ గాఁ బ్రజ గేలను వా లమర్చుకోఁ
గా దయసేయుమొక్కటి కాల రక్షావధి నంచు వేఁడ సి
పై దయఁజూపకట్టిపస పాసము నాక యొనర్పఁ బూనినా
నా! దురితాత్మ రక్షకుని ఘాతుకుణసేయుట నీకువృత్తమా! 91

మాన—పోరా! పిరికిరీ! ఇట్టి శ్రీరంగనీతులే నీయట్టివారి కిట్టియవస్థలోఁ బట్టుగొమ్మలు. (సిద్దీలతో) ఓరీ! మీ రీరాజద్రోహిని మిక్కిలి భద్రముగాఁ గొంపోయి మాయుత్తరువులు వచ్చువఱకు నదయపుర కారాగారమున బంధింపుఁడు. పొండు. జాగ్రత్త!

(నిష్క్రమింపఁ దొడఁగుదురు.)

౫. రంగము—కమల్ మియరు రత్నపురికోటకు మధ్యమార్గము.

[యవనయోధులు లోకయేటివంతెనను దాఁటుచుండఁగా పృథ్వీరాజు నిజబలమును హెచ్చరించుచుఁ బ్రవేశించును.]

పృథ్వీ—ఏమిచెప్పుమా! మా రసపుత్త్రచమూసమూహంబు వితిగి పరాభూతమగుచున్నట్టు గన్పట్టుచున్నది. ఓహో! రసపుత్త్రయోధులారా!

చ. మరణము నాజమెంచ నొకమాటె ఘటిల్లును జంతుకోటికిన్
తరుణమునందుఁ దప్పినను దప్పని యొప్పని కైకొని, పాటిమీరా
చిరతరకీర్తుల న్మనగఁ జేయఁడు రాజసపుత్త్రులార! సం
గరభువి బ్రుంగిన న్యశము గాంతురు పాటిలఁ జావుతప్పునే. 92

[అంత ప్రతాపపుత్రుఁడగు నమరసింహుఁడు పరగునవచ్చి]

అమర—బాబాజీ సర్కార్! అల్లదే విరోధివరూధినీయూథం బొక్క పెట్టున నాన దీగర్భంబునం గూలఁబడినట్లున్నది. ఇటు చిత్తగింపుఁడు!

చ. పురుషకృతంబొ దైవకృతమో కనుఁడల్లదె! కీలువం తెఱఁగ
మఱి సడలంగ నేటఁబడి మగ్గ రిపువ్రజ మొక్కపెట్టునన్
గరముల నున్నకైదువులు గాత్రములం గవచంబు లున్నవున్నవ
ట్లొరగిరి నీటిలో యవనయోధులు సాయుధవాహనాధ్యులై. 93

ప్రతా—కుమారా! అది శత్రుసైన్యమగుట నిశ్చయమేగదా!

అమర—అందునకు సందేహమేమి? తిలకించిరా!

క. నెలవంకయు రిక్కయుఁగల
తెలిజెండా యెగురుచునదిగో! దీన్ దీనను కే
కలుఁ బాశ్చాత్యశతఘ్నుల
యులివులు వినలేదె! యవనయోధులు గారే! 94

ప్రతా—అంతవట్టునకు నిశ్చయమే కాని విరోధుల వంచింప మనవారు నొక్కొక్కప్పు డిట్టికృత్రిమచిహ్నములను ధరించుట కలదు.

అమర—అగుఁగాని మనవారు ప్రాణముపోయినను గేవల రాక్షసోచితములగు విష వాయుక్ష్వేళ నాళీకాస్త్రములను శతఘ్నులను ప్రయోగింప నంగీకరింపరు. అది పురాతనయుద్ధనీతికి విరుద్ధమఁట.

ప్రతా—సరియే! నీయూహ నిశ్చయమే కావచ్చును!

అమర—బాబాజీ సర్కార్! నాదొక చిన్నసంశయమున్నది.

చ. జలముల గాలిలోఁ జదల సంగరమాఁ గనరానిభూతముల్
కలఁబడి పోరుసల్పఁ గలకాలమువచ్చు నటంచు నెవ్వరో
పలికిరి మున్న పూర్వపు నిబంధనలం గొనఁగొత్తపద్ధతిఁ
దలపడు శత్రుఁగెల్చుటెటు? ధర్మము కాలముఁ బట్టిమాఱదే. 95

ప్రతా—అవును. రాజులంబట్టి ధర్మము మాఱుచుండును. కాలముంబట్టి రాజు ప్రవర్తింపవలయును. ఇట్టి విపమావస్థలం దనుష్ఠించుటకుఁ గొన్ని ధర్మసూక్ష్మములు పూర్వశాస్త్రములయందే గలవు. మాటువరుసకు దయ యందఱిమానవులకు

కుండవలసిన సామాన్యధర్మముగదా! అట్లు యుద్ధభూమిలో నొకయోధుఁడు తనచేఁజిక్కిన శత్రునియెడ దయఁజూపి విడిచిపెట్టవచ్చునా.

అమర—ఎంతమాత్రము విడిచిపెట్టరాదు. అదియేమి? బాణభట్టారకా! క్రొత్తవార్తలను వినిపింప వచ్చుచున్నట్లున్నది.

బాణ—(ప్రవేశించి)

చ. కటకట! మిత్రమా! ఖలుఁడు కాళ్ళపయింబడె నంచు నేలయు
క్కటికముఁజూపి ప్రోచితివి? కాలభుజంగము వాఁడు కాఁటువే
యుట కెదలంచు; ప్రాణముల నోమిన వీరణధర్మ మెంచెనే
కుటిలమతిన్ వధించి తరుకొంటివి వింతగురంత మింతలో. (౯)

అట్టి దుష్టబుద్ధిపట్టునను సనాతనరణధర్మము లోచించుట! అయ్యో! చేఁజిక్కిన దేశద్రోహిని విడిచిపెట్టి యెంతకట్టిపొరపాటు చేసితివోయి!

అమర—కవిశిరోమణీ! వార్తలేమి? ఎవనిఁగూర్చి మీ రట్లువిచారించుచుంటిరి?

బాణ—అయ్యో! మనజయసింహునిమాటయే. చేతఁజిక్కిన మానసింగుని విడిచిపెట్టి మీఁదుమిక్కిలి ఆ దుష్టుఁడు చేసిన మాయోపాయముచే నుదయపుర కారాగారమున నిప్పుడు ప్రాంతకాఁపై యున్నాఁడఁట.

ప్రతా—ఏమీ! జయసింహుఁడేనా? ఎట్లు? మోహినియేమైనది?

బాణ—ఇదిగో! అతఁ డుదయపురమునుండి తనపెంపుడు పారావతముచేఁ బంపిన స్వహస్తలిఖితమగు నీయుత్తరము దిలకించిన యావద్వృత్తాంతము స్పష్టమగును.

ప్రతా—(పుచ్చుకొని చదివి నిట్టూర్పుపుచ్చి) ఆహా! ఇట్టివంచన మునుపు పుట్టినవారిలోఁగాని యింకముందు పుట్టఁబోవువారిలోఁగాని యుండఁబోదు. సరి సె దైవమున్నాఁడు. కాని మిత్రమా! బాణభట్టారకా! ఇందుఁ దుదిని లిఖింపఁబడిన గుప్తపేటికావృత్తాంతము సాంతముగాఁ జదివి చూడుము. (ఉత్తరమిచ్చును.)

బాణ—(చదివి వూరి) కులవృద్ధగురుణమస్ల్లు శాసనము చున కతిక్రమింపరానిది. ఆ పేటికయం దేదియో యమూల్యవస్తు వుండఁబోలును.

ప్రతా—అమూల్యము కానీ! కాకపోనీ! అతనిశాసనమే మనకమూల్యము. కావున మనమిప్పుడే తదీయదేవాలయమునకుఁబోయి యక్కడ నిక్షేపింపఁబడి యను పేటికందీసి యుదయపురమును సాధింప నేఁడే దాఁడివెడలవలయును. ఇప్పటికి మనవశమైన కమల్ మియర్ గోగుండా మొదలగు దుర్గములను భద్రముగా

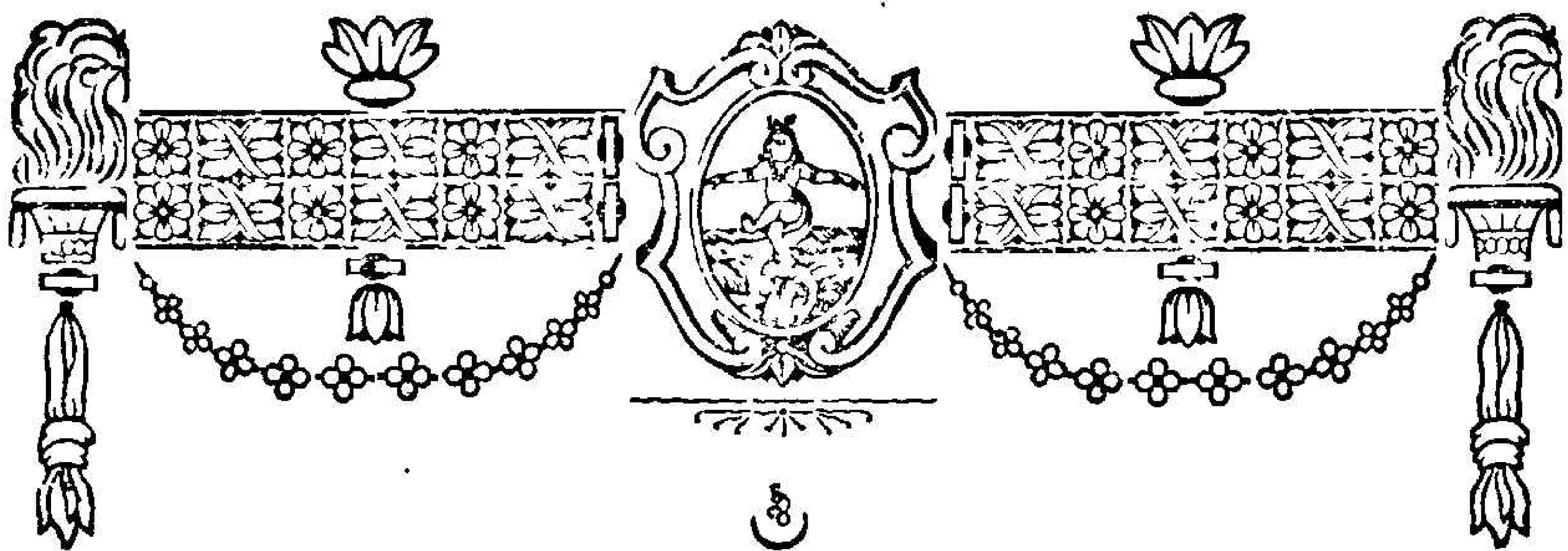
రక్షించుటకుఁ దగినయేర్పాట్లు చేయవలయును. అన్నట్లు చెప్పుచుంటిని. మన రసపుత్రదండనాయకు లందఱు దండయాత్రకుముందు ప్రచండరిపుకాండ ఖండన దోర్దండయగు నా చండికామాతయందును ఈ నాశాసనమతిక్రమింపమని శపథము చేసి మఱియు జైత్రయాత్రకు బయలుదేఱవలయును.

సీ. క్ష్మాభర్తయేనియు గడ్డిమెత్తనగాని
మృగత్వమునఁ బవ్వళింపఁ జనదు;
పుట్టుభోగము నేలఁ బూరియుంటనెగాని
శ్రేష్ఠహర్మ్యమున వసింపఁ జనదు;
కోటీశుఁడైన మానులవిస్తరినెగాని
హేమపాత్రను భుజియింపఁ జనదు;
దర్పోద్ధతుఁడును గ్రిందుగ దువ్వుగాని
క్రొవ్విన మీసము లెగదువ్వఁ జనదు;
గీ. మగటిమికిఁ బుట్టినిల్లయి మనఁగఁగన్న
తల్లి మేవాడ కనుపువం దగసిచిచ్చుఁ
బెట్టుచున్నట్టి శత్రుల పేరుమాపి
తిరిగి చిత్తూరుకోట సాధించువఱకు 97

ఇదే మదీయశాసనము! మనయోధుల కందఱికిం దెలియఁజేయుము.

(అందఱు నిష్క్రమింపఁ దెఱవాలును.)

శ్రీ

రాజపుత్ర తేజఃపుంజము

(రాణా ప్రతాప్ సింగ్)

పంచమాంకము.

1. రంగము — ఉదయపురదుర్గము నందలి మైదానము.

[ప్రతాపసోదరియగు కమలాబాయి చిత్రకారిణీవేషమునఁ గొన్ని పటములతోడను చిత్రలేఖనసామగ్రితోడను ప్రవేశించును.]

కమలా — పటములమ్మా పటములు! చక్కదనాల పటములు! ముద్దుముద్దుపటములు ! ముద్దుగారుపటములు ! * * * * * * *

(తనలో) ప్రస్తుతము కోటలోఁ బ్రవేశించుటకు నాకీవేషమే తగియున్నది. బాణభట్టు నాతోఁ జెప్పినమాటలే యిందన్నిచోటుల వినవచ్చుచున్నవి. ఒక్క మోహిని నేకాదఁట; జయసింహునిగూడ బంధించి యిందుకొనితెచ్చిరఁట. సరే దుర్గముసమీపించితినిగదా! ఈవేషమున నిందుఁజొచ్చి నేర్పుమై వచ్చిన పని సాధింపవలయు. (కొంచెము పరిక్రమించి) ఆహా! ఇది మాయుదయపురపుఁ గోటయేనా, ఆచూపట్టునదియేనా, ఉదయసాగరము! ఇప్పుడు నేనడచుచున్న వేనా చిన్ననాఁడు మే మాటపాటల వినోదించిన ప్రియదావనవాటికలు! ఆముచ్చటలును ముఱిపెములును నిప్పుడు కలలైపోయినవిగదా!

సీ. వఱలు సింకను బాగ వచ్చుచున్నట్టి యీ
చోట మాగిజైనగూటి పొయ్యె,
అదె మాపికిలిందఁ దా నగరు శిథిలమయ్యెఁ
బ్రియమైన మాబొమ్మ పెండ్లిపీనె,

ఉన్నవింకను పట్టియూఁడల సందాను
లీల మేమూఁగిన డోలిక లవె,
జీర్ణింప దింతకుఁ జెఱువుగట్టున బొమ్మ
కొలువుంప వేసిన కుంజశాల,
చేడెలంగూడి విరిబంతు లాడితి మట
మదమరాళంబులకు నడ ల్నేర్పితి మిట
కాన నగు నేటికిని గను ల్గప్పినట్టు
లాటపాటలు మాచిన్ని నాటివెల్ల.

అదిగో! ఆపొగడచెట్టుక్రిందనున్న స్ఫటికశిలావేదికపై నిద్దఱు ముద్దియలు మాటలాడుచున్నట్లున్నది. వారే యొకవేళ మోహినీచంద్రికళలై యుందురేమో! ఇఁక నావేషము వినికిరిచేయవలయును. (పైకి) పటములమ్మా! పటములు! చక్కదనాల పటములు! ముద్దునుపటములు! ముద్దుగారు పటములు!

ఉ. చిత్రముల న్రచించుదును జీవకళ ల్పచరింతుఁ జిత్రపుం
బత్రములం దపూర్వమగు భావములం బ్రచురించుపట్ల నా
చిత్రము కృత్రిమంబొ నిజజీవియొ నా భ్రమియింపఁ జేయునున్
చిత్రకళాభిమానలగు చేడెలు నాపనిఁ జూచిమెచ్చఁడీ! 99

(పూర్వోక్తరీతిని మోహినీచంద్రికళలు విశ్రమించి యుందురు.)

చంద్రికళ—రాజపుత్రీ! మోహినీ! ఎప్పుడును విచారమేనా! నలుగురితోఁ గలసి మెలసి కలివిడిగానుండు నీముద్దుమొగము చూచి యానందించు భాగ్య మిఁక మాకుఁ జేకూర్పఁదలఁచుకో లేదఁటమ్మా! ముద్దుగుమ్మా!

చ. కనులకు రాణివాసమఁట కప్పెద వెప్పుడు బాష్పపూరదెరణ్
వనితరొ దృష్టిపాటునఁట వంచినయానన మెత్తవెప్పుడున్
వినవను బల్కవు న్నుడుల వీనులకుం జవిగానివారమే
మనముననున్న నీవెతలు మాకెఱిఁగించినఁ గొంచెమౌను వే.

కమలా—(దూరమునుండి తనలో) ఆ! అది తప్పక చంద్రికళయే! ఆభోగపు తోఁట యిది! ఏదీకత్తి! దీనికత్తుకను త్రెంచి తత్తునియలు చేసిఁగాని నాచిత్తము

స్పష్టపడదు. ఆదినమున- నాజీవితకాలములో మణిపురాని కుమ్రోజను అనుద్దిశ మున-నీతోత్తు నన్ను వంచించుట కెంతయు క్తిచేసినది. అమ్మాయని పిలుపులే కుండ నాగు ప్తఖడ్గముచే దీని నిప్పుడ నఱికివేసి యుందును గాని దీనిమూలమున నింకను గొన్ని రహస్యములు తెలిసికొనవలసియున్నది. మరల నేనిలా మాట లాడుచున్నది.

చంద్రి—అమ్మచెల్ల! ఉల్లాసముగా నుండరావటే! నీవెంతదిట్టరివే! నీకెంతపట్టుం దలయే! పదిం బది మేమెంతబతిమాలుకొనినను బెదరికదపిన ఫున్నెమునం బోవు! అదియేమి యపురూపమోగాని విరిబోణీ! నీపలుకే మాకు బంగారమగు చున్నది! ఉల్లాసముగా నుండవే! తల్లీ! మాకోరిక చెల్లింపవే!

మోహి—నా యుల్లాసమెచ్చటనుండి వచ్చును!

ఉ. పుట్టితి నీయిం న్నొకటం బొందఁగనీవని ఘోరపట్టికన్
గిట్టనివానికై వడి లిఖించె విరించి సృజించినప్పుడే
బిట్టువిచార మిట్లనుభవించుటె నాపని మీర లూరకే
తిట్టిన నేమి లాభమగు దిట్టరినే గను మొండికట్టెనే 101

చంద్రి—అబ్బా! ఎంతనిస్పృహత్వము! బిడ్డా! నీవిచారముపోవు నుపాయము చెప్పెద వినుము.

మోహి—అది మీవలనఁగాదు.

చంద్రి—మావల్లననఁగా స్త్రీజాతివలన నని నీయుద్దేశము కాంబోలు. పోనీ! మావల్లఁ గాకున్న నీకొఱకు వల్లనగువారి కాళ్ళనే పట్టుకొందుములే.

మోహి—అది మనుష్యమాత్రులవలనఁగాదు.

చంద్రి—ఓహో! అల్లా! ఒకవేళ నీవిచారము మేమే పోఁగొట్టఁగలిగినదో!

మోహి—మీరస్తు లతిమానుషములే!

చంద్రి—ఒప్పుకొందువా?

మోహి—ఓ! తప్పక.

చంద్రి—సరే! ఎప్పుడో యొకప్పుడు; ఇప్పుడన్న నిప్పుడు కాదు సుమా నీదుఃఖము పోఁగొట్టుట మాపని. అదియేమి? జయసింహుఁడిటువచ్చుచున్నాడు! కారా గృహమునుండి యెవరువిడిపించిరి చెప్పుమా!

మోహి—(వికసితముఖియై) ఎక్కడ? ఏవైపున?

చంద్రి—మాంచితివా! ఎంతలో వింతమార్పు నీమొగమునందుఁ గన్పట్టినదో! ఈ నిమేషమున నీస్వాంతమున నిసుమంతయైన వంతయున్నదని యెంతటిబుద్ధిమంతుఁడైనఁ జెప్పఁగలఁడా!

మోహి—సరే! బాగున్నది! మీ కెక్కసక్కెము లాడుట కమ్మరుఁ జిక్కిన మేఁకను నేనొక్కతె నిక్కడఁ జిక్కితిని. మిమ్మనం బనియేమి?

చంద్రి—ఎక్కసక్కెములు కావమ్మా! అదిగో చూడుము. ఎవ్వరో వచ్చుచున్నారు దూరముగా నుండుటచే పోలికపట్టనేరక జయసింహుఁడనుకొంటిని. నామాట బూటకమేమో అటుచూడుము! వారిటే వచ్చుచున్నారు.

[అంత కమలాబాయి ప్రవేశించును.]

కమలా—(తనలో) వీరు తప్పక మోహినీచంద్రికలే. సమీపించి వీరితో నెల్లఁగా స్నేహముచేసెదను. వారిప్పుడు నావైపుననే చూచుచున్నారు. ఇఁక నా వేషము వినికిరిచేయవలయును.

మ. కొనరండో! కొనరండు సుందరులు! కోకొండ దద్భుతా లద్భుతా
లనుగొన్నట్టివె కల్కి రేమూనట్టులుండం గానాబడును, బల్కరిం
చిన మాటాడెడు నట్లు తోచునవి యా చిత్రాల చిత్రాలు ను
ద్భుతమై యొక్కరి మేము కొనుడు మహావద్భు న్నచ్చుగు న్నట్టిచో.

చంద్రి—ఎవరమ్మా నీవు! ఏమి విక్రయించుచున్నావు?

కమలా—పటములమ్మా! పటములు! ముద్దినుసుపటములు! ముద్దుగారుపటములు! నేనొక క్షత్రియపుత్రిని; చిత్రలేఖనము నాయభిమాన విద్య!

చంద్రి—ఇటురమ్మా! కూర్చుండుము! ఏవీ! నీయొద్దనున్న పటములు! మంచి మంచివి తీసి చూపుము. కృష్ణుని బాలక్రీడలు, జలక్రీడలు, రాసక్రీడలు, గోపికా వస్త్రాపహరణము, కాళీయమర్దనము.

కమలా—ఉన్నవి. కాని మీబోటివారుంపించఁ దగినవి యంతకన్న మంచివి గలవు.

మోహి—రసపుత్రపౌరుషమును దెలుపు చిత్రఫలకము లేమేనియుంగలవా?

కమలా—లేకేమి? లెక్కలేనన్ని గలవు! చిత్తగింపుఁడు.

సీ. ఉంచుఁడీ దీని సంయుక్త పృథ్వీరాజు
ఘోరిపైఁ బడిదండ వైచుపటము,

కనుఁ డిదే పద్మినీకాంత యంతఃపుర
స్త్రీలతో నగ్నిఁ జొచ్చిన పటంబు,
ఇదె కనుం డక్బరు నెదిరి వీరాబాయి
విభు విడిపించిన వింతపటము,
కొనుఁ డిదే చిక్కలింగని మొఘలుల పీరకఁ
కణములు మనవారు కొనినపటము

ఎలమి నభిమన్యుఁ డెల్పుఁడౌ నేకపుత్రి
మృతివినియుఁ బోరు దుర్గావతీపట మిదె,
అదె హమీరురాణు, బప్పరాయం డితండు,
తనయుఁడే దీని సంగిరాణా యితండు. 103

చంద్రి—ఆహా! ఎంతచక్కఁగా నున్నవమ్మా యీపటములన్నియు- తరుణీ! ఇవన్ని యు నీవు వ్రాసినవేనా?

కమలా—ఆహా! ఇవన్నియు నేనువ్రాసినవే. వలసినచో జనానావారు నావిద్య నిప్పుడ పరీక్షింపవచ్చును.

తే. గీ. ఎంచి నొకనూఱు చూచిన నొక్కరూపు
మానిసియెగాని జంతువేగాని దేని
నైనఁ జిత్రింపఁగా నేర్తుఁ భాగ్యశీలు
భావములు కూర్పఁగా నేర్తు పటములందు. 104

చంద్రి—ఏదీ! చూతము! నీశిల్పకళానైపుణ్యము! ఇదిగో! ఈఫలకముపై మా రాజపుత్రి చిత్రము లిఖింపుము! ఇందు నీపనితనము చూపింపుము.

కమలా—(పుచ్చుకొని మోహినీపటమును వ్రాసి) చిత్తగింపుఁడు.

చంద్రి—(పుచ్చుకొని పరిశీలించి) హాయి! హాయి! చిత్రలేఖనమున నెంతనేర్పరివమ్మా నీవు!

తే. గీ. నలువమోముల వసించి జీవుల సృజించి
క్షణములో ప్రాణములు పోయు శారదవలె

కలముఁ గుంచెయుఁ గొని యరగడియ మాకు
మోహినిని వ్రాసితివి జగన్మోహనముగ. 105

సుందరీ! నీ చిత్రకళాకౌశల్యమెంతయుఁ బ్రశంసనీయము. కాని నాదొక్క కోరిక కలదు. మా రాజకుమారి చిరకాలమునుండి దురంతచింతాకులస్వాంతయై యున్నది. ఆమె చిత్తము రంజింపఁజేయుటకై నీవు వేఱొకరి చిత్తరు విందుఁ బొందుపఱచినంగాని యిది పూర్తి కానేరదు.

కమలా—ఎవరి చిత్తరు విందు హత్తింపనగును?

చంద్రి—ఎఱుఁగుదువుగదా! సాళుంబ్రాధీశ్వరుండగు జయసింహకుమారుని. ఆకుమారవీరుని యాకారము లేక యీ చిత్తరు వీమె చిత్తము నాకర్షింపఁజాలదు.

మోహి—చాలు! చాలు! అవి నిశ్చయముగా మీ మనస్సులందలి కోరికలు.

కమలా—నొచ్చుకొనకుండమ్మా! హాస్యమాడినంతమాత్రనే యాగ్రహింతురా?

చంద్రి—ఔవిదా! హాస్యమునకుఁ గాదు. మీ రాజయసింహు నెప్పుడైనఁ జూచి యుంటిరా?

కమలా—చూడకపోవుటేమి? ఆతఁడు రసపుత్రవీరకంఠీరవుఁడగు జయమల్లుని పుత్త్రుఁడు. మా బంధువర్గములోనివాఁడు. ఇదే చిత్తగింపుఁడు. ఆతని చిత్తరువుగూడ ప్రస్తుతము నాయొద్దనున్నది.

చంద్రి—నాకెప్పుడు నాతనిఁ జూచుభాగ్యము లభింపలేదు. చక్కనివారిలో నెల్ల చక్కనివాఁడనియు, మగటిమికిఁ బుట్టినిల్లనియుం జెప్పుకొందురు. అయినను చూపుఁడు. చిరపరిచయము గలదగుట మా మోహినియే విమర్శింపఁగలదు.

కమలా—ఇదే తిలకింపుఁడు. ఇదివఱకు చూడకున్నను లోచనపర్వముగ నీ విగ్రహముం జూచి యభినందింపుఁడు.

చంద్రి—(చూచి యాశ్చర్యముతో) ఆహా! ఎంతచక్కని యందకాఁడు. బ్రహ్మసృష్టిలో నిట్టి సర్వాంగసౌష్ఠవాకారులున్నారా యనిపించుచున్నది. బిడ్డా! మోహినీ! రావే! చూడవే!

మోహి—(చూచియుఁ జూడనట్లు చూచి చంద్రికయం దసూయాభావము సూచించుచు.)

చంద్రి—ఆహా! ఏమి యీ యద్వితీయసౌందర్యము!

శా. ఆకర్ణాంతదృగంతముల్ కనులు కార్యాసక్తి సూచించు న
స్తోకంబైన విశాలఫాల మెఱిఁగించు న్బుద్ధి సంసిద్ధి దో

ర్వ్యక్రోచంబయి యుబ్బు పతకము నమౌత్కంబు లతియుం దోఁచు సు
శ్లోకా జానుభుజద్వ్వమే తెలుపు నిచ్చో పీనిశౌర్యోన్నతిన్. 105

బిడ్డా! మోహినీ! రావే! అనుభవింపవే కన్నులు గలిగిన ఫలము.

మోహి—(తనలో) అబ్బా! ఆపవిత్రచరిత్రుని చిత్రఫలక మీయపాత్రురాలిచేతం జూచుటకు నాకెంతయుఁ గష్టముగానున్నది! ఏమిచేయను!

చంద్రి—బిడ్డా! రావే! ఏ మాలోచించుచుంటివి! పోనీ! ఈదివ్యమంగళవిగ్రహమాత్రఁ డగునో కాఁడో చెప్పనైన చెప్పుము.

కమలా—(తనలో) ముద్దుగారు నీనిద్దంపుటందకానిం జూచి యీపడపు విద్దియల లొద్ద కద్దియో దుర్బుద్ధి యంకురించినట్లున్నది. విజమునకు నేనుఁ బొరపాటే చేసితిని. కానీ! ముందుసంగతి యాలోచింపవలయును. ఇదియు నొక మేలుకొఱకే వచ్చినదేమో! కుక్కకాటునకుఁ జెప్పుదెబ్బయనునట్లు మోసమునకు మోసమేగదా ప్రతిక్రియ! ఎట్లయిన జయసింహుని కారాగారవిముక్తుం గావించుట ప్రస్తుతకరణీయము. (పైకి) అమ్మా! ఇది తప్పక జయసింహుని చిత్తరువే. మీకనుమాన మున్నయెడల నాతని మీ రెప్పుడైనఁ జూడఁదటస్థించినచో స్థిరపఱచుకొనవచ్చును.

చంద్రి—ఎప్పుడో యననేల? ఇప్పుడాయనయీకోటలోనే చెఱసాలలోనున్నాఁడు. పోయి చూతముగమ్మా. చిత్రకారిణీ! నీవు మాకోటలో పదిపూఁటలు లాగవలయును జుమా! దయయుంచి నాప్రార్థనచెల్లింపుము. మనము కలిసికొనిన వేళాపిశేష మేమియో నిన్ను వీడ మన సొప్పకున్నది. మోహినీ! నీవును వత్తువేమో రావమ్మా చిత్రపటపరీక్షకు.

మోహి—నేను రాను. వీరపురుషుల నట్టియవస్థలోఁ జూచుట మర్యాదకు విరుద్ధము.

చంద్రి—అబ్బా! ఏమిమర్యాద లెఱింగిన దానవమ్మానీవు!

కమలా—మర్యాదల మాటకుఁ గాదుగాని—

తే. గీ. పంజరంబునందు బంధింపఁబడిన కృశగు
సింహమును జూడ నాస్తనస్థితి తెలియునె;
అట్టి చెఱనున్న జయసింహుఁ డెందు నిపుడు
చిక్కి సగమాట కలరూపు చిక్కుటెట్లు? 106

అందుకుఁ గాఁబోలు నీమందయాన సందేహించుచున్నది.

చంద్రి—ఓ చిత్రకారిణీ! నీవు మిగుల సమర్థురాలవగుటచే నొకరీతి ముందరికాళ్లకు బందము వేయుచు నింకొకరీతి నీమె యవినయమును సమర్థింపఁ బ్రయత్నించుచున్నావు. కాని జయసింహుఁ డెంతమాత్రము కారాగారవాసముచే చిక్కి సగమై యుండఁడు. నిర్బంధ మతఁ డీమోహినికొఱకుఁ గోరి తెచ్చుకొనినదే. ఒకవేళ నిదివఱకే యువజనమనో మోహినియగు నీమోహినికిఁ జిక్కి సగమైనఁ గావచ్చును.

మోహి—ఔనౌను. అందుచేతనే! ఈచిత్రఫలకముం దిలకించిన తోడనే నాయొడలు పులకించినది. తొలిజవ్వనంపుఁ బ్రాదుర్భావమంతయు నొక్క బెళుకున గులకరించినది. మంచిచెడ్డల నెంచక యాతనిఁ బలుకరించుటకై యున్నపాటునఁ బరువెత్తుచున్నాను.

చంద్రి—చిత్రకారిణీ! వింటివా! ఈకొంటెపిల్లతుంటరిమాటలు! ఇటువంటిమాటలు వినిన లేనివారికైనఁ బుట్టుకొనివచ్చును. అగునా కాదా?

కమలా—పోనిద్దురమ్మా! పసిబిడ్డ! ఈమెమాట లోకపట్టా?

చంద్రి—(మోహినికి వినిపించకుండ) పాపము! పసిబిడ్డ! పాలుత్రాగుచున్నది. ఇటువంటివారే చూచుటకుచుంచులు, చేయునవి పందికొక్కు చేష్టలు! రమ్ము! పోదము. (ఇరువురు పోవుచుండఁగా గులా మెదురుపడును.)

గులాం—సలాం! సెంద్రికళాదేవీగార్కి చోటాసర్కార్ గులాఁనోటితో సలాం సేసీ హుకుం సేసేది యేమంటే.

చంద్రి—చుప్ (చెప్పవద్దని సైగచేయును.)

గులాం—ఈవుత్తరాం మే సూసికోండి.

చంద్రి—(ఉత్తరము చూచుకొని) ప్రభువునా రిప్పుడే ప్రమదావనమునకు వచ్చినచో దర్శనము చేసికొందునని చెప్పుము.

కమలా—(తనలో) సరే! ఈత్రాగుఁబోతుగూడ నిక్కడనే యున్నాడా! మోహిని విషయమై మఱింత కనుగలిగి ప్రవర్తింపవలయును. ఏవెఱవుననైన జయసింహుని విడిపింపఁ బ్రయత్నింపవలయును. ఈభోగపత్రతోత్తేఁ రెయా యాయుత్తరము మిక్కిలి గోప్యముగా దాఁచుచున్నది. ఒకయుక్తిఁ జేసి దానియందలి సంగతు లెఱింగెదఁగాక. (పైకి తీవ్రపాటతో) అయ్యో! నవయామున కొకకాగితపుముక్కయైనఁ జేతఁజిక్కకపోయినదిగదా!

చంద్రి—ఏమీ? నీకేమి కావలయును?

కమలా—ఏమియుఁ గాదమ్మా! చిన్న కాగితపుముక్క! నేత్రపర్వమగు దృశ్యమొక్కటి యిక్కడ దృగ్గోచరంబయినది. దానిని జిత్రించుట కొఱక చిన్న కాగితపుముక్క గావలయును.

చంద్ర—ఇదే గైకొనుము. ఇందు మిక్కిలిఁ గొంచెమే చోటు కలదు. నీపనికిఁ బనికి వచ్చునేమో చూడుము.

కమలా—చాలునమ్మా! ఏమాత్రమున్ననుఁ జాలును. జ్ఞాపకార్థము దిక్ప్రదర్శనముగా నొకించుక గుర్తుంచుకొనుట కున్నంజాలును. అది మీయుత్తరము కాఁబోలును ఏమైనరహస్య—

చంద్రి—నీయొద్ద మాకేరహస్యములును లేవు. ఇంక నొకనిమిషములో నామనస్సె నీయొద్దఁ బెట్టఁదలఁచుకొన్నాను. నీయెడ నాకు దాపఱిక మేమిటమ్మా! మనము కలిసి యొకదినమైనఁ గాకున్నను చిరకాలపరిచయులకన్న మిన్నయగు స్నేహము కలిసినది. అది వేళావిశేషమో లేక నీముఖమునందు సహజముగాఁ గన్పించుచున్న ప్రసన్నవశీకరణశక్తుల ప్రభావమో కావలయును.

చ. పసగలమాటలే యెరు నవశ్యను వశ్యను సేయుమంత్రముల్
మిసమిసలాడుచూపులె నిమేషములో ధృతిఁ బాపు మాఁపులౌ
మసియనుగుంచెయే విధికి మాఱుగ సృష్టియొనర్పఁ జాలు, నీ
రసనను వాణియుం గనుల లచ్చియుఁ గేల విరించి యొప్ప రే!

అదే జయసింహుఁ డుండు కారాగారము సమీపించినారము. నీకొక పరమరహస్యము చెప్పెదను. నీకడుపునఁ బెట్టుకొని నాకిందులోఁ జేతనగు సాయము చేయుదునని నా చేతఁ జై వేయుము. (చేయి జాఁచును.)

కమలా—మావంశీయుల నోటిమాటయే ప్రమాణము. తెలియనియంశములో ముందుగా మాటయిచ్చి యొట్టుఁబెట్టుకొనఁజాల.

చంద్రి—అయిన నిన్ను నేనెట్లు విశ్వసింపఁగలను ?

కమలా—విశ్వసింపకున్నఁ బోనిండు. నాతో నట్టిసంగతులే చెప్పకుఁడు. మీకేమి బందెయా బలవంతమా !

చంద్రి—సుందరీ! క్షమింపుము. నాకడుపులోని యోచన యిది. (చెవిలో నేమియో చెప్పి) ఇందులో నీసహాయ మపేక్షించి యుంటిని.

కమలా—సరియే! ప్రయత్నింతము. కాని నేను చెప్పినట్లు మీరు వినవలయును. మీకోట

లోని పరివారము కొద్దిదినములు నాచెప్పు చేతలలో మెలంగునట్లు సర్వదుం బాలాయగు హుకుమొకటి నాకు దయచేయింపవలయును. * * మఱచితి మఱియొక్క మనవియున్నది. అగత్యమైనయెడల మనపనిలో సహాయము చేయుటకు త్రికాలవేదులగు పెద్దలు మాగురువుగా రొకరున్నారు. పనిపడినప్పుడు వారినొక్కపరి యిచ్చటకు రప్పించుటకు నాకనుజ్ఞ దయచేయింపవలయును. నావి హిరణ్యాత్మవరము లనుకొందురేమో ముమ్ముందు నాసంగతి మీకే తెలియఁగలదు.

చంద్రి—నీవేమిచెప్పిన నదిచేయుటకు సిద్ధముగా నున్నదాన. అగ్నిలో దిగుమన్న దిగియెద. నీటిలో మునుకుమన్న మునికెద. ఎట్లో కార్యముమాత్రము సాధింపవలయును. చూచితివా! ప్రస్తుత మీయుదయపురపుఁగోట నావశమైయున్నది. నేను నీవశమై యున్నదాన.

కమల—సరియే శక్తివంచనలేకుండఁ బ్రయత్నింతము. వీరు ముఁదునడువుఁడు. (తనలో) అబ్బా! ఈపడఁతి కడుఁపులో నెంత తలకుమించిన యోచన కలదు. కానీ! దీనికిఁ దగినప్రాయశ్చిత్తము చేయింపకున్న నేను కమలనే కాను. ఈతార్పుగత్తె నాఁడు నన్నువంచింపఁ దననేర్పు చూపినదిగదా! నేఁడు దీనిని వంచింప నానేర్పు చూపించెద.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

మోహి—(వ్యాకులచిత్తముతో నుద్యానవనమునందలి యొక వేదికపై విశ్రమించి) హా! పరోపకారపరా! స్వార్థత్యాగశీలా! జయసింహకుమారా! మందభాగ్యురాలనగు మన్నిమిత్తమున నీవెంతటి విపత్తులకుఁ బాత్రుఁడవగుచున్నావు! అక్కటా! నాదెంతపాపిష్ఠిజన్మము. స్వకామ్యసంతుష్టికై నీయట్టి లోకమాన్యోత్కృష్టచరిత్రులఁ గష్టములంగూర్చి దేశమునకుఁ గలసిరాని మహారిష్టములను దెచ్చిపెట్టుచున్నదాన. ఏయుపాయము చేతనైన నాయీదురదృష్టపు జన్మముం దుదముట్టించిన లోకమునకు మేలుచేసినదాన నగుదును.

(నిష్క్రమింపఁ దొరకొనును.)

రంగము—రత్నపూరుకోట.

[ప్రతాపుఁడును బంధుమిత్రులును ఉచితాసనములపై విశ్రమించి కార్యాలోచన సేయుచుందురు.]

పృథ్వి—మిత్రమా! ఇం దాశ్చర్యమేమున్నది! ఖద్యోతకాంతివలె పాపముప్పటప్పట తాత్కాలికానందముం గూర్చుచుండినను తుట్టతుదకు దానిఫలముఁ గట్టికుడుపక మానదు.

చ. పొలుపఱి యెవ్వ రెల్లు చెడిపోయిరనేమి! స్వకీయకార్యముల్
సులువుగనైనఁ జాలు ననుచుం బలుకొంపలు గూల్చెవీఁడు; వ
ర్థిలఁగలఁడే! కృతంబెఱుఁగు దేవుఁడు లేడెయొకండు; నూఱుగో
వులఁ జెడదిన్న రాపులుఁగుఁ గూలుఁగదె తానొక గాలివానకున్.

బాణ—అభిమానహీనుండును, ఆత్మగౌరవశూన్యుండు నగు నామానసింహున కీదెబ్బతోఁ బూర్తిగా శృంగభంగమై యుండనోపు.

అమర—స్వకార్యసిద్ధికై నిరంతరదుర్వ్యాపార పరాయణులగు నట్టివారి కిట్టిశృంగభంగముల వలన బుద్ధిరాదు. శిరశ్ఛేదమే వారికి బుద్ధిచెప్పుమార్గము. ఇంతకు వాని కిప్పుడైన శృంగభంగ మేపాటి?

బాణ—ఇంకేమిగావలయును! కమలామానభంగ- (నాలుకఁ గఱచుకొని) నాటి కుష్రోజు ముచ్చట యట్లు పరిణమించెనుగదా! నేఁడు కుమారుని రాజ్య మిప్పించవలయునను ప్రయత్న మిట్లయ్యెనుగదా! అన్నట్లు చెప్పమఱచితి. కుమారియిప్పుడు మతిచెడి మానసింగు కనుపడిన నఱికివేయుదునని యుఱికిపడుచున్నాఁడఁట.

ప్రతా—కారణము?

బాణ—తనసోదరి నర్పించునపుడు మానసింహునకు నక్బరునకు రహస్యపుటొడంబడిక యొండు జరిగియుండెనఁట.

ప్రతా—అది యేమైయుండునో?

బాణ—తనభాగినేయునకే భవిష్యద్భారతరాజ్య మిప్పించవలయునని.

పృథ్వి—ఆషరతుమీఁదనే యోధాబాయి యక్బరుం బెండ్లియాడుట కంగీకరించెనని వదంతి.

బాణ—ఇప్పుడక్బరు తనయనంతరము సలీమునకు రాజ్యమిచ్చివేయుటకు నిశ్చయించుటచే నామె యాశ లెడుగంటినవిగదా ! అందుచే నామె విషము తిని మరణించినది. తనతల్లిచావునకు మేనమామయే కారకుఁడని మానసింగుపై కుమారుఁ పగఁబట్టియున్నాఁడు. సలీమున కీదు స్తంత్రిమెట్లో తెలసినదఁట. ప్రస్తుతము విజయలక్ష్మి తనయెడ పెడమొగము పెట్టుటచేఁ దాను పాదుషా దయ కెక్కఁడ దూరస్థుఁడగునోయని వేదేవతలకు మ్రొక్కుచున్నాడు. అంత కన్నఁగానక బ్రతికిన మానసింగున కింతకన్న శృంగభంగ మే ముండును.

ప్రతా—సరియే! ఇవియన్నియు మనకనుకూలములే. కాని యింతతో ప్రతాపుఁడు సంతుష్టిపొందఁ జాలఁడు.

గీ. ఉదయపురమును సాధించి పిదప మాన
సింగు సాగరజీల నశింపఁ జేసి
తురక పురుగుచు చిత్తూరు త్రొక్కకుండఁ
జేసినంగాని సుఖనిద్రఁ జెందుకెట్లు ! 109

పృథ్వి—ప్రభుచంద్రమా! తమరిక నట్టి చింతాందోళన మానవవసరములేదు. అట్టికాలము సమీపించియేయున్నది. సాగరజీ మానసింగులును సలీమును ప్రస్తుత ముదయపురముననే యున్నారు.

అమర—అయ్యలారా ! నాకొక యాలోచన పొడకట్టుచున్నది. మానసింహుఁ డిపుడు స్వబలంబులతో, మనరాజ్యములో నున్నాడుగదా! ఇయ్యదనున మనదళంబులఁ గొన్నిటివాని రాజ్యముపై కంపిన—

చ. మన మిపుడే రహస్యముగ మార్గమునం జయపూరుకోటలం
గొన మనసేనబం బనిచి కోట్లలసేసితిమేని మానసిం
గునకును బుద్ధివచ్చు కలకొంత్రవ్యాష్ఁగున్ బలమూకు కుక్కకా
టునకును జెప్పుదెబ్బనుఃటుల్ సరిపోవును వానిచేఁతకున్.

బాణ—దేవా! చిన్నవాఁడైనను చిరంజీవిచెప్పిన యాలోచన కమశ్లాఘనీయము. దేవర యనుజ్ఞ—

ప్రతా—అనుజ్ఞ కభ్యంతరమేమి ? చిరంజీవి రహతూయదళంబులతో జయపురదండయాత్రకు నేఁడే బయలువెడలవలయును. పృథ్వీరాయలు నిజవాహినీసమూహముతో నిందే నిలిచి రత్నపూరుమర్గము రక్షించుచుండవలయును. కవిశిరోమణి

యు మేమును శిశోదియాబలంబులతో స్వయముగా నుదయపురదండయాత్ర నడపింతుము. రేపుదయమే ప్రయాణము. ఈమా ఉదయపురదుర్గము సాధించి కాని తిరిగి రాఁ దలఁచుకొనలేము.

పృథ్వీ—రాణావారు సిద్ధసంకల్పు లయ్యెదరుగాక.

బాణ—ఆర్యా! పృథ్వీరాయా! అనుమానమేల? అప్పుడే మన కుదయపురము స్వాధీనమైనట్లే యెంచుకొనుఁడు.

మ. కదియ న్వచ్చిన శత్రులక్ష్మ్యతికి తద్గాత్రారుణాసృఙ్మిష౯
పదునౌ నూత్నశరలేఖినీవ్రజముల్తో వ్రాయించి పంపింతు మీ
కీదే యాహ్వానపుఁ బత్రికల్ తొలఁగరాదీ, పృథ్వీరాయా! జయా
స్పదుఁడైనట్టి ప్రతాపసింహుని జయస్తంభప్రతిష్ఠం గన౯.

పృథ్వీ—తప్పక వచ్చెదము. ద్విజకులసార్వభౌములగు మీమాట యోటగునా?

[తెరలో వందిమాగధులు.]

చ. ఉదయధరాధరంబున మయూఖసహస్రముతోడ నా యినుం
డుదితుఁడు గాకమున్నె రిపుయోధతమోహరణం బొనర్చుమా
యుదయపురీశుఁ డీతఁడు జయోద్ధతుఁడైన ప్రతాపసింహుఁ డీ
యదనున మేలుకొం డటకి నంపుఁడు వేఁ దెలుపుండు దండుల౯.

ప్రతా—అదే! హజారమున వందిమాగధులు బలముల మేలుకొలిపి దండయాత్రకుఁ బ్రయాణముహూర్త మాసన్నమైనదని తెలుపుచున్నారు. ఇఁక లెండు. సిద్ధము కండు.

అందఱు—(లేచి) మహాప్రసాదము. (అందఱు నిష్క్రమింపఁ దెరజాఱును.)

రంగము—ఉదయపురపుఁగోటలోని యంతఃపురము.

గులాము—(హజారమునఁ బ్రవేశించి) అల్లా మాకీమంచిహదృష్టమ్ వ్రాసిహార్. ఎన్ని తంటాల్ వచ్చినా మాదిమాటా మీద్కి యెక్కింది. మాచోటాసర్కార్ సలీమ్. పాదిషా అయిపోతార్. ఢిల్లీతక్తుపర్ వుంటాన్. అప్డూ మాకీ దేఖ్నానికి రెండూ కాదు. రెండులచ్చల్ రెండుకోటుల్ నేత్రాల్ వుండాల. పేర్కి పాదిషాసలీం

అసలీ-షాదుషా హువా. ఎన్ని వున్నా క్యాఫాయిదా ? నాకీ యింకా పూరా అదృష్టమ్ పట్టిందిలేదు. దిల్ పర్ ఏక్ బిచ్చూ సైతాన్కీ మాఫక్ సంపాయిస్తాంటూ వుంటూంది. చంద్రకళా మాకీ అదృష్టంసే బీబీహైతో బహూతాత్ అచ్ఛా! ఎంతఅదృష్టం. ఎంత ఆనందం, ఎంతడాబూ, ఎంత డంబం, ఎంతనీమూ, ఎంతజామూ, ఎంతగోటూ, ఎంతనీటూ ఆ! ఇదే చంద్రిక కొయిద్దే ఆలోచన్ సేస్తూ సోఫాపర్ వుంది. ఇద్దావుండి ఏమియేమీ ఆలోచన్ సేస్తావుంది ఖానికీమేమి ఉంటూమ్. (పొంచి వినుచుండును.)

చంద్రి—(వ్యాకులచిత్తముతో) ఆహా! సంప్రాప్తయౌవనయగు పువ్వుబోణి కభీష్టవరసమాగమునకు మించినయానందమును, అనిష్టపురుషసంధాన సమావేశ గోష్ఠులకు మించిన కష్టములును ప్రపంచమున నుండవుగదా? అబ్బా! ఎంతకష్టమెంతకష్టము. అందుదానికన్న నధమాధముండగు నీసాగరజీని కట్టుకొని నేను కాఁపురము చేయవలయునా!

చ. మగటిమి నిండుచున్న యభిమానవిహీనుఁడు మానసింగు దా
బిగువునఁ బిల్చిపెట్టెనదె బిచ్చము వీనికి రూప మన్ననో
పగలు కనంగ రాత్రి కల వచ్చు నిరక్షరకుక్షి సాగ్రజీ
ని గలిసి కాఁపురంబు వలెనే వెలిగింపఁగ నాతబేనే. 113

ఇటువంటిదియేగదా యింతబ్రతుకు బ్రతికి యింటిముందఱఁ జచ్చుట! ఛీ! ఛీ! ఆసాగరజీ పేరెత్తిననే నా కొడలు మండుచుండును. నే వానిని నెంతమాత్ర మంగీకరింపఁజాల. ఆవల మానసింగునకే కోపమురానీ; అక్బరే యాగ్రహింపనీ! వారెవ్వరునుగారే వానితోఁ గాఁపురము చేయువారలు. కాన నిఁక కామదేవుఁడేయాన! జయసింగునే వరించుదాన.

తే. గీ. కూడ జయసింహునే జతఁగూడవలయు
లేనిచో బ్రహ్మచర్యంబె పూనవలయు
పుల్లపుపండ్లెన్ని తిన్నను ఫలముగలదె;
తియ్యమామిడి పండొండుఁ దినినఁజాలు! 114

గులాం—(తనలో) అచ్ఛారే! ఈ సెందిరిలంజా కదూవాలో యెంతఘట్టియాలోచన్ వుందిరా! ఇద్దూ దీని దొంగతనం భయల్పెట్టీయేస్తామ్ అని బయంసెప్తే మాకీ మంచిలాభంవస్తావీ! ఆ! ఇంకాయేదో యేదో అంటూవుంది.

చంద్రి—హా! జగన్మోహనమూర్తీ! జయసింహకుమారా! కందర్పసుందరాకారా! మారా! నాకొక్కమాఱు నీకౌఁగిలి దయచేయరాదా! ఇదేచేతులుచాపుకొని నిన్నదిమిపట్టుకొనుటకై యెదురుతెన్నులు చూచుచుంటినే. ఆ! వచ్చితివా! రమ్ము రమ్ము! రయమ్మున నీకౌఁగిలియిమ్ము. (అని చేతులుచాఁచి పరిభ్రమించుచుండఁగా గులాము చేతులసందునుండి దూరి ముద్దుపెట్టుకొనఁ బోవును.)

చంద్రి—(దూరముగా నేగి) ఛీ! ఛీ! ధూర్తా! ఎవ్వఁడవురా నీవు!

గులాం—మేము యెవర్ నీకీమాలుమ్‌నహీ! చోటాసర్కార్ సలీంకే ఖాస్‌కీ వజీర్ గులామ్ మసూరిఫ్! మాలుమ్‌హై! ఆవ్! ఆవ్! ఆలింగన్ దేవ్.

చంద్రి—ఓరోరి త్రాగుఁబోఁతా నీకింత తలపొగరేలరా! కనులు నెత్తికెక్కినవా! మానసింహునితోఁ జెప్పి నీగుద్దూడఁ బెఱికింపకున్న నే చంద్రికళ నే కాను.

గులాం—మేరెబాత్ సునో సెంద్రికళా! గుస్సా అయిపోతే క్యాఫాయిదా? ఒకొక్కముద్దా మాకిదేవ్. పర్వానహీ. ఇద్దా యెవరూ లేరూ! ఎవరికీ సెప్పేది లేదు.

చంద్రి—ఓరీ! దున్నపోఁతా! నీకు ముద్దు కావలయునా?

పాట—ఏకతాళము-సంభావణ.

చంద్ర—దురితమతీ! త్వరితగతిం దొలఁగురా! నీకిప్పుడే॥ త్వరితగతిం దొలఁగురా! గుఱుతుగలిగి మెలఁగురా! తలపొగరా! వలపుటెగుప! తలకుమించి పరుపులెత్తఁ దగురా! తెగురా నీతల॥ దురిత॥

గులాం—వగలాఁడీ! తెగసిల్గకే! పొగరుమటలాడకే! పొగరుమాటలాడకే! వగలుమిగులఁ జూపకే! మగవాలవె! తెగసిల్గెదు! మగఁడొకఁడటె వెలయాలికి! మాఁడలిడినవాఁడె మగఁడు॥ వగలా॥

చంద్ర—జ్ఞానహీన! ఇంకనీ! హీనబుద్ధిమానవా! హీనబుద్ధిమానవా! యింతకన్నుగానవా! మానవాధమా! యిదెల్లమానసింగుతోడఁ దెలిపి! మన్నానింతునీకు॥ దురితమతీ॥

గులాం—తొత్తా! ఆమానసింగు గుత్తచేసెనే సినుక! గుత్తచేసి

నాఁడఁటే ! పుస్తెఁగట్టినాఁడఁటే ! చిత్తిని సియెత్తుఁకొన్ని చిత్తంబున కెక్కనేమి ! చేయించెదనో చూడుము ॥ వగలా ॥

చంద్రి—ఛీ ! ఛీ ! అర్ధరాత్రమున రాణివాసమునఁ బ్రవేశించి మానభంగము చేయ యత్నింతువా ?

గులాం—క్యా ! క్యా ! సానిదాన్కి రాణీవాసం. మానాభంగం. ఎంతవింతసమాచార్ ! ఆవ్ ! ఆవ్ ! జాస్తీగడ్‌బిడ్ సేస్తే నీవింతదాకా సేస్తూవున్న ద్రోహం దురాలోచన్ అంతా మానసింగ్కి సెప్పేయేసి నీప్రాణం తీయించియేస్తామ్. దగాఖోర్ జయసింగ్కి పట్టకాయెగిసి పోడాన్కినీకీ వుద్దేశం. కంచెనీనాలా ! సాగర్జికి దగాసేసి మానసింగ్ కఁట్లో వట్టీమెయ్యడాన్కి తల్చివున్నావ్ హుండు. హుండు. నీగుట్టూబట్టాబయల్ సేస్తామ్.

చంద్రి—(తనలో) అయ్యో ! ఈదుష్టుఁడు నాదుస్తంత్రమంతయు వినియున్నాడు. వీని నింక బ్రతుకనిచ్చిన నాకొంపతీయును. (పైకి) ఓరీ ! త్రాగుఁబోఁతా ! లేనిపోనిమాటలాడు నీనోటి కిదేబుద్ధిచెప్పెదఁ జూడుము. (కొట్టఁబోవును.)

గులాం—(తిరిగి కొట్టఁబోయి) రా ! రా ! ఆడదాన్కి సమం బలం మాకీలేకపోయిందిలేదు. (ఇరువురు కలఁబడి యల్లరచేయుచుండఁగా చిత్రకారిణీ వేషమునునున్న కమలాబాయి ప్రవేశించును.)

కమలా—అర్ధరాత్రమున నంతఃపురములో నీయల్లరయేమి ? (ప్రవేశించి చంద్రికతో) ఏమమ్మా నీకేమివతిపోయినదా ! ఆగులాముతో చేయి చేసికొందువేల ? ఒకవేళ వాఁడు మతితప్పి తప్పుడుమాటలాడినను వానిని సమాధానముచేయుట నీపని. హుజూరునౌఖరులతో విరోధపడిన చాల ప్రమాదమని యెఱుఁగవా !

చంద్రి—ఎంతకనియోర్తునమ్మా వీనిత్రాగుఁబోఁతునడకలు ! చెప్పుకొనుటకు సిగ్గు ! నేను వానినిఁ బెండ్లిచేసికొనవలెనఁట ! ఏంటివా వీనిచేటుకాలము !

కమలా—సరే ! నేను వీనిని సమాధానముచేయుదును. ఇంతలో నీవు లోనికేగి (రహస్యముగా) మోహినిదుస్తులు, వస్తువులు ఏమైన నున్న సంగ్రహింపుము. వానితో మనకిప్పుడు తప్పనిపనియొకటి యున్నది.

చంద్రి—సరే ! ఇదెంతపని ! అలాగుననే చేసెదంగాని పోయినపని యేమైనది ? కాయా పండా ?

కమలా—హుష్. ఇప్పుడామాటలెందుకు ? ముందు నేఁ జెప్పినపని చేసికొనిరమ్ము.

చంద్రి—ఇదే ! ఉన్నపాటున. (పోవును.)

కమలా—గులాం! ఇటురా. ఇప్పుడు మీయిద్దఱికి జరుగుచున్న ప్రసంగమంతయు నే వింటిని. నీవు నన్నెప్పుడు చూచియుండలేదు. పాదుషా కార్యముమీఁద నే వేగుఁ గనవచ్చితిని. ముందుముందు నాసంగతి నీకుఁ దెలియఁగలదు. ఈ భోగ పుఁదొత్తు నీతో నిప్పుడింత బెట్టుచేసినదిగదా! నేఁజెప్పునట్లు వింటివా యీ రాత్రియే యిది తనంతవచ్చి నిన్ను బతిమాలుకొనునట్లు చేసెదను.

గులాం—అంతకన్నా మాకీయింకా యేమిహదృష్టం పట్వాలా! తల్లీ ఆలానేస్తే మీరుసెప్పినట్టూ యింటామ్. మీపాదంకొట్టి ప్రిమాణంసేస్తామ్. (కాలుపై చేయివేయఁబోవును.)

కమలా—(దూరముగాఁ దొలఁగి) అల్లరచేయక మెల్లఁగా మాట్లాడు. ఇవే జయ సింహుఁ డుండు చెఱసాలతాళములు. వీనింగొని యిప్పుడే నీవచ్చటికిఁ బోయి నీదుస్తులు వానికిచ్చి వానిదుస్తులు నీవు ధరించి జయసింగువలె నటించుచు నందుండి వానిచే నాకీ తాళములు మగుడ పంపించవలయును. చంద్రికళ వచ్చి యెంతబతిమాలినను నీవు పెదవి కదుపరాదు.

గులాం—అమ్మా! ఇదీబడేతఁటా! జయసింగ్ మాదీబాత్ యింటార్?

కమలా—భయములేదు! నేనంతయు నిదివఱకే యేర్పాటుచేసితిని. జయసిం గును మనపక్షమునకు విడదీసియుంటిని. లేకున్న నాకీతాళము లెట్లువచ్చును! ఏమో యిందులో నీకుపకారము చేయవలయునని యాలోచించితిని. గులాపు బుద్ధియగుట నీవనుమానించుచున్నావు.

గులాం—నై! నై! తల్లీ! మీరూశెప్పినట్టూ సేస్తామ్. దేవ్. దేవ్. (అని తాళములు పుచ్చుకొనును.)

కమలా—ఇదిగో! మఱియొకమాట. అచ్చటి పారావా రనుమానింపకుండ జయసింగు నకు చోటాసర్కార్ వద్దనుండి యుత్తరము గొంపోవుచున్నానని చెప్పుము. లేదా వేఱొకమిష చెప్పుము.

గులాం—అచ్ఛా! అచ్ఛా! అంతా బడేహుషార్సే సేస్తామ్ (పోవును.) (చంద్రికళ మోహినిదుస్తులతోడను నగలతోడను బ్రవేశించును.)

చంద్రి—ఏఁడీ గులామ్? ఆపిశాచము వదలిపోయినదా?

కమలా—పోకయట్టేయుండునా! నచ్చఁజెప్పువారిలో నున్నది.

చంద్రి—చిత్రకారిణీ! ఏమైనను నీమొగమునందు వశీకరణమహాత్త్వొక్కటి యున్న దమ్మా లేకున్న నెట్టివారైనను నీకు లోఁబడిపోనేల? ఏమయ్యెను. అతఁడంగీ కరించెనా?

కమలా—నేఁజెప్పుటయు నంగీకరింపకుండుటయునా! కాని మఱొక్కమాట. అతనిని కారాగృహప్రాకారము దాఁటించువఱకు నీవు మోహినీబాయివలెనే నటింప వలయును. అతఁ డొకవేళ మాటాడకున్నను నీవవమానింపఁగూడదు. అతఁ డనుమానముచేఁ దురకవానివలె నటించును. నీవుమాత్రము పొఱపడకుమా! జాగ్రత్త! మోహినివలె నీవు నటించుటలోనున్నది.

చంద్ర—మోహినివలె నటించుటకేమిలే! ఆమె యాకారము నాకెచ్చటనుండి వచ్చును?

కమలా—ఇదిగో! చూచుచుండుము. నిమిషములో నిన్ను మోహినింజేయలేకున్న నావిద్యయేల? రమ్ము! నాముందుకూర్చుండుము. నిన్ను మోహినిగా మార్చెదను. తలలు మార్చుటలో నిన్నును రూపము మార్చుటలో నన్నును మించినవారు లేరు. నిన్నెందుకు తెమ్మంటిననుకొంటి వీవస్తువులు. (చంద్రికళ తన ముందు కూర్చుండ కమలాబాయి మోహినీబాయివస్తువు లామెకు శృంగారించుచుండును.)

చంద్ర—చిత్రకారిణీ! ఆమోహిని కింత యసమానబుద్ధియేల! నాటినుండియు నామె వైఖరి చూచుచుంటివికదా!

తే. గీ. ఏను జయసింహుఁ డనఁగఁ జెల్గించు మోము,
కోర నే వానిఁ గన కనుల్ కుట్టుకొనును
తాళిఁ గట్టిన మగఁ డోటు? తనకతండు
మోహినికి నింత యసమానబుద్ధియేల? 115

కమలా—అది స్త్రీలకందఱకు సైజము. క్రొత్తగా నన్నడిగెదవేల? ఏకఫలాపేక్ష-ఇదియె ఱంగయేకదా నిను మోహినివలె మూర్తిబుచేయుచుంటిని. ఇప్పుడద్దము చూచుకొమ్ము.

చ. అలకల నుంగరాలవలెఁ జుట్టులు ఫాలము మీఁది యంచునన్
మెలికలు చుట్టితిం బొమలు నీటుగ నెత్తితిమై గులాబికే
కుల కలపమ్ము నర్చి తిడిగో తిలకమ్మును గొప్పఁ బెట్టితిన్
పొలఁతిరో నిల్వుటద్దమదె! మోహినివో మఱికావో చూచుకో.

చంద్ర—(నిల్వుటద్దము నొద్దకుఁబోయి తనక్రొత్తమూర్తిబు చూచుకొని) ఆహా! ఎంత నేర్పరివమ్మా నీవు! నాయీక్రొత్తరూపు నాకే వరులు గొలుపుచున్నది. నా

కన్నులు నన్నే భ్రమింపజేయుచున్నవి! ఇఁక నాజయసింహుని ఘొకట్టఁగొను టొక లెక్కయా!

తే. గీ. నెలత! శిల్పకళ న్నీదు నేర్పుఁ జూపి
చిటికెలోఁ నన్ను మోహినిం జేసితిగద!
వలపువిద్దెల నాకున్న పొలుపుఁ దెలిపి
చేరి జయసింహు మోహినిఁ జేయు లేనె!. 117

కమలా—ఓ? తప్పక చేయఁగలవు! మోహినికిఁ బలె చీరకట్టు నీకింకను నేర్పవలసి యున్నది. పోదుమురమ్ము.

(ఇరువురు లోనికిఁ బోఁగా దెరజాఱును.)

రంగము—అంతఃపురము.

[మోహినీబాయి యొకమంచముపై విశ్రమించియుండును.]

మోహి—(తనలో) ఆహా! నాదెంతయదృష్టజాతకము! ఈయదృష్ట మొక్కనన్నే కాదు నాగాలిసోఁకినవారినెల్ల చుట్టిచుట్టి కొట్టుచున్నది.

ఉ. తల్లియుఁ దండ్రియు న్విడువఁ దాతయె త్రాతయు నేతయౌను న
న్నెల్ల విధంబులం బెనిచె; నేమిసుఖించె నతండు! దుంఖపుఁ
వెల్లిమునుంగునన్ను మసిపెట్ట జయమల్లు సుతుం డితండు నా
వల్ల భుజించె నేమి! చెఱపాటెగదా! బ్రతుకేల నా కిఁకన్. 118

కావున దురంతములగు చింతలకాకరమై, ప్రపంచమునకు భరమై, మేలుచేయవచ్చిన వారికెల్ల మహోపద్రవకరమై, కరము నసహ్యాకరమైన యీకళేబరము నీధరాతలము నుండి యెంతత్వరితముగాఁ దొలఁగించిన లోకమున కంత మేలుచేసినదాననగుదును. ఓపంచభూతములారా! మీకొక్క చిన్నవిన్నపము. అనాయాసముగాఁ బంచత్వము నొందు వర మొక్కటిమాత్రము నాకనుగ్రహింపుఁడు. సద్వినియోగము చేయుమని నాకు మీరనుగ్రహించిన మీమీగుణములను శక్తులను క్రమ్మఱ గ్రహింపుఁడు. నావళ ముచేసిన మీమీసొత్తుల నిదివఱ కట్టి దుర్వినియోగము చేసి యుండలేను. ఎట్టిఁగళ చేసిన దోసంగు లున్న మన్నింపుఁడు. ముక్తి ననుగ్రహింపుఁడు.

మ. పుడమీ! నీయొడి సుంతచోటిడుచుఁ గొంపోరావె నన్వేగ; సూ
ర్యుఁడ! వేఁజేతుల వేడివేలుపుర నీఱుంజేయ లేవే నను,
పిడుగో భూతము పంపి నన్నడుపలేవే నీవు నాకాశమా!
కడలీ! నీకు నసహ్యమా? కుపలీ! కానైతినే నీకునుఁ. 119

తల్లీ! భూదేవీ! నీవత్యంతశాంతమూర్తివని చెప్పుకొందురే! నన్ను నీకడుపులోఁ బెట్టుకొని నాకడగండ్ల నడగింపరాదా! ఓసూర్యభగవానుఁడా? కర్మసాక్షివగు నీకన్నుఁగప్పి నేనేమిపాపకర్మములు చేసియుందును! కన్నెను విపన్నను. ఏప్రన్నెము నేపాపము నెఱుంగను. నన్ను లోఁగొనరాదా! నిఖిలలోకపావన జీవనప్రదుండవగు నోజీవనదేవా! వరుణా! నిరంతర కరుణాతరంగితాంతఃకరణా! ఎట్టిమహాపాతకులైన స్పర్శమాత్రనే పవిత్రీభూతులంజేయఁ గంకణము ధరించిన ఘనులలో నెల్లఘనుండవుగదా నీవు! నామనః పంకేరుహము మిక్కిలి బింకముగా నంకించుకొనియున్న యీవ్యాకుల పంకంబు నింకించి నిష్కళంకంబుగాఁ జేయనేరవా! వాయుదేవా! నీవు వ్యాపింపలేని తావేలేదే! అధికారపిశాచావేశ పరవశులైన యీనరపశులకంటఁ బడకుండ నన్నెందేనిఁ గొంపోరాదా! ఎందుకు మీరందఱు సందేహించెదరు! మీలో నొక్కరికైన నేనక్కఱకు రానిదాననైతినా!

[అంత సలీమ్ ప్రవేశించును.]

సలీం—(తనలో) అచ్ఛా! అచ్ఛా! మంచిహవకాశం సిక్కింది. ఎహీవఖత్ మే చెమక్నే మొలాఖత్ సొసాయింపుసెయ్యాల! కేవలం మెహర్బానీ కారుండా, గుస్సాచేయకుండా, అకల్ నూప్‌సేసి, అనురాగం కాప్‌సేసి గుల్‌సబ్ ఫూల్మే మహమ్కీమఖీ కైస్సె పానంసేసినట్టూ బెట్టూసేసీ సెయ్యకుండా, పిరియుం సూపీ సూపకుండా, భయుం సెప్పీ సెప్పకుండా, నయం, భయం, దయా, హాయల్, డాబూ, దర్పంసూపీ స్వాధీనం సేస్కోవాల. (మోహినిని సమీపించి సైకి) మేరేప్యారీ! మోహినీ! జహర్మోహినీ! ఢిల్లీపాదిషానీకీ డౌలత్‌కీ జోహార్ సెప్తూవున్నారు.

మోహి—(ఉలికిపడి స్తబ్ధయై యూరకుండును.)

సలీం—ఉల్కాకైసె. పల్కాకైసె. టక్కర్‌వాలా బెమ్కా నేస్తావుంది. మోహినీ మేరేప్యారీ! దేరీక్యా! జల్దీ మాకీ పాదీకరో! నీకే మంచీమంచీ జవాహిరీ నజర్ తెచ్చినామ్.

మోహి—(సలీమును చూచి తనలో) అక్కటా! తలంచుకొన్నంతయూం జరిగినది యింక నాకు దిక్కేమి ?

సలీం—ఆ ! ఆ ! మాకేసీ స్జూస్తూవుంది. తోడాతోడా మాసంగీతకం మజాసూపుతాం.

పాట—ఏకతాళం.

మేరేపియ్యారీ ! మకునికటారీ ! ॥ ఏకీ ! నీసరీ మెవ్వారీ జహాన్మే లేరూగదేసుందరీ ॥ మొహూనెత్తి మూకీచూడు । ముద్దిచ్చి మాటలాడు । మొహమాట మింక నేల । మోహినీ రోహినీ । జోహార్ కంబుకంధరీ ॥ మేరే॥

మోహినీ ! మొహమాటంమాని ప్రాతీసియేసి మాకీ మంచిమాటా సెప్పు. ఢిల్లీకిపట్కా యెల్లి నీశరీరం దరోబస్తు జరీఆగాపోలామలామా సేస్తామ్. కాళ్ళకీ, సేతుల్కీ, గల్లాకీ, సెవుల్కీ పక్కారకం రతన్ సమ్కా తాపటం సేస్తాం. ఏవీ ! ఏవీ! హమా క్యా ముద్దూమాకీయిస్తె జాస్తీబాత్ క్యా ఢిల్లీపాదుషామావీహాసం నీవీపాస్ పకడ్ నేసి మంచీగౌరవమ్ సేస్తావీ. నైతో జులుంసే బలాత్కారం సేస్తావీ.

మోహి—హా! భక్తజనకల్పవల్లీ, సతీమతల్లీ! తల్లీ నాకింక నేమిదిక్కు!

శా. తల్లీ! పల్లిను చేతఁ జిక్కితిఁ బ్రమాదంబేమి వాటిల్లునో
తల్లిందండ్రియు నీవె యుండెడుఁగ నేతప్పాప్పలంజేయ నా
పుల్లే రెవ్వరుఁబ్రోవ నార్తజనబంధూ! సత్కృపాసింధు! నీ
పిల్లం గాళ్ళను జుట్టుకొంటి నిడె దేవీ! యేమి గావింతునో!. 120

సలీం—క్యా! క్యా! ఎంత నిదానం సేస్తూవున్నా సవాల్కీ ఠీక్ సమాధానం మాని రోదన్ సేస్తావ్ ? నీకీగౌరవం జేగౌరవమ్ మాలుమ్‌నహీ. రాజారాజ్ మేము ఖుద్దునవచ్చి పాణిగ్రహణం పట్టూవుంచే కిమ్మకుర్ మన్నా సోఫాపర్ యెక్కి బైఠ్కా సేస్తావ్. ఏవీ ! మాకీ తోడాజాగా సెయ్యి. (సోఫామీఁదఁ గూర్చుండును.)

మోహి—(చప్పునలేచి దూరముగాఁ జని)

కవిరాజవిరాజితము.

తొలఁగురా! యెవ్వరుతోలిరి నిన్నిట! దూరముగాఁ జను దుష్టమతీ!
తలపొగరా! కలుదాగితివా! మతిదప్పిన వ్రేలెదు తప్పునుడుల్ !

నిలువరు మిమ్మ్యోడ! నీచెలియెవ్వరో నీచపుబుద్ధులు నేరిపి నిర్
దెలియక పంపె నదే చనుమార్గము! నిల్చితివా మరణింతువురా!
ధూర్తా! లేచి దూరముగాఁ బొమ్ము! లేనిచో నీకుఁ దగినశిక్షఁ జేయింతును.
సలీం—హాయిరే హాయి! మంచిమాటా సెప్పినావ్. మాకీశిచ్చా సేస్తావ్ కాదూ!
హామేషా మేమూ నీదిశిచ్చాలో వుండిపోడాన్కే మాకీసంకల్పం. (మఱింత
దగ్గఱగావచ్చి)

పాట—ఆదితాళము.

నికాకరో సుందరీ! బుకాయింపు నకోనకో ॥ నికా॥
రకారకం రత్నసరక్ । ముకామల్ ముస్తీబు నజర్
జొకాయించి పట్టుతామ్ । పకాపకా నవ్వీమాకి ॥ నికా ॥
చారుఘోంఘా గాడిమే షి । కారు నీకి రోజురోజూ
దేకీక్యా మోహిని । తేరిచూాను సిగ్గు పీను ॥ నికా ॥

(మీఁదికివచ్చి ముద్దుపెట్టుకొనఁబోవును.)

మోహి—(తనలో) త్రాగినవానికిఁ దగవేమి ? ఇఁక వీనితో సామమువలన ఫలము
లేదు. (పైకి) ఓరీ! ధూర్తా! ఎంతచెప్పినను బుద్ధిలేదేమిరా!

చ. తగదని యెంతచెప్పినను ద్రాఁగుడు బుద్ధులు మానవేర! ధూ
ర్తగుణ! తొలంగిపోవఁగదరా! తెగవైతును బోవకున్న నా
దుగురుసితాసి నీక్షణమె తుండెమొగిం దెగి వింతబంతి మా
డ్కి గిఱగిఱన్ శిరంబెగిరెడిన్ చదలాం జెఱువేయు మొంటిపై.

(గుప్తఖడ్గము నొఱనుండితీసి మీఁదికి వచ్చును.)

సలీం—(వెనుకకుఁ దగ్గి) అబ్బో! అబ్బో! బడేఫైల్వాన్ వాలావుంది.—అరే!
గులాం. అరే! సిద్దీరాం! జల్దీఆవ్ దీని కాలూ సెయ్యీకట్టియేసి మా మహాల్కీ
పట్కారా! అడ్డాపేన్కి తగినబుద్ధి సెప్తామ్. (అని పోవును.)

మోహి—ఈత్రాగుఁబోతు తన పరివారముందోడుతేర నరిగినాఁడు. అసలే గోవా
ళ్ళకు మొనఁగాడు ఆమీఁద త్రాగినాఁడు. అధికారముగలవాఁడు. నేనో సం
పాప్తయౌవనసనగు నాఁడుదానను. దీనను. సహాయహీనను. సమయమున కా
జయసింహుఁడు చెలిసాలం బడిపోయెను. ప్రతాపుని యువంతములు తెలియ

వాయెను. తండ్రికభిమానములేదాయెను. అర్ధరాత్రము. శత్రుమధ్యము. గత్యంతరములేదు. మానరక్షణకు ప్రాణపరిత్యాగముకన్న వేఱొండు వెఱవులేదు.

జయ—(గులాంవేషమునఁ బైకివచ్చి) ఇదే! మోహిని కలకదేటి యేమో యాలోచించుచున్నది. కనుపడకుండ నిచ్చట నుండియే యీమెప్రయత్న మేమిరో కనుఁగొందుంగాక. (పొంచి వినుచుండును.)

మోహి—(కత్తిమొన తనవంకఁద్రిప్పి) ఓ నాగుప్తఖడ్గమా!

చ. అదనునఁబ్రోవ బ్రాణసఖివై ధృతి నిల్పఁగ నంగరక్షవై
మదరిపులం వధింపఁదగు మారణమంత్రమవై సదా ననున్
వదలకయుంటి వాఁటినెడఁ బాయక నేఁడిటు తప్పి వచ్చె, నా
హృదయముఁజీల్చి మానరమ నిల్పుమిఁకన్ సెలవిమ్ము ఖడ్గమా!

(అని కత్తిఁగొని గుండెపైఁ బొడుచుకొనసిద్ధురాలై) ఇఁక నొక్కసంగతి మఱచిపోయితిని. ఓ సింహపికప్రియా! జయసింహకుమారా!

చ. మెలకువతో ననుంగనిన మేలునకు న్నఋణమే లొసర్పగాఁ
దెలియక నీకు నప్పువడితిం జయ! ఈభవమిట్టులౌట; రాఁ
గల భవమందు నేని కలకాలము నీమృదుపాదపద్మముల్
గొలిచి ఋణంబుఁ దీర్చుకొనఁ గోరెద నిప్పటికిన్ క్షమింపుమీ.

సరే! ఇఁక నన్నియావశిష్టములుఁ దీఱినవి. ఓ యసిపుత్రికా! నీవే యీమందభాగ్యరాలికి శాశ్వతానంద సంధానకారిణివి. (అని గుండెపై పొడుచుకొనుచుండును.)

(గులాముదుస్తులు ధరించియున్న జయసింహుఁడు చప్పునవచ్చి చేయిపట్టుకొని)

జయ—మోహినీ! సాహసముమాను. సాహసముమాను.

మోహి—అయ్యో! చెడితినిగదా! ఇఁకనేమిగతి?

భుజంగ. దురాచార! దుష్టాత్మ దూరంబుగాఁ బో
వరా! లేనిచో నీదుప్రాణంబుఁగొందున్.

జయ— వరారోహ! ఘోరంబు వారింపుమా నే
తురుష్కుండఁగాన్ రాట్సుతుండన్ హితుండన్. 125

సుందరీ! భయపడకు! నేఁజయసింహుఁడ (గులాము వేషము తీసివైచి నిజరూపమును జూపును.)

మోహి—(చప్పున కత్తిపాఱవైచి కేలూఁడ్చి) మిత్రరత్నమా! క్షమ్యాస్మి! క్షమ్యాస్మి! ప్రాణమిత్రమా! గర్భశత్రులందైనఁ దలంపరాని మహాపరాధము నేను మీ యెడలఁ గావించితిని. అట్టి మహాపాతకిని, అట్టి మిత్రద్రోహిని నగు నా మొగము మగుడ మీ రేల చూడవచ్చితిరి ?

జయ—సుందరీ! పాపము నీవేమిజేసితివి ? ఇప్పుడు మనకువచ్చిన ప్రమాదమేమియు లేదు. నీచిత్తము స్వస్థపఱచుకొమ్ము.

మోహి—ప్రమాదమే లేదా, బ్రతికితి. మిత్రరత్నమా ! శత్రుమధ్యముననున్న మనకుఁ బ్రమాదము లేదందురెందుచేత ? పరిపంథికుంభికుంభస్థల విదారణ దారుణ నఖాగ్రంబగు కొదమసింగపుంగొదమ విధివశమునఁ బంజరమున బంధింపఁబడియె. దురాచారదవానలంబు నల్దట్టులఁ జుట్టుముట్టి ఱెక్కలురాక నడుమఁబడియున్న దిక్కుమాలిన కపోతపోతంబును గాల్చివేయుచున్నది. ఇంతకు మించిన ప్రమాద మింక నేమున్నది !

జయ—సుందరీ! శాంతింపుము. మనమిప్పుడు ప్రమాదతరంగిణిం దరించి దరిదగ్గఱితిమి.

మోహి—అసహాయశూరులగు మీరు సమీపించినంతనె ప్రమాదములన్నియు దూరములగునన్నమాట నిక్కవమే కాని—

జయ—కాని నాకింకను బంధవిమోచనము కాలేదని కాఁబోలు నీయర్ధోక్తి.

మోహి—అదియైనది. ఇంక నాసంబంధమగు బంధమిదియొకటున్నది కదా.

జయ—ఎన్నఁడు నే నీబంధవిమోచనము మాత్రము వాంఛింపను.

మోహి—బంగారుదైనను సంకెల సంకెలయే. మనలోమాట- మీరిట్టిగులాము వేషమూననేల ? అదియేమి ? తిరిగి యావేషమే వేయుచున్నారు వద్దు. వద్దు. (గులాము దుస్తులు తీసికొనఁబోవును.)

జయ—ఈవేషమే యాబంధమోక్షమునకు గురూపదేశము. స్త్రీవిద్యోపాసన. ఉండనిమ్ము. ఇంకను దీనితోఁ బనియున్నది. (వారించును.)

మోహి—ఆస్త్రీ యెవ్వరు ? చంద్రికళయా ?

జయ—కాదు. చంద్రికళకు మారణదేవతయగు చిత్రకారిణి.

మోహి—ఆచిత్రకారిణి యెవ్వరో ఆమెచరిత్రము కడువిచిత్రము.

జయ—మన బంధువర్గములోనిదే. మనకు సహాయముచేయుటకే వచ్చినది. వివరములు ముందు ముందుఁ దెలియఁగలవు.

మోహి—నేనట్లే యూహించితిని. మనవారింక నెందెవరున్నారు ?

(తెరలో)

ఉ. శత్రులు కోటలోఁ దిరుగసాగిరి వేగుఁ గనంగఁ బెక్కులౌ
కృత్రిమరూపముల్గొనుచు నీకుఁ గుమారుదిగఁ గోటలో హుంకృం
ప్రతిక లేక యేరి వికువంజన దాపుఁడీ రాఁకపోఁకలన్
చిత్రిగతి స్వపక్షతతి చేయు పను ల్గనుఁగొ్గి చూడుఁడీ! 126

జయ—వినుచుంటివా! దుర్గరక్షకుల హెచ్చరిక. ఉండుముండుము. మఱియేదో విన వచ్చుచున్నది.

(తెరలో) ఓ దుర్గరక్షకులారా! భద్రము! భద్రము!

ఉ. కందక మందు నీర మధికంబుగ నింపుఁడి; కోశ్ఫిరంగులఁ
మందుఘటింపుఁడీ! రిపులమార్గములం గన కోటగోపురా
లందగు దూరదర్శినుల లక్ష్యమమర్పుఁడదే ప్రశాంతసిం
గిందుల కేగుదెంచెనఁట! యీనిన బెబ్బులిరైవడి న్వశిన్. 127

జయ—సుందరీ! ఇఁక తడవుమసలుటకు నాకు వీలులేదు. శత్రువుల యుత్తరువుల వినుచుంటివిగదా! ముస్మందు వీరిమందుగుండు సామాను నాశముచేసినఁగాని మనకు సాధ్యులుకారు. ఏమి? రిచ్చపాటును పరధ్యానమును నీమోమునందుఁ గన్పట్టుచున్నవి!

మోహి—ఏమియులేదు. నిశ్శబ్దముగానున్న యీయర్ధరాత్రిమునందల్లదే యుదయపురము పుట్టినిల్లుగాఁగలయొక వానకోయిలకూఁత వినవచ్చినది.

జయ—ఆచాతక మేమనుచున్నది?

మోహి—జీవనాతురయగు నాపక్షిజాతి మేమనఁగలదు! కుహుకుహుమనియో కహా కహామనియో.

జయ—పాప మాశాభంగమైనది కాఁబోలు. ఏజాతియైననేమి? బాధ సహింపరానిది గదా!

మోహి—నిజమే.

చ. కడు వడగాడ్పుచే నుడలు గాసిల వేసరి వానచిన్కుకై
బడలి తపించు చాతకము పండెఁదపంబిఁక వర్షబిందువో

వడఁగలిమో లభింపు నని వచ్చిన మేఘుని గాంచిపొంగఁగా
పిడుగుపడెఁగదా యెటుల బిట్టువగన్మది మట్టిపెట్టెదన్. 128

జయ—సుందరీ ! ఎందుకీయన్యాపదేశములు ! నిరంతరము యుద్ధమే జీవనముగాఁగల మాయట్టివారి పుట్టువెల్లపుడు నిట్టియాశాభంగములనే కలిగించుచుండును.

చ. పొడుపొడు! లెమ్ములెమ్మదిగొ పోయెను బోయెనరాతిసేన! వె
న్నడు! నిలు! తగ్గు! మొగ్గరముఁ బన్నుము నావిననౌను శాంతియె
క్కడ? పడవాలుపుట్టుగడెగండను, పోటరివంగడంబు న
న్నొడమితి నీకుఁదెల్పవలె నో చెలిరో పొలి నేలపోకడల్. 129

ఏమిచేయను నావంటివానిజన్మము వ్యర్థము ! నిరర్థకము !

మోహి—అట్లనుట ధర్మమా ! నేనంత తెలివిమాలినదానవా !

ఉ. స్వార్థపరత్వమన్నది రవంతయులేక సతంబు దేశసే
వార్థము గడ్డిపోచవలె నర్థము బ్రాణము ధారవోయుటన్
సార్థకజన్మ మాతనది, స్వర్గము యోధుని రాచబాట, హా
వ్యర్థమటంచుఁ బల్కసరియా! మరియాదలు నేనెఱుంగనా!

(మఱలఁ దెరలో)

ఉ. వచ్చెఁ బ్రతాపసింగు నిజవాహినితోడ నదేయుదేపురిన్
జొచ్చెడు రేపొమాపొ! యిటుసోమరులై నిదురింతురేల? ఓ
బిచ్చపుజోదులార! రణభీరులు మీరలు రాజపుత్రులే
చిచ్చరెనేప్రతాపములు? చేతులనున్నవి విండ్ల? గాజులా? 130

మోహి—ఇదియేమి ? ఈహెచ్చరికతీరు! అశ్రుతపూర్వముగా నున్నదే!

జయ—ఇదివేఱు! మనశాణకవి ప్రయోగించిన భేదనోపాయమను శతఘ్ని. ఇఁక నొక్కగడియైన తడయరాదు. నాకు సెలవిమ్ము.

మోహి—చిత్తము. పునర్దర్శనభాగ్యమెప్పుడు ?

జయ—ఎట్లు చెప్పనగు ? పోవునది యుద్ధభూమిగదా !

ఉ. ఆయువుగల్గె నేని సమరావనిలో రిపులన్వధియించి నీ
కై యెలమిం గొనన్విజయగర్వముతో జనుదెంతు రేపె లే

దా యస్సీమ కీతనువు నర్పణ చేసి దివంబుఁ జేరి నీ
కై యట వేచియుండెద లతాంగిరో! యచ్చపుబ్రహ్మచారినై.

మోహి—భగవదనుగ్రహము వలన మనకు శుభమే చేకూరుఁగాక.

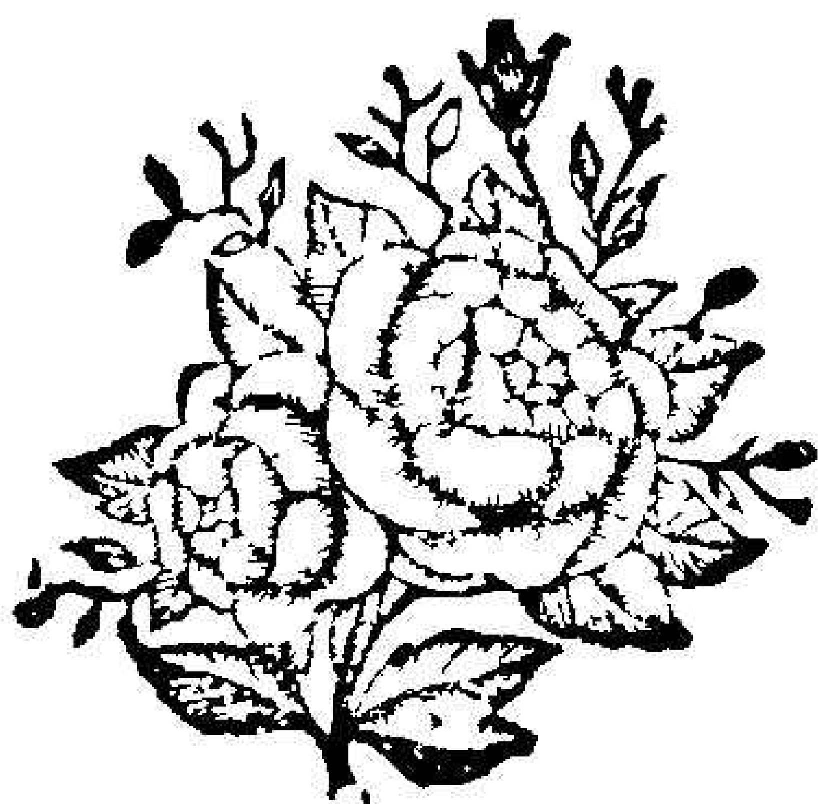
జయ—మోహినీ ! ఇదే కత్తి! దీనిని బ్రార్థించి నీయాశీర్వచనము నాకు దయచేయుము.

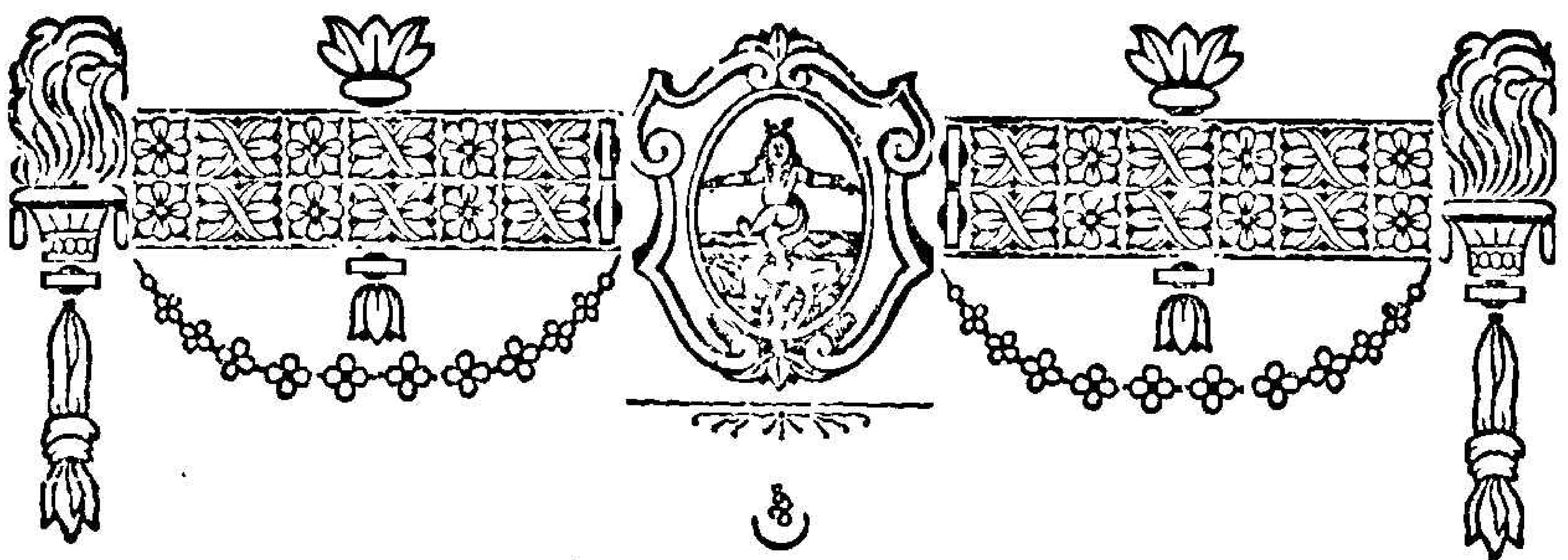
మోహి—(పుచ్చుకొని ముద్దు పెట్టుకొని) ఓ శస్త్రరాజమా !

శా. మేలున్గెల్పుఘటింప నేర్తువని మన్మిత్రుం డెద న్నమ్మి ని
న్నేఁ జూచుచు సాగరోర్మినుతుఁ కన్నేఁ డోంచె నేలోఁటు దో
ర్లీలామగ్న మనస్కుఁడై తిరుగు దో లేకుండఁగాఁ జేసి యీ
యాలంబందున గెల్పుమాకు దయ సేయం జూడుమా శస్త్రమా.

జయ—(మోహిని దీవించి కత్తియీయఁగాఁ బుచ్చుకొని నిష్క్రమించును.)

తెర జారును.

శ్రీ

రాజపుత్ర తేజఃపుంజము

(రాణాప్రతాప్ సింగు)

షష్ఠాంకము.

రంగము — ఉదయపురపుకోట - విష్కంభము

[వ్యాకులచిత్తముతో సాగరజీ ప్రవేశించును.]

సాగ — (ప్రవేశించి తనలో) ఆహా! ఎంతబుద్ధిమాలినవాఁడనైతిని. ఆ కులభ్రష్టు మానసింగు నాకేమో శాశ్వతబ్రహ్మపట్టముఁ గట్టునను పుట్టెడాసతో పట్టరానివారి కాళ్ళను పట్టి, చేయరానిహీనకార్యములను చేసి, పడరానికడగండ్లంబడి తుట్టతుదకుఁ గడుపునఁబుట్టిన ముద్దుపట్టి మానధనము సహితము కులహీనుల కమ్మ చూపితి. దేశద్రోహిని, భ్రాతృద్రోహిని, ఆద్రోహముల ఫలమే నన్నిన్నిగతుల కట్టికుడిపించుచున్నది. నిన్నటిరాత్రి మూఁడవజామున నామానసింగు సలీమును వెంటఁబెట్టుకొని బ్రతుకుజీవుడాయని యేదోవేసమునఁ గోటదాఁటి తనదేశమునకుఁ బాఱిపోయెనని కొందఱనుచున్నారు. మఱికొంద ఱిందేయేమూలనో తలదాఁచుకొనియున్నాఁడందురు. నే నిక్కడ కార్చిచ్చునడుమ మిడుతవలె శత్రుమధ్యమునఁ జిక్కియుంటిని. మా సేనలన్నియు భీభత్సములయ్యె. ఇప్పటున శరణాగతరక్షకుఁడగు మాయన్న ప్రతాపునిపాదములు పట్టుకొనుటకన్న వేఱొండుగతిలేదు. అదిగో! బాణకవి యెవ్వరినో బంధించి యిటుఁ దీసికొని వచ్చుచున్నాఁడు. వానికిఁ గనుపడకుండ నీమూలనక్కి యిప్పటికిఁ బరువుఁ దక్కించుకొనియెద.

[అంత బాణకవి మోహినీ జయసింహుల వేషములనున్న చంద్రికళను, గులామును గొలుసులతో కట్టి తోడ్కొనివచ్చుచుఁ బ్రవేశించును.]

బాణ—(ప్రవేశించి) వంచకీ వంచకులారా! మీ రీవేషములు వేయుటకుఁగల కారణ మేమో యున్నదున్నట్లు చెప్పుఁడు. లేకున్న మిమ్మిక్కడనే నఱికివేసెదను.

గులా—మహరాజ్! ఈ సానీదానిమీది మోహం మాకీయింత ద్రోహం తెచ్చింది. టక్కర్‌వాలా సితారీకారిణీ నాకొంపాతీసింది. ఈయేషం యేయించింది. తక్సీర్‌మాఫ్ మహరాజ్. మాకీ యిడ్సిపెడ్తే మీ కాళీధూళీమోస్కా కన్పడ్ కుంఢా ఘాలిలో యెగిరిపోతామ్. యిడ్సిపెట్టు మహరాజ్ యిడ్సిపెట్టు.

బాణ—సరే! నిన్ను విడిచిపెట్టుటనుగురించి వెనుకనుండి యాలోచింతును. నీవు నాతో చెప్పినదంతయు నిజమేకదా! ఓ చంద్రికళా! నీవీవేషము వేయుటకు హేతువేమి?

చంద్రి—నే నేమియు నిప్పుడు చెప్పఁదలఁచుకొనలేదు.

బాణ—సరే! రాణావారి యెదుట విమర్శింపఁబడునప్పుడు చెప్పుదుగానిలే. రండు. రాణావారి సముఖమునకు రండు. (తీసికొనిపోవుచుండును.)

(తెరలో జయసింహుఁడు డంకామ్రోయించి)

శా. రండీ! మూఁతులమీసముల్ గలుగుశూరమ్మన్యులించుక్ దో
ర్దండప్రౌఢిని మాప్రతాపుని ధ్వజస్తంభం బుదేపూను కో
టం డంకాపయి దెబ్బఁగొట్టి యిదె నాటంబొప్పుచున్నా నెవు
రొక్కండీ! యాపఁగరండి ధీరులగు వీరుల్ బీరమున్నట్టిచో. 132

(జయసింహుఁడు గులామువేషమున పయికివచ్చి) ఓ సాగరమానసింహ ప్రతిభృతులారా! శూరమ్మన్యా సలీం రాయమూరా! మీరెవ్వరు నెదుటఁ బడరేల? (వైపద్యమునే తిరిగి చదివి)

ఇదియేమి? మానసింగుప్రతిభృతులు మాయమైపోయినారా!

సీ. వృద్ధుఁడౌరాణమల్లు వివశుఁడై పడియుండ
పీడరికట్టిన బింకమూచి
గుణములప్రోవు మోహినిశీలరాజంబుఁ
జోఁద్రోల నెంచిన పూని కాపి

చచ్చితి మికఁజాలు సంగరంబని భటుల్
కొనయూర్పుగాడ్పు ముక్కులని పీల్చ
తనమాటనమ్మి కీర్తిని దొఱంగితిమని
విలపించుచుండఁ బృథ్వీవరాళి
తోడిమిత్రుల దుఃఖాబ్ధిఁ ద్రోసివైచి
యెందుఁజనె మానసింగు గన్పించఁడిపుడు
భైరవీమాత కిడె వాని బలియొనర్చి
దేశసంకట మింతతోఁ దీసివైతు. 133

భాణ—ఇంకను మానసిం గెక్కడ? జయసింహా! అదియేమియీవేషము!

జయ—ఎవరది! భాణకవిశిరోమణీయా! నమస్కారము. ఏమంత్రి? మానసింగేమయ్యెనో చెప్పఁడు. నావేషము మాటకేమి?

భాణ—ఏమయ్యెను? నిన్నటిరాత్రి మాధవజామున నే సలీంరామమాదనితో మాయమయ్యెను. ఇప్పటికి కోటలోఁ జిక్కిన ద్రోహులు వీరిరువురే. (గులాము చంద్రకళలను జూపును.)

జయ—వీరెవ్వరు? వేషధారులవలె నున్నారు?

భాణ—వీరును నీవలె వేషధారులే. వీరివృత్తాంతము వెనుకనుండి చెప్పెదను. రాణావారిదర్శనమునకుఁ బోవుదము రమ్ము.

జయ—సరే! అదియెవ్వ రామూల నెవ్వఁడో నక్కవలె నక్కి నిక్కి చూచుచున్నాఁడు.

సాగరజీ—(అంత పైకివచ్చి చేతులుజోడించుకొని)

చ. శరణుమహాత్ములార! ననుసాకుఁడి సోదరుపాద రేణువుల్
శిరమునఁదాల్చి కొల్వునేకఁ జేసితి మీయెడ నెన్నియో మహా
దురితములన్ దురంతమగు ద్రోహములం గణియింపకండి; సో
దరునకుఁదెల్పి నన్నుఁ దమదాసునిగాఁ గొనునట్లు చూడుఁడీ!

భాణ—ఇదియేమి? సాగ్రజీమహారాణావారా! పరివారమెచ్చట? దిక్కుమాలి యిక్కడ నక్కి నక్కి వెక్కి వెక్కి దొంగయేడ్పు లేడ్చుచున్నారు! రండు.

ఈబంగారుగొల్సుల మీ రంగారు ముంగేలు సింగారింపనిండు. రాణావారిముంగల నన్ని సంగతులు మనవి చేసికొందురుగాని దయచేయుఁడు.

జయ—కవిశిరోమణీ! శరణార్థియగు నీతని నిప్పుడేల యెత్తిపొడిచెదరు! రాణావారి యెదుట కిట్టులే మనతోఁడ రానిండు.

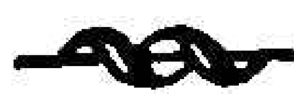
బాణ—కుమారా! నానున్న మామగారు గదాయని గౌరవముచూపుచున్నావా? నీయీప్సితమే కానిమ్ము.

[అంత చాటుచు జాంఘికుఁ డొకఁడు ప్రవేశించును.]

చ. నతులుగ్రహింపఁగన్ బసదనంబులు గైకొనఁగ న్బహూకృతుల్
నుతులు గొనంగ రండు స్వజనుల్ రిపుజైత్రుఁడు మాప్రతాపభూ
పతి దయచేయు నిప్పుడు సభాస్థలికిన్ విజయప్రమోద స
త్కృతుల స్వయంబుగా నొసఁగ, కీర్తిరమంగొనఁ బంటకాటిదే.

బాణ—జయసింహకుమారా! రమ్ము రమ్ము! నేఁడు నీకు విజయపారితోషికమ్ములు కుప్పలు కుప్పలు. రాణావారిప్రకటన వినియుంటివిగదా! రయమ్మునఁ బోదుమురమ్ము.

(అందఱు నిష్క్రమింపఁగాఁ దెరజాఱును)

రంగము—ఉదయపురపుకోట.

[ప్రతాపసింహుఁడు, అమరసింహుఁడు, పృథ్వీరాజు ఉచితాసనములపయి విశ్రమించియుందురు.]

ప్రతా—ఆర్యా! పృథ్వీరాయా! జయసింహుఁడు శిష్టాత్ముఁడే.

చ. రవి తనత్రోవదప్పిన ధరాతలముం దివి రెండు నేకమై
నవసిన నగ్నిచల్లఁబడినన్ శశి డుల్లిన నీప్రతాపభూ
ధవుని యమోఘశాసనము తప్పదు, వాదమదేల దేశవి
ప్లవకరులౌ కృతఘ్నజనపక్షముసం బృథివీతలేశ్వరా! 134

పృథ్వి—దేవా! నాదొక్కమనవికలదు. చిత్తగింపవలయు.

మ. జయసింహుం బిలిపించి యాతని సమక్షంబందె ద్రోహస్వభా
వయథార్థాంశము లెల్లఁ దెల్పి మును తద్వాఙ్మూలమాలించి త

ద్దయు తత్పక్షమువారి సాక్ష్యము సమాధానంబునుం జిత్తగించి యటోయిట్లోయొనర్పఁ డాపయిభవచ్చిత్తంబు తద్భాగ్యముక్.

ప్రితా—సరే! మీరుచెప్పునది సమంజసమే గాని ఏడీ! అజయసింహుఁ డిప్పు డెక్కడనున్నాడు?

అమర—ఎక్కడనున్నాడు! నిన్న నే మానసింహాదులతోఁ గలిసి ఢిల్లీకి పాఱిపోయి యుండును. కాని నిన్న నారాజద్రోహియగు జయసింహుఁడు మోహినీప్రేరితుండయి సలీము మానసింగులఁ గోటదాఁటించుటయు, ఎదిరింపఁజనిన నాపయి డికొనుటయుఁ గొంచెము దూరములోనుండి తమ కన్నులతోనే చూచుచున్న మామయ్యగారు పృథ్విరాయలుకూడ నిట్లనుట నా కత్యద్భుతముగ నున్నది. సమయమున కాతురుమక్కయోధు లిరువురు బాసటగాకున్న నీపాటి మాపాట్లేమయియుండి యుండునో.

పృథ్వి—అవును మోహినీజయసింహుల రూపముననున్న యిరువురు మనుష్యులట్లుచేయుట నేనుచూచియున్నాను. కాని చిరంజీవి యూహించినట్లు వారుతప్పించుకొని పాఱిపోలేదు. బాణకవి వారిని పట్టుకొనినాఁడు.

ప్రితా—అయిన సంతోషమే. కాని కవిశిరోమణి యేలొకో వారినింక నిందుఁ దోడ్తేలేదు.

పృథ్వి—నేఁటిదర్బారునకుఁ దోడ్కొనివచ్చునేమో.

ప్రితా—సరియే వారువచ్చినవెనుక నే విమర్శింతము. కాని మఱచితి. నిన్నటియుద్ధములో చిరంజీవికిఁ దమంతన బాసటయై ప్రాణావసరసమయమునఁ దోడ్పడిన యోధానుయోధు లాతురమక్కవీరు లిరువురు నింకను యుద్ధపారితోషికములందియుండలేదు. వారిపుడెందున్నారో?

పృథ్వి—అభ్యంతర మందిరమున. సెలవైనఁ బ్రవేశపెట్టుదును.

ప్రితా—మంచిది. సత్వరముగ.

పృథ్వి—(నిష్క్రమించును.)

[బాణకవి జయసింహ సాగరజీలతోడను మోహినీ జయసింహులరూపములనున్న గులాము చంద్రికశలతోడను ప్రవేశించును]

బాణ—(హాజారమునందుండియే) మిత్రమా! జయసింహ! ఈతొందరలో నత్యంతావసర కార్యమే పరాకుచెందితిని. రత్నపురీరణమల్లుని శాసనప్రకారము నేఁడు తెరపింపఁదగు గుప్తపేటిక మనసాంకేతికస్థలమున విడిచివచ్చితిని.

జయ—సరే! నేఁబోయి దానిని కొనివచ్చెదను.

బాణ—ఉన్నపాటున రావలయును.

జయ—(నిష్క్రమింపఁగా తక్కినవారు రాజసముఖమునకు వత్తురు).

ప్రితా—కవిశిరోమణీ! స్వాగతము. సమయమునకే విచ్చేసితిరి. ఈతఁడెవ్వరు సాగరిజీయా?

బాణ—మునుపటితమ్ముఁడు కాఁడు. పశ్చాత్తాపతిప్తుఁడగు సోదరుఁడు.

ప్రితా—కవిశిరోమణీ! ఈతనిపక్షమున మీరేదో చెప్పఁదలఁచుకొని నట్లున్నది. ఆ సంగతి వెనుకనుండి యాలోచింతము. ముందీ మోహినీజయసింహులను మాయెదుర నిలుపుఁడు.

బాణ—(అట్లుచేసి సాగరజీని తీసికొనిపోవును.)

ప్రితా—కవిశిరోమణీ! ఆతని యుత్తరస్థలమున నిలిపి మీరు రయమున రావలయు. ఈ విచారణమందు మీసాక్ష్యమే ముఖ్యము.

[పృథ్వీరాజు తురుష్కయోధుల వేషములనున్న కమలామోహినులతో ప్రవేశించును]

ప్రితా—(లేచి నిలఁబడి చేతులుపట్టుకొని.)

ఉ. రంహమదాప్తులిర్వురు తురష్కులు మీరయినన్ నమస్కృతుల్
గొందు, మదీయనందనునకున్ దగు బాసటయై స్వకీయ దో
ర్దండ బలంబుకల్మిఁదఱిఁ బ్రాణములిచ్చిరి, మీదుమేలు నె
న్నండును మఱ్వఁజాలము ఋణంబును దీర్పఁగఁజాలమేమిటన్.

ఉభయు—దేవరవారి ప్రాణముతోడిదే లోకమను భృత్యవర్గములోని వారము. మాకింత ప్రత్యుద్ధానమేల?

అమర—విజాతివారైన నట్లుండవలెగదా యభిమానము.

కమలా—కుమారా! భగవంతుని దృష్టి కన్ని జాతులులేవు. రెండేజాతులు. స్త్రీజాతి పురుషజాతి. అయినను మేము మీకు విజాతివారమనుచున్నారు గనుక నిప్పటికి మీచిత్తమువచ్చినట్లే భావింపుఁడు.

పృథ్వీ—ఏమి వీరిమాటల సందిగ్ధము. ఆదినుండియు వీరివేషభాషలు నాకుసంశయాస్పదములుగానే యున్నవి.

క. వేసములుచూడ పురుషుల
వేసము లేగాని మీఁది పెదవుల పై లే

మీాసములుగాని పురుషా
భ్యాసంబులుగాని కానఁబడ వదియేమో. 136

ప్రతా—పృథ్వీరాయా! మీారుచెప్పినట్లు ముందీమోహినీజయసింహులపై మోపఁబడి ననేరము విచారింతము. మనమిత్రు లుభయులు నిందు ప్రాడ్వివాకులుగా నుండఁ బ్రార్థితులు.

ఉభ—(ఒండొరుల మోములు చూచుకొనుచుందురు.)

ప్రతా—మిత్రరత్నములారా! సందేహింతురేల?

కమలా—మాకేసందేహమునులేదు. నేరస్థు లంగీకరింపవలయునుగదా!

ప్రతా—(మోహినీ జయసింహరూపులతో) మీాకిష్టమేనా?

గులాం—అచ్ఛా! అచ్ఛా!

ఉభ—సరే! అంగీకరించితిమి. ద్రోహస్వభావము వినిపింపఁదగు.

ప్రతా—వీరు దేశవిరోధులగు సలీం మానసింగులను కోటదాఁటించి రాజద్రోహమను నేరముచేసిరి. అంతతోఁగాక నిరోధించిన యువరాజును జంపనుంకించి రాజహత్యోద్యమమను గొప్ప నేరమును చేసిరి.

ఉభయు—చిత్తము. (దోషులతో) ఈనేరములను మీారుచేసినారా?

గులాం—చేసిందీనహీఁసర్కార్. మేముచేసింది అంతా ధర్మం. ద్రోహంకాదు. నేరంకాదు.

అమర—ఇదేమిజయసింహా! తురకల నాశ్రయించినంతనే తురకభాషయబ్బవలెనా! క్రమముగా మాటలాడుము.

కమలా—వానియిచ్ఛవచ్చినట్లు మటాడనిండు. వానిభాషతో మనము పనిలేదు. (చంద్రికళతో) ఓయువిదా! పయినేరములను నీవుచేసియుంటివా!

చంద్రి—(నిర్లక్ష్యముగా) లేదు.

అమర—చూచితిరా వీరిసాహసము!

కమలా—యువరాజా! ఇప్పుడు మీారేమియు ననరాదు. విచారణమధ్యమున మనమెట్టి యభిప్రాయమును సూచింపరాదు.

ప్రతా—ఓయీ! యువకుఁడా! అడిగినదానికి సదుత్తరము చెప్పుము. నీవు జయసింహుఁడవగుదువా కావా?

గులాం—నైనై. మేమ పక్కారకం తుర్కబిడ్డ. హాంఖడ్కీ పుట్టి హాంఖడ్ నామ్ సెప్పేదీ హమారీ యిస్లామ్‌మే నహి. మేరేనామ్ మన్సూర్ మహమ్మద్.

హోదా గులామ్. సాకీన్ ఢిల్లీషహర్. హూఫోటాసర్కార్ సలీమ్, మన్సబ్ దార్ రాజామాన్సింగ్ దోఆద్మీ హేం జబర్‌దస్తీమే ఖిల్లా దాఁటించియేసి నామ్. హమే అది ద్రోహం కాదు ధర్మం.

ప్రతా—సరే ! ఓయువతీ! నీ వేమేని చెప్పుకొందువా !

చంద్రి—అతిపవిత్రంబగు శిశోదియావంశజాతనగు నేనీ కొలువు కూటంబున నిందతీ చే విచారణచేయఁబడుటయే చాలును. నే నేమియుఁ జెప్పఁదలఁచుకొనలేను. మీచిత్తానుసారము చేయుఁడు.

కమలా—పోనీ! సాగరజీపుత్రికయగు మోహినీబాయి వీవగుదువో కావో చెప్పుము.

చంద్రి—కాకేమి !

మోహి—నీవు మోహినివా ! (కోపముతో) ద్రోహిణీ ! నీవేనా మోహినివి? ఏదీ ! నామోమువంకఁ జూడుము.

చంద్రి—ఓ మోటుతురకా! ఇట్టి నిందుకొలువుకూటంబున మాబోటి బోటుల పరిహసించుటకా నీకిట్టియధికార మీయఁబడియె.

కమలా—(మోహినితో రహస్యముగా) నెచ్చెలీ! శాంతింపుము. నిజమునిలుకడపై తేలక తప్పదు. మధ్య మనకేల కంఠశోషము.

[అంత బాణకవియు, గులాము వేషమున జయసింహుఁడును గుప్తపేటికతోఁ బ్రవేశింతురు.]

ప్రతా—కవిశిరోమణీ! రండు రండు. (సభ్యులతో) ఆర్యులారా ! అత్యంతపవిత్రమైన కార్య మిపుడొకటి జరుగవలసియున్నది. కావున క్షణకాల మీవిచారణ విరమింతము.

అందఱు—మహాప్రసాదము.

ప్రతా—(పేటికనుదీసి) ఇయ్యది కులవృద్ధు రత్నపురీరణసింహులుఁ డుదయపురము స్వాధీనమైననాఁడు తెఱపింపవలయునని మావశముచేసినపేటిక. నేఁడు మా యుదయపురము స్వాధీనమైనది గనుక మీ యందఱి సముఖమున దీనిఁ దెఱచి యిందు నిక్షిప్తమైన వాని వెలిఁబుచ్చెదము.

మోహి—(అత్యంతాతురముతో గమనించుచుండును.)

ప్రతా—ఇం దమూల్యములగు రత్నాభరణములుకలవు. వానికేమి? అతఁ డొక శాసనము వ్రాసియుంచెను. ఆకర్ణింపుఁడు.

చ. కలను మదీయపౌత్రి సుమగాత్రి పవిత్రచరిత్రి మోహినీ
కులమణి తల్లిచావు పసికూన యొకండిది, దీనినీయఁగా
వలయు శిశోదియాధ్వజము ప్రప్రథమంబున నీయుదేపురీ
గడెమున నాటువాని కులకాంతగ నాదగు రాజ్యలక్ష్మితోఁ.

వింటిరా! ఆకులవృద్ధుశాసనము. ఏదియెట్లయినను మన మారణమల్లుని శాసనము చెల్లింపవలయు.

బాణ—తప్పక చెల్లించితీరవలయు. కాని మనబాపుటా మొట్టమొదట ఈ కోటలో నాటినవారెవ్వరో?

పృథ్వి—జయసింహుఁడే యనుచున్నారు.

బాణ—(నవ్వుచు) కాదు గులాయని కొందఱనుచున్నారు.

జయ—దేవా! ఉదేపురి గడెమున చేవరవారి పతాకమెత్తిన సేవకుఁడ నేను.

ప్రతా—ఇదియేమి సర్వము సంధిగ్ధముగానే యున్నది. విప్పిన కొలంది చిక్కుపడుచున్నది. మోహినీజయసింహుల రూపములనున్న యీవేషధారులెవ్వరో తెలియదు. నిజమయిన మోహినీజయసింహులజాడ కానరాదు. ఢిల్లీని విడిచి యుదయపురము చేరినదని బాణకవిచెప్పిన నాసోదరి కమలాబాయి యిక్కడనెక్కడను గానరాదు. ఈతఁ డెవ్వరో యిందు ముందుగా జయధ్వజము నాటినది తాననుచున్నాడు. కాని యిందు సర్వత్ర యొక్క విచిత్రము మాత్రము కన్పట్టుచున్నది. శత్రుమిత్రపక్షములు తాఱుమారైనవి.

కమలా—చిత్తము. శత్రుమిత్రలక్షణము బహిర్వేషములను బట్టియే నిశ్చయించిన నట్లే కన్పట్టును. ఈకాలములో కొందఱు రాజబంధువులే రాజద్రోహముల రహస్యముగాఁ జేయుచు, జేయించుచు సాధులగు నితరులయొఁదలలమీఁద నావాదు వేయుచున్నారు. ఇప్పుడామాటలేల. శిశోదియాజయధ్వజము తొలుతొల్త నీగడెముపై నెలకొల్పిన శుద్ధవీరుఁ డీగులాము వేషధారియే. తత్సమయమున నాతఁడొక సింహనాదమొనర్చి తన్ను వారించువారెవ్వరని యున్నారాయని పెద్దయెలుంగున ప్రతిజ్ఞచేసెను.

బాణ—అందు సత్యేతర మించుకంతయు లేదు.

ప్రతా—అయిన రణమల్లుశాసన ప్రకారము మనమోహిని నీతనికిచ్చి వివాహముచేయ వలసినదేనా! అంతయు గందరగోళము! అగమ్యగోచరము! ఓసభ్యులారా! మీ కందఱి కొక విజ్ఞాపనము.

చ. సరవి నిగూఢవేషమున సభ్యులు మమ్ము భ్రమింపఁ జేయు మా
తరమగునే నిజంబెఱుఁగ, దాఁచకుఁడీ జయసింహుఁడేడి? సో
దరి కమలాకుమారియు సుతామణి మోహినియేరి? వీర లి
ద్వరు నెవ రింక భ్రాంతిసుడిఁ ద్రోయక యున్నటుల న్వచింపుఁడీ.

బాణ—(లేచి చేతులు జోడించుకొని) ప్రభూ! కొంతవఱకెఱుఁగకయుఁ గొంతవఱకు వినోదము కొఱకు నొనర్చిన మా యపచయము క్షమింపవలయు.

సీ. పూనిగులాము రూపు జయధ్వజంబెత్తె
సింహసత్త్వుఁడు జయసింహుఁ డితఁడు,
మగవేషమున నప్రమత్తత సోదరుఁ
దఱిఁగాచె మోహినీతరుణి యీమె,
చెఱఁబాపికొన జయసింహుఁ డిచ్చిన వస్తు
ల సలీము నెపమై గులాము వీఁడు,
వంచించుటను బేరు వడె నిది మాచంద్ర
కళయను చెనఁటి బోగంపుఁ దొత్తు
పాదుషామీఁది కసి ఢిల్లిఁ బాసి యుదయ
పురిఁ బ్రవేశించి మోహిని ముప్పుఁ బాప
చిత్రకారిణి యైనామె విచిత్రగతుల
మనకుఁ దోఁపడె కమలాకుమారి యీమె. 139

ప్రతా—(సంతోషముతో)

ఉ. ధన్యుఁడనైతి నయ్య సిగదాముకు నాడక యుండఁ దోఁడి రా
జన్యులు బాధమిత్రతతి సన్నిధిఁ బెన్నిధులట్లు తోఁచి రిం
క న్యశమైన నేమికలుగన్ సరియే మఱి మా చితూరుగా
కన్యవిచార మేది హృదయంబున లేదవశిష్ట మద్దియే. 140

బాణ—దేవా! తమకావిచారమేల? ఉదయపురమువలెనే చిత్తూరును స్వాధీనము కాక తప్పదు. కాని కొంచెము కాలము పట్టును.

ప్రతా—కానీ! దైవచిత్తము! గులాముల తుమిందినారము. తలమించిన పరువులెత్తిన చంద్రికల గులాముల పెండ్లి వేసికొన్నచో తుమింపఁబడుదుము. తక్కినవసంగతు లిప్పు డభ్యంతరమందిరమున జరుగనున్న కుటుంబసభలో నాలోచింతము. మనవారు తమ తమ నిజరూపములతో నాసభకు రాఁ బ్రార్థితులు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

రంగము—కోట. రాణావారి యభ్యంతర మందిరమునకుఁ బోవుమార్గము.

[లోపున రాణావారు బంధుమిత్రులతో విశ్రమించియుండఁగా హాజారమున కమలామోహిను లుచితవస్త్రాలంకృతులై ప్రవేశింతురు.]

కమలా—కోడలా! రమ్మురమ్ము. అభ్యంతరమందిరమున కప్పుడే జయసింహాదు లగు మనబంధువు లందఱు విచ్చేసియున్నారఁట.

మోహి—అప్పాజీ! ఇదేమోగాని నాకు రాకున్నది. కరుణించి యీకొక్కె మొక్కించుక సడలింపుఁడు. ఇందాఁక దాసీమాలి మాలిని బిగించివేసినది.

కమలా—ఏకొక్కెము? పైటబిగింపు కొక్కెమా! (వచ్చి సడలించి) దీని నింత బిగియఁజేసినది మాలినికాదు.

మోహి—ఆమెగాక మతియెవ్వరు?

కమలా—నీయౌవనప్రాదుర్భావము. మోహినీ! ప్రియనామోచ్చారణమే యింతయు బ్బింపఁగలయునే నీకొమరుఁబ్రాయంపు—సుందరీ! చీరసింగారించుకొనుసరికే యీరూపమాటుమణిగెనన్న సామ్యము నిజము సేయక వదలి వడిరా! మనకై వారు వేచియుండుట భావ్యముకాదు.

మోహి—అదియేమోగాని వారిని సందర్శించుటకు నాకడుగులు తడఁబడుచున్నవండీ! కరుణించి మీకైదండ యొసంగరూ?

కమల—వధూమణీ! కైదండవలయునా? ఇదేపూదండ. దీని మా జయసింహకుమారున కొసంగినచో నీకతఁడు దనకైదండ నొసంగఁగలఁడు.

మోహి—అప్పాజీ!, పోనిద్దురూ! మాట మాటకు హాస్యములేనా? ఆస్థానము సమీపించితిమి. మీపున్నెమాయె నూరకుండుఁడు.

[తెరలేచును. లోపున ప్రతాపాదులు విశ్రమించియుందురు.]

ప్రతా—జయసింహకుమారా ! నీఋణము మేము తీర్పఁజాలము.

మ. తొలుదుర్గ దిండికి లేక కొండగుహలందున్ డిందు మాకాత్మ బం
ధుఁడవై మిత్త్రుఁడవై జయప్రదుఁడవై దోఁబుట్టువై యెన్నియో
కడగండ్లం బడి నేఁడు దేపురిఁ బతాకం బెత్తి మత్తారి జై
త్రుఁడవై యొప్పితివయ్య నీఋణమిఁ కేరూపంబునం దీర్తుమో.

బాణ—ప్రభుచంద్రమా ! జయసింహుని ఋణమప్పుడే తీరిపోయినది.

ప్రతా—ఎట్లు?

బాణ—దేవరవారి వాగ్దానముచే సగము, ఇప్పుడు చేయనున్న కన్యాప్రదానముచే మిగిలిన సగము.

ప్రతా—(నవ్వి) అట్లా ! ఇట్టిదానము లెన్నియేనియుఁ వానియభిమానమునకుఁ దగిన బహుమానములు కానేరవు. ఏదీ ! వధూమణియగు మనమోహిని నింక నలంకరించి తీసికొనిరా లేదా ?

బాణ—ప్రభూ ! వచ్చినారు. అదిగో సోదరి కమలాదేవిగారు మోహినీద్వితీయులై యచ్చట వేచియున్నారు.

ప్రతా—(లేచి) ఏదీ నాప్రియసోదరి కమల. (వచ్చి చేతులుపట్టుకొని)

మ. ఇరువంశంబుల నుద్ధరించితివి తల్లీ ! వంశపావిత్ర్యమున్
గరువున్ నిల్పఁగఁబెట్టి ధూర్తమతి నక్బర్ పాదుషా యంతవా
డరకట్టన్ తృణమట్లు చూచి నిజపాదాక్రాంతు గావించె నీ
చరితం బశ్రుతపూర్వ మోగుణఖనీ! సౌశీల్యచూడామణీ. 142

బాణ—మహాప్రభూ ! దేవిగారుచేసిన సహాయము లింక ననేకములుగలవు. తరుణమున ధనసహాయము; జయసింహుని బంధవిమోచనము; చిత్రకారిణియై మనకు దుర్గరహస్యము తెలియఁగించుట. మోహినికిఁ బ్రాణదానము.

కమల—కవిరోమణీ ! ఇది మీయాశీర్వచనఫలముగాని నాచేసినదేమున్నది ! (చేరి తనభర్తయగు పృథ్వీరాజునకు నమస్కరించును.)

పృథ్వీ—(చేరదీసి) కల్యాణీ ! నీయట్టి యర్ధాంగలక్ష్మిని బడయుభాగ్యము కల్మికి నే నెంతయు గర్వపడుచున్నాను.

ప్రతా—సోదరీ కమలా! ఆలస్యమేల కుమారునకు కోడలిచే బూలహారము వేయింపుము.

మోహిని—(సిగ్గుపడి వెనుకకు బోవును.)

కమలా—మోహినీ సిగ్గేల. (బలవంతముగా జయసింహుని మెడలో పూలహారము వేయించి వధూవరులచే బెద్దలకు మ్రొక్కించును.)

ప్రతా—మిత్రులారా! పశ్చాత్తాపతప్తుడగు సాగరజీ క్షమింపబడియె. బాణకవి శిరోమణి ప్రధానమంత్రిపద మంగీకరింప బ్రార్థితులు. ఇక చిత్తూరు సాధించు ప్రయత్నములు నిరాఘాటముగా జరుగునుగాక. మోహినీజయసింహులు రత్నపురిని పట్టాభిషిక్తులయ్యెదరుగాక.

బాణ—ప్రభుచంద్రమా! మహాప్రసాదము.

భరతవాక్యము.

రాయలు నిరంకుశత గ్రాలెడు ప్రభుత్వముఁ దో
 డాగి నియమంబుగఁ బ్రజాభి
ప్రాయమును గొంచు పరిపాలనముఁ జేయునెడ
 పాడియును పంటయును భవ్యా
దాయములు వృద్ధియగుతన్ ప్రజలు ధర్మగతి
 దప్పక ధరాధిపుల భక్తిన్
హాయయును మర్మమును మాయఁగనుఁ గొల్చుతఁ గ్ర
 మంబుగను మంగళమహాశ్రీ.

అందఱు—తథాస్తు.

సమాప్తము.

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA122B191
పుస్తకం పేరు	రాజపుత్రతేజపుంజము
తారీఖు	29/10/24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	111
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	NO
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Sowmya
పేజీలు విడదీసినది	Sowmya
స్కాన్ చేసినది	Sravani
పరీక్ష చేసినది	DAVEED
పేజీలు సరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good